

видавництво
РАНОК

О. Е. Охредько

Інтернет-
підтримка

Всесвітня історія

У ВИЗНАЧЕННЯХ, ТАБЛИЦЯХ І СХЕМАХ

- Основні поняття й терміни
- Перебіг основних подій
- Історичні карти
- Довідкова інформація
- Електронний додаток

8

9

2.0

РЯТІВНИК

ЗМІСТ

8 КЛАС

Вступ	3
Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин	4
Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі	10
Високе Відродження	10
Реформація в Західній Європі ..	14
Розділ 3. Держави Західної Європи в XVI—XVII ст.	19
Франція	19
Іспанія	21
Нідерланди	22
Англія	23
Річ Посполита	28
Міжнародні відносини	32

Розділ 4. Османська імперія. Держави Східної Європи в XVII—XVIII ст.	33
Османська імперія	33
Московське царство	35
Розділ 5. Епоха Просвітництва	40
Просвітництво	41
Австрія	42
Королівство Пруссія	44
Росія	45
Міжнародні відносини	47
Створення США	49
Розділ 6. Східний світ у XVI—XVIII ст.	52
Персія	52
Китай	53
Індія	54
Японія	57

9 КЛАС

Вступ	59
Розділ 1. Європа в час французької революції та наполеонівських війн	60
Криза «старого порядку» (французьке суспільство наприкінці XVIII ст., доба Просвітництва)	60
Французька революція кінця XVIII ст.	61
Консульство та Імперія у Франції	66
Розділ 2. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815—1870 рр.)	69
Індустріальне суспільство	69
Велика Британія	72
Франція	74
Австрія	75
Російська імперія	76
«Весна народів»	80
Німеччина	83
Італія	85
США	87
Латинська Америка	90

Розділ 3. Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX — на початку XX ст. Пробудження Азії	91
Індустріальне суспільство	91
Франція наприкінці XIX ст. ..	93
Німеччина	96
Велика Британія	98
Італія	104
США наприкінці XIX ст.	105
Російська імперія	109
Японія	115
Китай	116
Османська імперія	118
Персія (Іран)	120

Розділ 4. Міжнародні відносини (друга половина XIX — початок XX ст.)	121
---	------------

Розділ 5. Розвиток культури і повсякденне життя (кінець XVIII — початок XX ст.)	124
Освіта в XIX ст.	124
Наука і культура наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. ...	126
Наука та культура у другій половині XIX ст. — на початку XX ст.	126
Масова культура	128
Побутове життя	128

рятівник

2.0

О. Е. Охредько

Всесвітня історія

У ВИЗНАЧЕННЯХ, ТАБЛИЦЯХ І СХЕМАХ

8–9 класи

- Основні поняття й терміни
- Перебіг основних подій
- Історичні карти
- Довідкова інформація
- Електронний додаток

УДК 94(100)"14/18"(075.3)
О-92

Серія «Рятівник 2.0»

Охредько О. Е.

О-92 Всесвітня історія у визначеннях, таблицях і схемах. 8—9 кл./
О. Е. Охредько. — Харків : Вид-во «Ранок», 2020. — 128 с. —
(Серія «Рятівник 2.0»).

ISBN 978-617-09-5947-8

У посібнику у стислій і наочній формі представлений обов'язковий мінімум шкільного курсу зі всесвітньої історії для 8—9 класів. Виклад теоретичного матеріалу дозволить учням найбільш ефективно повторити інформацію, систематизувати й узагальнити знання. У довіднику реалізовано компетентнісний підхід до навчання, що є необхідною умовою сучасного навчального процесу.

Видання буде корисним також при виконанні індивідуальних і домашніх завдань, а також під час підготовки до самостійних і контрольних робіт.

Посібник має інтерактивну складову у вигляді QR-кодів, які містять посилання на електронні додатки.

Призначений для учнів та учениць закладів загальної середньої освіти, а також абітурієнтів і вчителів.

УДК 94(100)"14/18"(075.3)

Навчальне видання
Серія «Рятівник 2.0»

ОХРЕДЬКО Олег Едуардович

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ
у визначеннях, таблицях і схемах
8—9 класи

Редактор *Н. П. Гур'єва*
Технічний редактор *А. В. Пліско*

Г109053У.

Підписано до друку 27.09.2019.
Формат 60×90/16.

Папір друкарський. Гарнітура Шкільна.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,0.

ТОВ Видавництво «Ранок»,
вул. Кібальчича, 27, к. 135,
Харків, 61071.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5215 від 22.09.2016.

Адреса редакції:
вул. Космічна, 21а, Харків, 61145.
E-mail: office@ranok.com.ua.
Тел. (057) 719-48-65,
тел./факс (057) 719-58-67

З питань реалізації: (057) 727-70-80.
E-mail: commerce@ranok.com.ua
www.ranok.com.ua

© О. Е. Охредько, 2017

© О. Е. Охредько, перероблене
і доповнене, 2020

© ТОВ Видавництво «Ранок», 2020

ISBN 978-617-09-5947-8

Папір, на якому надрукована ця книга:

безпечний для здоров'я
та повністю
переробляється

з оптимальною білізною,
рекомендованою
офтальмологами

відбілювався
без хлору,
без діоксиду титану

Разом дбаємо про екологію та здоров'я

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

• Вступ

Періодизація всесвітньої історії

Історія первісного суспільства	Історія Стародавнього світу	Історія Середніх віків	Історія Нового часу		Історія Новітнього часу
Поява людини на Землі — 3 тис. до н. е.	3 тис. до н. е. — 476 р.	476—1492 рр.	I період 1492—1789 рр.	II період 1789—1914 рр.	1914 р. — сьогодні

Ранній Новий час (кінець XV — перша половина XVII ст.)

Феодалні відносини	Заміна феодалних відносин буржуазними
Державна влада	Зміна форми державної влади. Становлення абсолютизму, а потім боротьба з ним
Кордони	Поява кордонів, близьких до сучасних
Людина Нового часу	Інші відносини з Богом, інша система цінностей
Нові землі	Відкриття нових континентів, встановлення нових шляхів
Риси сучасних народів	Мова, самобутність культури й традицій

Особливості переходу від аграрного до індустріального суспільства

Середні віки	<ul style="list-style-type: none"> Період економічного піднесення: розвиток мануфактурного виробництва та торговельно-грошових відносин Набуття торгівлею всесвітнього характеру Розвиток грошової справи: банки, векселі, капітал Поява нових знарядь праці Становлення буржуазії Формування нової колоніальної системи Втрата впливу католицької церкви 	Нові часи
Аграрне суспільство		Індустріальне суспільство

Найвпливовіші події першого періоду Нової історії

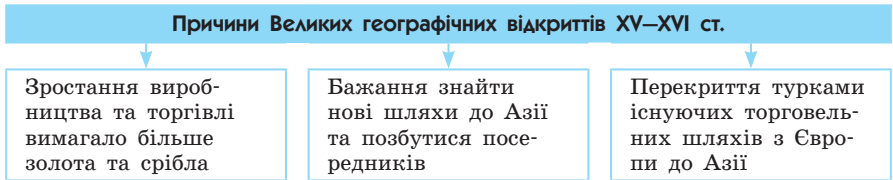
Ранньомодерна доба		
Всесвітня історія	Великі географічні відкриття	Зміна світу, відкриття нових земель, поява нових торговельних шляхів, зміна політичної карти світу, набуття торгівлею всесвітнього характеру, новий поштовх для науки
	Епоха Відродження	<ul style="list-style-type: none"> Новий крок у розвитку мистецтва, філософії Відкриття в різних наукових сферах Формування людини Нового часу
	Реформація	<ul style="list-style-type: none"> Втрата католицькою церквою свого становища, поява нових християнських церков Вплив на світогляд людини

Історія України	Козацька доба	<ul style="list-style-type: none"> • Входження українських земель до складу кількох держав обумовлювало певні особливості їхнього розвитку • Періоди бездержавності й державності (Гетьманщина) • Час зародження та становлення українського козацтва та унікального явища — Запорізької Січі
-----------------	---------------	--

РОЗДІЛ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН

Передумови Великих географічних відкриттів XV–XVI ст.	
Технічні	Створення нових видів кораблів (каравела), навігаційних приладів (компас, астролія), географічних карт
Наукові	Відкриття в галузі географії та астрономії (Земля має вигляд кулі, можливий інший шлях до Азії)
Географічні	Особливе розташування Піренейського півострова («висунутість» в Атлантичний океан, близькість до Африки)
Релігійні	Місіонерська діяльність церкви, нові хрестові походи
Соціальні	Завершення Реконкісти «звільнило» велику кількість дворян
Політичні	Виникнення держав, які могли споряджати експедиції

Доколумбові цивілізації Америки			
Характеристика	Майя	Ацтеки	Інки
Місце розташування	Півострів Юкатан	Центральна Мексика	Північна Америка
Влада	Влада жерців і військової знаті	Перехід до спадкової влади	Влада царя (Сапа Інка)
Основні заняття	Землеробство, полювання, рибальство, ремесло, праця рабів	Іригаційне землеробство, виплавка металів (мідь)	Землеробство (зрошення та добрива), ремесло, скотарство (лами)
Культура і наука	Архітектура (храми у вигляді східчастих пірамід), скульптура, знання з астрономії та математики	Архітектура (скельні храми), піктографічне письмо	Транспортна система, календар, вузликоче письмо, знання з астрономії, математики, медицини

Великі географічні відкриття

Дата	Подія
1487—1488 рр.	Бартоломеу Діаш (Португалія) — подорож до південного краю Африки
1492 р.	Христофор Колумб (Іспанія) — перша подорож до Америки (загалом Х. Колумб здійснив чотири подорожі до Америки). Також відомі описи подорожей до Нового Світу Америго Веспуччі (Італія), на честь якого були названі відкриті землі
1497 р.	Джованні Кабото (Англія) — відкриття Північної Америки
1497—1499 рр.	Васко да Гама (Португалія) — відкрив морський шлях до Індії, обігнувши Африку
1513 р.	Васко Нуньес де Бальбоа (Іспанія) — перетин Панамського перешийку та відкриття Тихого океану
1519—1522 рр.	Фернан Магеллан (Іспанія) — перша навколосвітня подорож

Завоювання Мексики та Перу

Ацтеки	Інки
1519—1521 рр. — експедиція на чолі з Ернаном Кортесом	1531—1532 рр. — експедиція Франсіско Пісарро
1519 р. — іспанський загін із 400 осіб захопив столицю ацтекської держави Теночтітлан. Було знайдено багато золота. Землі ацтеків стали колонією Нова Іспанія, а Е. Кортес — першим губернатором	Захопив державу інків із загonom у 200 осіб. Ф. Пісарро полонив імператора інків Атауальпу та вимагав за нього великий викуп. Землі інків увійшли до складу провінції Нова Гранада

Колоніальні імперії

Португалія	Іспанія
Усі відкриті території були поділені при посередництві папи римського за меридіаном біля островів Зеленого Мису — на західну частину, яка відходила Іспанії, і на східну, що залишалася Португалії	
<ul style="list-style-type: none"> • Захоплювала зручні бухти вздовж Африки й будувала свої порти • Знищила арабську морську торгівлю • Володіла островом Цейлон • Контролювала виходи з Червоного моря та Перської затоки • Примусила індійських правителів торгувати прянощами тільки з португальцями • Заснувала поселення-факторії в Індії • Обмежила ввезення прянощів до Європи • Отримувала прибуток у 800 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Підкорила Америку • Будувала фортеці та засновувала поселення • Закладала плантації цукрової тростини • Організувала видобуток золота та срібла • Колонії поділялися на два віцекоролівства — Нову Іспанію та Нову Гранаду • Перетворювала індіанців на рабів • Почала завозити негрів-рабів з Африки • Вивезла близько 180 тонн золота та 16 тис. тонн срібла

«Революція цін»

Значне збільшення кількості коштовних металів (золота та срібла), які завозили до Європи з Америки та Індії

Зменшення вартості золота та срібла викликало зростання цін на сільськогосподарську та промислову продукцію

Формування ринкових відносин, посилення економічного впливу буржуазії та дворян-підприємців

Отримання прибутку виробниками та торговцями. У програші залишилися дрібні ремісники, військові та феодала, які жили на ренті

Наслідки Великих географічних відкриттів XV–XVI ст.

- Знецінення грошей унаслідок надходження великої кількості коштовних металів
- Виникнення та розвиток світової торгівлі, у якій головну роль відіграє Європа
- Зміна уявлень про будову світу та його розміри, зміни у світоглядах
- Початок колоніальних війн, у які були втягнені практично всі держави світу
- Зміни раціону харчування, постачання нових продуктів з Америки
- Технічні винаходи в мореплавстві та суміжних науках
- Знищення індіанського населення та ввезення темношкірих людей до Америки

Перехід від феодалізму до капіталізму

- Ремісничє виробництво (цехи)
- Ручна праця
- Дрібне товарне виробництво
- Феодала та селяни
- Селяни особисто залежні
- Натуральне господарство
- Торгівля слабо розвинута
- Низький розвиток техніки

- Мануфактурне виробництво
- Машинне виробництво
- Велике товарне виробництво
- Буржуазія та наймані працівники
- Наймані працівники особисто вільні
- Товарне виробництво
- Товарно-грошові відносини
- Активне використання техніки

Причини виникнення мануфактур

Збільшення попиту на вироби ремісників

Нові технічні винаходи

Існування ринку вільної робочої сили

Збільшення капіталу, необхідного для організації виробництва

Особливості розвитку мануфактури

Мануфактура — велике виробництво, засноване на ручній праці

Виникнення — Виникає в нових видах виробництва — друкарстві, скловарінні, суднобудуванні, виготовленні зброї

Особливості	<ul style="list-style-type: none"> • Існує поділ праці • Працюють наймані працівники, які особисто вільні • Використовуються механічні пристрої • Вироби належать власникові мануфактури • Перше ранне капіталістичне підприємство
Різновиди	<ul style="list-style-type: none"> • Розсіяна мануфактура — виробництво певних видів продукції вдома у робітника (переважала в ткацькій промисловості) • Централізована мануфактура — виробництво зосереджене в одному місці

Особливості розвитку сільського господарства

- Більшість селян вільні, але безземельні
- Виникнення фермерських господарств із найманою працею селян
- Введення нових сільськогосподарських знарядь праці (борона, сівалка тощо)
- Переважання зернових культур, на півдні — поширення виноградарства та садівництва
- Поширення бобових культур, гречки (поширення наприкінці XV ст.)
- Поширення нових рослин — кукурудзи, картоплі, томатів тощо (після Великих географічних відкриттів)
- Від XVI ст. — спеціалізація районів
- Розвиток приміського городництва та садівництва
- Збільшення обсягів вирощування технічних культур
- XIV—XV ст. — набуття тваринництвом першорядного значення для районів із несприятливим для вирощування зернових кліматом

Розвиток техніки на початок XIV ст.

На початку Нового часу головним джерелом енергії залишалися м'язова сила людини й тварини, вода та вітер.

Ранній Новий час не приніс технічних відкриттів — використовувалися винаходи минулих часів та вдосконалювалися існуючі механізми

Знаряддя та діяльність	Винаходи та зміни
Водяне млинарське колесо	Горизонтальне млинарське колесо обладнали лопатками, вертикальне — збільшили в діаметрі. Використання: колесо молота та преса, підняття руди або відкачування води, металургія, рух сукновальні, виготовлення паперу, шліфування тощо
Використання вугілля	Виробництво коксу, використання в соле- та миловарнях, виготовлення скла та черепиці. Металургія
Домна	Отримання чавуну, сталі, сплавів. Збільшення обсягів
Книгодрукування	Нові технічні винаходи. Розвиток освіти та науки. Швидке поширення знань, охоплення інформацією більшої кількості населення
Ткацтво	Самопрядка. Ткацький верстат (горизонтальний). Прискорення процесу прядіння, підвищення якості, збільшення обсягів продукції
Зброярство	Нові види зброї (аркебуза, мушкет, гармати). Зменшення значення рицарів, зростання ролі піхоти. Нове значення та форма фортеці

Знаряддя та діяльність	Винаходи та зміни
Судноплавство	Нові види кораблів (галеон, каравела, карака). Астрономічні прилади (морський компас, астролябія). Будівництво нових і реконструкція старих портів. Портові механізми

Західна Європа в ранній Новий час

- XVI—XVIII ст. — основне населення становили селяни (80—90 %)
- Висока густота заселення (у середньому 30—40 осіб на 1 км²)
- Міста були невеликими (2—3 тис. жителів) і зберігали середньовічний вигляд
- Система водопостачання практично відсутня: у великих містах — елементи водогонів і каналізації, у невеликих — повна відсутність
- Дороги ґрунтові, частіше використовували водні шляхи
- Багато лісів — дичина, ягоди, гриби
- Розвиток рибальства як одного з основних видів забезпечення їжею у приморських містах і селищах
- Природні катастрофи викликали соціальні катаклізми — голодомори, епідемії, міграції населення
- Зростання кількості населення Західної Європи (1600—1800 рр. — удвічі), збільшення тривалості життя, але наявність високої дитячої смертності
- Покращення якості харчування, поступові зміни в гігієні

Суспільні стани Нового часу

«Старі дворяни»	Великі феодали, князі, верхівка церкви	Відстоювання «старих» порядків, свого права на землю та селян, привілеї на владу та багатства. Консервативна діяльність
Буржуазія	«Нові дворяни» (частина дворян, багатих купців і банкірів, які купили титули)	Участь у виробництві продукції для продажу, організація виробництва, заснування торговельних компаній
	Банкіри, цехові майстри, лихварі, купці	Створення мануфактур, розвиток торгівлі, заснування компаній, розвиток банківської системи. Вимагання передачі влади
Наймані працівники	Розорені ремісники, підмайстри, селяни без землі, міська біднота	Створювання ринку вільної робочої сили. Були практично безправні
Міська інтелігенція	Викладачі, юристи, лікарі, письменники та інші	Формування світогляду, цінностей людей Нового часу

Харчування

Селяни й бідні городяни	Багаті й знатні люди
<ul style="list-style-type: none"> • Їжа простих людей складалася в основному з рослинних продуктів • Селянин вживав переважно просяну кашу, раз на тиждень їв м'ясо 	<ul style="list-style-type: none"> • Багаті й знатні люди обмежень в їжі не знали. Вони споживали вишукані й дорогі страви • В особливі соуси додавали рідкісні продукти: перець, мигдаль, амбру, трояндову воду тощо

Селяни й бідні городяни	Багаті й знатні люди
<ul style="list-style-type: none"> • Основними продуктами харчування простого люду були сир і риба • Народними напоями вважалися пиво й вино. У країнах Східної Європи пили квас • Для бідних людей цукор був ласощами 	<ul style="list-style-type: none"> • Особливу увагу привертала величезна кількість м'яса на столі • На десерт подавалися зварені в цукрі фрукти або горіхи • У кращих європейських будинках подавали арабську каву, мексиканський шоколад, китайський чай • Вживання міцних спиртних напоїв і паління тютюну вважалися ознаками розкішного життя

Житло	
Село	Місто
<ul style="list-style-type: none"> • Більшість селян на півдні Європи будували свої оселі з каменю, на півночі — із дерева • Будинки вкривали соломною, очеретом або дерев'яним тесом • Невеликі вікна закривали промасленим папером або бичачим міхуром • Окремих кімнат зазвичай не було • Для опалювання помешкання і приготування їжі використовувалося вогнище • Підлоги були земляними або глиняними • Меблів було обмаль • Європейські селяни селилися здебільшого на хуторах. У країнах Східної Європи переважали великі села 	<ul style="list-style-type: none"> • У містах перший поверх будинків споруджували з каменю, інші поверхи залишалися дерев'яними • Часто на перших поверхах знаходилися майстерні, лавки, а господарі жили на других поверхах • Прості городяни вікна своїх будинків затягували пергаментом або промасленим папером, а заможні вставляли у вікна скло й навіть робили вітражі • Кам'яні будинки багатіїв вкривали черепицею • Підлогу в будинках заможні городяни вкривали кам'яною або керамічною плиткою, а найбагатші — паркетом. Прості городяни мали дерев'яну підлогу • Будинки заможних городян мали декілька кімнат

Шлюб та сім'я	
Шлюб та сім'я	<ul style="list-style-type: none"> • Існування моногамії (один чоловік, одна жінка) • Збільшення шлюбного віку для чоловіків (одружувалися після 25 років), оскільки чоловік повинен матеріально утримувати сім'ю • Жінки виходили заміж у 15—22 роки. У селах одружувалися на два-три роки раніше • Зменшення ролі патріархальної сім'ї (жили окремо, зменшувалася роль батьків при виборі дружини або чоловіка) • Зміна ставлення до дитини (підкування про здоров'я, виховання та освіти). Проте дитяча смертність залишалася високою
Становище жінки	<ul style="list-style-type: none"> • Зміна ролі жінки в суспільстві (в основному для вищих кіл — дворянства та буржуазії; в інших станах жінка залишалася безправною) • Виникнення перших шкіл для дівчат (XVI ст.) • Поширення навчання дівчат поза межами сім'ї (XVII ст.) • Розвиток дамського двору — група жінок з оточення королеви, які могли впливати на державні справи

РОЗДІЛ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

• Високе Відродження

Періодизація Відродження		
Раннє Відродження	Високе Відродження	Пізнє Відродження
XV ст.	Кінець XV — перша половина XVI ст.	Друга половина XVI ст.

Особливості доби Відродження

- Світський характер
- Віра в можливість людини
- Реалізм (бачення світу таким, яким він є)
- Новий світогляд
- Гуманізм (повага до людини)
- Зацікавленість минулим
- Критика католицької схоластики
- Інтерес до вивчення світу
- Індивідуалізм
- Емпіризм (досвід як шлях до вивчення світу)

Митці Відродження

Леонардо да Вінчі (1452—1519 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Італійський художник, винахідник, механік, скульптор • Створив нову живописну техніку — сфумато (італ. — «той, що розтанув, наче дим») — пом'якшення обрисів предметів за допомогою відтворення навколишнього середовища • Найвідоміші твори: «Мона Ліза» («Джоконда»), «Дама з горностаєм», фреска «Темна вечеря» • Винахідник. Створив замок для пістоля — винахід, який отримав визнання за життя • Залишив 14 томів рукописів (багато зашифрованих), малюнки винаходів та проєктів: парашута, підводного човна, гелікоптера, танка, кулемета, розвідних мостів, плавильних печей тощо • Захоплювався математикою, фізикою, ботанікою
Рафаель Санті (1483—1520 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Італійський живописець та архітектор • Зображував переважно Мадонн, яких малював поетично і водночас просто за своєю композицією. Найвідоміші твори — «Сікстинська Мадонна», «Вигнання Еліодора», «Меса в Болсене», «Зустріч Аттілі» • У 1508 р. прийняв запрошення Папи Юлія II і приїхав до Риму, щоб розписувати папський палац у Ватикані. Там він залишив по собі славетні «станци» (розмальовані зали в палаці) • Керував будівництвом палаццо Каффареллі-Відоні та вілли Джуліо Медічі, що стала відома під назвою вілли Мадама • Був призначений Папою Римським Левом X головним архітектором будівництва собору Святого Петра (1514 р.)
Мікеланджело Буонарроті (1475—1564 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Італійський скульптор, художник, архітектор, поет та інженер • Головною темою його творчості була ідея боротьби • Перебував під впливом оптимістичної філософії гуманізму і вірив у безмежні можливості людини • Найвідоміші роботи: мармуровий рельєф «Битва кентаврів», Дерев'яне Розп'яття, Мармурова П'єта, статуя Давида, Сікстинська капелла • У 1546 р. став головним архітектором собору Святого Петра

Донато Брамante (1444—1514 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Італійський архітектор (спочатку успішно працював як маляр, але прославився як видатний архітектор) • Найвідоміші роботи: будівлі Ватиканського палацу, каплиця Темп'єто монастиря Сан-П'єтро ін Монторіо, палаццо делла Канчеллерія • Спроекував та почав споруджувати собор Святого Петра в Римі (із 1505 р.)
---------------------------------------	---

Високе Відродження				
Живопис	Архітектура	Скульптура	Література	Наука
Л. да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Тиціан, Джорджоне	Д. Браманте, Л. Альберте, А. Палладіо, Дж. Вазарі	Донателло, Мікеланджело	Ф. Рабле, В. Шекспір, Т. Мор, Н. Макіавеллі	М. Коперник, Дж. Бруно, М. Сервет, Т. Парацельс

Митці Північного Відродження	
Ієронім Босх (1450—1516 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Нідерландський живописець • Релігійно-містичні уявлення про світ, середньовічна фантастика й гротеск переплітаються з елементами фольклору, соціальної сатири, реалізмом у зображенні народних типів, побутових і пейзажних мотивів («Спокуса Св. Антонія», «Віз сина», «Пекло», «Шахрай» та ін.) • За алегоричною формою прихована критика вад тогочасного суспільства
Пітер Пауль Рубенс (1577—1640 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Нідерландський живописець • В італійський період своєї діяльності не прагнув до самостійної творчості — «Спорудження Хреста», «Терновий вінець» та «Розп'яття», «Втеча Лота», «Христос та грішниця», «Воскресіння Лазаря», «Вакханалія», «Вакх» тощо • Створив власну майстерню. Частина замовлень малювали учні (за ескізами майстра) • Зробив великий внесок у мистецтво пейзажу
Альбрехт Дюрер (1471—1528 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Німецький живописець, гравер, математик, теоретик мистецтва • Багато зробив для розвитку пейзажу та натюрморту • Майстер друкованої гравюри • Біблійні сюжети сповнював національним, народним змістом • Найвідоміші твори: «Автопортрет» (Лувр, Париж), гравюра «Меланхолія»
Рембрандт ван Рейн (1606—1669 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Фламандський художник, офортист • Його мистецтво вирізняється демократизмом і життєвістю образів, поєднанням глибини психологічної характеристики з винятковою майстерністю живопису, заснованого на ефектах світлотіні • Писав на релігійні та міфологічні сюжети • Найвідоміші роботи: «Автопортрет із Саскією», «Флора», «Вірсавія», «Даная», «Ассур, Аман і Есфір», «Повернення блудного сина»

Дієго Веласкес (1599— 1660 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Іспанський художник • Був придворним художником Філіппа IV • Найвідоміші роботи: «Поклоніння волхвів», «Христос у домі Марфи і Марії», «Вигнання маврів», «Портрет Філіппа IV», «Портрет Папи Інокентія X», «Портрет інфанти Марії Терези»
--	--

Наука часів Відродження	
Загальні риси	<ul style="list-style-type: none"> • Наука як новий спосіб пізнання світу • Відхід від середньовічної схоластики • Необхідність вивчати природу за допомогою досліду
Зміна уявлень про Всесвіт та Землю	<ul style="list-style-type: none"> • Великі географічні відкриття • Геліоцентрична система Миколи Коперника • Джордано Бруно (вважав, що життя можливе не тільки на Землі, що Всесвіт нескінченний і складається з безлічі світів) — заарештований інквізицією, вісім років провів у в'язниці, засуджений до смертної кари і спалений у Римі на площі Квітів • Галілео Галілей підтвердив теоретичні висновки Коперника. Сконструював телескоп та побачив місячний ландшафт, плями на Сонці, зміни освітленості Венери, супутники Юпітера. Написав «Діалог про дві найголовніші системи світу — Птолемеєву і Коперникову». Відданий під суд інквізиції, до самої смерті перебував під домашнім арештом і не мав можливості займатися астрономією • Ісаак Ньютон — природа світла, рух планет, принцип взаємодій фізичних тіл. Закон всесвітнього тяжіння • Рене Декарт — джерелом справжнього знання є розум. Вчення — картезіанство • Френсіс Бекон — потрібні тривалі спостереження — експерименти та досліди («Нова Атлантида»)
Зміна уявлень про будову людини	<ul style="list-style-type: none"> • Теофраст Парацельс піддав критичному перегляду ідеї давньої медицини та сприяв початку використання при лікуванні хімічних препаратів • Андреас Везалій у своєму трактаті «Про будову людського тіла» дав науковий опис усіх органів і систем, виправив багато помилок уявлень • Хірург Амбруаз Паре розробив методи лікування вогнепальних ран
Зміна уявлень про суспільство	<ul style="list-style-type: none"> • Нікколо Макіавеллі (дипломат, історик, філософ і поет) — автор трактату «Государ», засновник політичної науки Нового часу. Розглядав явища політики поза їх зв'язком із релігією та етикою. Увів у науковий обіг поняття «державна». Вважав, що для досягнення могутності й добробуту держави придатні будь-які засоби — підкуп, лицемірство (формула «мета виправдовує засоби»). Звідси виникло поняття «макіавеллізм» як позначення всездозволеності в політиці • Пошуки ідеального суспільного устрою — утопічний соціалізм. Томас Мор «Утопія» (від грец. — місце, якого немає) — головною причиною негараздів народу є приватна власність. Томмазо Компанелла — «Місто Сонця» — роздуми про ідеальну державу • Відродження Платонівської академії в Кареджі (Флоренція)

Ідейні основи літератури Відродження

Гуманізм	Повернення до античності	Християнство	Протестантизм
Цінність земного буття, земного успіху та слави	Захоплення культурою античності, що зумовлено схожими світоглядними основами цих епох	Синтез античного життєлюбства та середньовічної духовності	Реакції у вигляді протестантського руху

Література доби Відродження

Жанр утопії	Стихійний сенсуалізм	Розквіт мистецтва	Трагізм	Універсальність
Апробування в політичному й соціальному житті античних моделей	Жадоба чуттєвих насолод та їх поетизація в мистецтві	Куль мистецтва, інтелектуального життя, вільного заняття мистецтвами	Одна з найтрагічніших епох у житті європейської цивілізації	Доступність для сприйняття практично всіма соціальними станами

Література і театр доби Відродження

Література	<ul style="list-style-type: none"> • Франсуа Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» • Джованні Боккаччо «Декамерон» (збірка зі ста новел) • Франческо Петрарка «Книга пісень» • Томас Мор «Утопія» • Джефрі Чосер — збірка з 24 віршованих «Кентерберійських оповідань» • Вільям Шекспір — сонети, трагедії «Ромео і Джульєтта», «Макбет», «Отелло», «Гамлет», «Король Лір», комедії «Приборкання непокірної», «Сон літньої ночі», «Багато галасу з нічого», історичні хроніки, драми • Нікколо Макіавеллі «Государ» • Лопе де Вега — п'єси «Собака на сні», «Учитель танців», «Зірка Севільї», «Фуенте Овехуна» та ін. • Мігель Сервантес «Дон Кіхот» • «Народні книжки» — «Райнеке Фос Лис», «Фортунат», «Тіль Уленшпігель» • Гарсія Родрігес де Монтальво «Амадіс Гальський»
Театр	<ul style="list-style-type: none"> • Середньовічні театральні жанри — містерії та фарси — залишилися основними до кінця XV ст. • Середина XVI ст. — в Італії виникає перший професійний європейський театр епохи Відродження — комедія масок. Зі спектаклю до спектаклю переходили маски-типи: Бригелла, Арлекін, Коломбіна, Панталоне, Капітан, Лікар • Спектаклі — акторські імпровізації на основі дуже короткого, схематичного сценарію з музичними й танцювальними номерами • Кінець XVI — початок XVII ст. — розквіт театрального мистецтва в Іспанії та Англії. Постійні театри («Глобус» у Лондоні), приватні антрепризи

Театр	<ul style="list-style-type: none"> • Провідні театральні жанри — драма і трагедія • Серії історичних драм Вільяма Шекспіра («Річард III», «Генріх IV», «Король Джон» тощо), комедії: «Багато шуму з нічого», «Дванадцята ніч», трагедії: «Гамлет», «Ромео і Джульєтта», «Отелло», «Макбет», «Король Лір», «Антоній і Клеопатра»
-------	---

Мистецтво бароко	
Стиль у європейському мистецтві в XVI—XVIII ст. (від італ. <i>barocco</i> — «вибагливий», «хімерний»)	
Час виникнення	Виникає в Італії у другій половині XVI ст. під час розквіту абсолютизму
Характерні риси	Характерні пишність, парадність, яскравість кольорів, контрастність
Особливості розвитку	Пов'язаний із поширенням ідей Контрреформації — дух оновлення католицької релігійності. Кожна країна мала свої особливості розвитку
Архітектура	Розмах, використання складних криволінійних форм, створення ансамблів — Л. Берніні (Італія), В. Растреллі (Росія)
Живопис	Відкритість, парадність і прості сюжети, парадні портрети — П. П. Рубенс, А. ван Дейк (Фландрія), Ф. Гварді, А. Маньяско
Скульптура	Зображення в короткі миттєвості життя, зображення темпераменту — Л. Берніні, Ф. Жирардон, Б. Пермозен
Музика	Розквіт складної поліфонії, поява опери — К. Монтеверді, А. Вівальді, Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель
Література	Алегоричні форми, різні види сатири, романи — П. Кальдерон (Іспанія), А. д'Обін'є (Франція), М. Ломоносов (Росія)
Основні досягнення	<ul style="list-style-type: none"> • Досягнення Італійського бароко лягли в основу подальшого розвитку мистецтва Іспанії та її американських колоній, а також Німеччини, Австрії, частково Франції, Фландрії, Польщі, Чехословаччини та інших країн • Росія — палац у Пушкіному (колишнє Царське Село), Зимовий палац, Смольний монастир, Нікольський військово-морський собор та інші будови стилю бароко Санкт-Петербурга, створені В. Растреллі, С. Чевакінським і Д. Ухтомським

• Реформація в Західній Європі

Католицька церква на межі XV—XVI ст.

- Політичне та культурне піднесення папства (початок XVIII ст. — будівництво собору Св. Павла в Римі) з одного боку і криза — з іншого
- Введення римськими папами та церковними ієрархами світського способу життя (свята, меценатство, війни)
- Поширення продажу церковних посад, активний продаж індульгенцій
- Фабрикація християнських святинь, збільшення кількості ювілейних дат
- Поширення боротьби монархів із церквою. Криза ідеї хрестових походів

Німеччина напередодні Реформації

Політичне життя	Роздробленість — велика кількість князівств і церковних володінь. Частина Священної Римської імперії. Обмеженість влади імператора (якого обирали курфюрсти). Відсутність єдиних органів влади, армії, фінансів
Економічне життя	Піднесення господарства. Посилення феодалських відносин на селі. Протиріччя економічного розвитку з роздробленістю. Розвиток торгівлі
Релігійне життя	Католицька церква посідала привілейоване становище. Найбільші доходи з німецьких земель. Духовенство було звільнене від податків. Духовенство підлягало тільки церковному суду
Соціальне життя	Більшість населення (90 %) проживало в селі. Поширення ідей гуманізму. Зростання впливу бюргерства (буржуазії). Поширення антицерковних поглядів населення

Причини Реформації в Німеччині

- Підпорядкування церкви місцевій владі та отримання незалежності церкви від Риму
- Вимоги створення «дешевої» церкви
- Боротьба з феодалізмом для певних груп населення
- Перерозподіл землі та інших багатств церкви
- Поширення ідей гуманізму, зміна у світоглядах
- Криза традиційного суспільства

Мета учасників Реформації в Німеччині

Князі	Звільнитися від втручання церкви та підпорядкувати її собі
Рицарі	Отримати землі та багатства церкви
Духовенство	Реформувати католицьку церкву
Буржуазія	Створити «дешеву» церкву, звільнитися від поборів
Селяни	Скасувати десятину, отримати церковну землю
Міська біднота	Боротися з католицизмом за рівність

Основні діячі Реформації в Німеччині

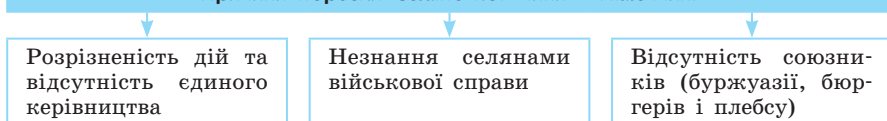
Характеристика	Мартін Лютер	Томас Мюнцер
Роки життя	1483—1546 рр.	1490—1525 рр.
Біографічні відомості	Навчався в університеті і став магістром вільних мистецтв. Вступив до августинського монастиря. Викладав у Віттенберзькому університеті. Доктор теології	Німецький богослов. Керівник повстання селян у Німеччині. Автор «Статейного листа»

Характеристика	Мартін Лютер	Томас Мюнцер
Погляди	31 жовтня 1517 р. прибив до дверей Замкової церкви «95 тез»: спростування рятівної сили індульгенції; «спасіння душі» через віру, а не через обряди; заперечення панівного становища церкви в суспільстві. Відмовився їхати на церковний суд до Риму. Публічно спалив папську буллу про відлучення його від церкви. Змінив свої радикальні погляди та вимагав придушення повстання селян	Реформація — початок становлення Царства Божого (нікого немає над людьми, крім Бога). Люди Реформації є зняряддям Бога. Бог продовжує розмовляти з людьми. Головна причина негараздів — Папа та князі, які не турбуються про пересічних людей. Загинув під час повстання

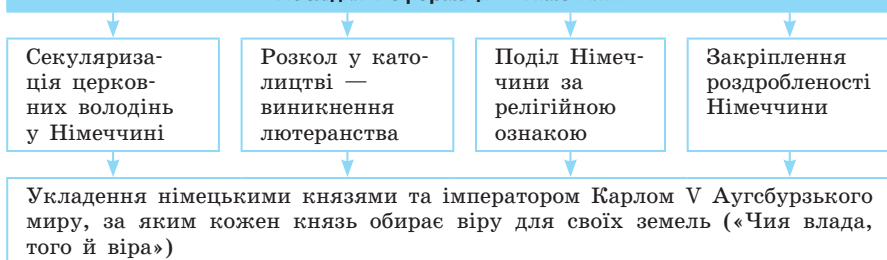
Селянська війна в Німеччині (1524—1525 рр.)

Дата	Подія
Червень 1524 р.	Початок заворушень у Південно-Західній Німеччині
Кінець 1524 — початок 1525 р.	«Статейний лист» Т. Мюнцера, початок повстання у Верхній Швабії
Березень 1525 р.	«12 статей» — помірковані погляди повсталих, поширення повстання у Франконії та Саксонії. У Тюрингії повстанців очолив Т. Мюнцер
Квітень 1525 р.	Поширення повстання на інші частини Німеччини, початок придушення повстання
Травень 1525 р.	Розгром повстанців у битві біля Беблігема та поблизу Франкенгаузена. Страта Томаса Мюнцера

Причини поразки Селянської війни в Німеччині

Наслідки Реформації в Німеччині

Протестантизм

Лютеранство	Кальвінізм	Англiканство	iншi течii (баптисти, методисти, адвентисти тощо)
Нiмеччина, Швеція, Данія, Фiнляндія, Прибалтика	Швейцарія, Нiдерланди, пiвдень Франції, Шотландія	Англія, Пiвнiчна iрландія	

Реформація i Контрреформація в Європі

Контрреформаційні заходи

Реформування та укріплення католицької церкви

Триденський собор (1545—1563 рр.) — закріплення основних положень католицької віри: непорушність церковної ієрархії, меси та сповіді; збереження семи таїнств, поклоніння святим та іконам; підтвердження посередницької ролі церкви між людьми та Богом і зверхність папи римського; скасування індульгенцій та створення духовних семінарій

Створення релігійних орденів	<ul style="list-style-type: none"> • Орден капуцинів • Орден єзуїтів • Орден ораторіанців
Активна протидія протестантизму	<ul style="list-style-type: none"> • 1540 р. — створення Ордену єзуїтів, який будь-якими засобами намагався забезпечити розвиток католицизму • 1543 р. — «Індекс заборонених книг»

Аугсбурзький релігійний мир

- Договір між німецькими протестантськими князями та імператором Карлом V
- Укладений 25 вересня 1555 р. на з'їзді в Аугсбурзі, мав статус імперського закону
- Рішення лягли в основу державного устрою Священної Римської імперії нового часу
- Рішення:
 - завершення воєн між католиками і протестантами
 - встановлення незалежності німецьких князів у релігійних питаннях
 - встановлення права князів визначати віросповідання своїх підданих (за принципом «Чия влада, того й віра»)
 - визнання лютеранства офіційним віросповіданням нарівні з католицизмом
 - санкціонування секуляризації церковного майна, проведеної раніше
- Сприяв посиленню влади місцевих князів у Німеччині
- Забезпечив відновлення політичної єдності й стабільності в Німеччині протягом другої половини XVI ст.

Орден єзуїтів

(інша назва — «Товариство Ісуса»; латин. Єзус — Ісус)

Рік створення	1540 р.
Засновник	Іспанський дворянин Ігнатій Лойола
Структура	<ul style="list-style-type: none"> • Централізована організація з військовою дисципліною • Голова ордену — генерал — підкорявся тільки папі римському
Головне завдання	Зміцнення католицької церкви та боротьба з єрессю
Діяльність	Діяльність за принципом «Мета виправдовує засоби». Важливий напрямок діяльності — освіта, заснування шкіл. Активне місіонерство (Індія, Японія, Китай, Південна Америка та ін.). Благодійність. Піклування про хворих і знедолених (заснування лікарень та притулків). Проникнення в усі верстви суспільства, у першу чергу в найвищі кола. Політичні вбивства противників (королів, князів та інших)

Триденський собор

(XIX вселенський собор, визнаний римо-католицькою церквою)

- Відбувався в період між 1545 та 1563 роками. Мав чотири засідання. Собор почався 13 грудня 1545 р. і закінчився 4 грудня 1563 р.
- Запрошені протестантські богослови відмовилися брати участь у дебатах
- Собор вважається початком Контрреформації

- Рішення:
 - затверджено, що римський єпископ (папа) є святим, єдиним і природним намісником апостола Петра. Папа непогрішний і має необмежену владу у Всесвітній церкві
 - прийнято 16 догм, що складають більшу частину католицької доктрини: був підтверджений Нікейський символ віри, Вульгата (латинський переклад Біблії), прийнято позаканонічні книги в Біблію, Тридентський Катехизис, остаточно встановлений канон Святого Письма. Кодифіковано форму служіння Літургії латинського обряду — так звану «Тридентську Месу». Визначено, що всі книги написані за натхнення Святого Духа і не можуть бути змінені або вільно тлумаченими. Первородний гріх є загальним, однак змивається хрещенням. Людина без благодаті не спасеться
 - вирішено створити в єпархіях духовні семінарії для виховання нових священників
 - проведення освячень безкоштовно
 - підтримано локальні та чернечі форми служіння Літургії
 - змінено кількість Отців Собору

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI—XVII СТ.

- Франція

Становлення абсолютизму у Франції	
Людовік XII (1498—1515)	Вів війну за підкорення Італії. Не скликав Генеральних штатів. Створив постійну найману армію
Франциск II (1515—1547)	Підчинив католицьку церкву. Збільшив податки. Не скликав Генеральних штатів. На наказах з'являється фраза «Така моя воля». Здійснив величне будівництво (Фонтенбло, Шамбор). Запровадив численний чиновницький апарат
Генріх II (1547—1559)	Першим використав титул «Ваша Величносте». Відмовився від скликання Генеральних штатів. Вів невдалу Італійську війну

Французьке дворянство в XVII ст.		
«Старе дворянство»	«Нове дворянство»	
«Дворянство шпаги»	«Дворянство мантиї»	Міщанське дворянство
Спадкове дворянство, володіло феодалом, було зобов'язане нести військову службу. Звільнялося від податків	Чиновники. Отримали дворянство за державну службу. Звільнялися від військової служби та податків	Міщани (купці, цехові майстри), які отримали дворянство за гроші або з королівської милості. Звільнялися від військової служби та податків

Релігійні війни у Франції	
Причини	<ul style="list-style-type: none"> • Поширення Реформації у Франції (кальвінізм, південь Франції) • Боротьба між династіями Капетингів-Валуа та Бурбонів • Поразка в Італійських війнах (незадоволення «дворянства шпаги») • Ослаблення королівської влади • Погіршення становища населення внаслідок «революції цін»

	Католики	Гугеноти
Учасники	<ul style="list-style-type: none"> • Очолювали герцоги Гізи • Північно-Східна та Центральна Франція • Захисники католицької церкви 	<ul style="list-style-type: none"> • Очолювали Бурбони • Південно-Західна та Південна Франція • Прагнули покращання свого становища, секуляризації церковних земель
Привід	Убивство загоном герцога Ф. Гіза групи протестантів (1 березня 1562 р.)	
Перебіг подій	<ul style="list-style-type: none"> • 1562—1572 рр. — перший період, боротьба без жорстокості • 1572—1588 рр. — загострення боротьби. Варфоломійська ніч (24 серпня 1572 р.). Утворення Католицької ліги, створення Конфедерації Півдня (гугеноти). Смерть Карла IX. Король Генріх III. Повстання в Парижі. Вбивство Генріха III • 1588—1598 рр. — Король Генріх Бурбон. Облога Парижа. Вторгнення іспанців. Селянські повстання. «Париж вартий меси». Прийняття Генріхом Бурбоном католицизма • 1598 р. — Нанський едикт. Католицизм — державна релігія, гугенотам гарантувалися права 	

Правління Генріха IV (Генріха Бурбона)

- Видання Нанського едикту
- Списання дворянам більшості боргів
- Зниження податків із селян
- Проведення політики протекціонізму
- Зменшення мита
- Ліквідація внутрішньої митниці
- Субсидія для розвитку мануфактур
- Створення замість Генеральних штатів Ради нотаблів
- Обмеження влади аристократів
- Колонізація Канади
- Обмеження влади губернаторів
- Іntenдант — виконавці волі короля
- 1610 р. — Генріх IV («Добрий») був убитий фанатиком

Діяльність Кардинала Рішельє (1585—1642 рр.)

Посада	Перший міністр короля Людовіка XIII. Перебував на цій посаді 18 років
Політична діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • Ліквідація самостійності гугенотських провінцій: захоплення Ла-Рошелі; «Едикт милості» (1629 р.) • Боротьба з аристократією: заборона дуелей; розкриття закладів аристократів; винищення феодальних замків • Укріплення державного апарату: посилення ролі інтендантів; зменшення кількості державних радників • Військові дії: втручання в Тридцятилітню війну в складі антигабсбурзької коаліції; приєднання Ельзасу та Лотарингії • Колоніальна політика: інтенсивне заселення Нової Франції (Канади)
Культурна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • Заснування Французької академії наук (1635 р.) • Підтримка письменників, художників, поетів (сам кардинал писав вірші) • Друк першої французької газети

Правління Людовіка XIV

Економіка	Піднесення економіки на початку правління, створення умов для розвитку економіки. Війни та витрати королівського двору призвели до занепаду економіки
Релігія	Підпорядкування церкви королю. Переслідування гугенотів
Зовнішня політика	Численні війни, практично всі невдалі. Формування колоніальної імперії — Канада, Луїзіана (майже вся Міссісіпі), колонії в Африці, о. Гаїті та інші

Діяльність Жана-Батиста Кольбера

- Французький державний діяч, який викрив низку зловживань головного інтенданта Фуке і став його наступником, призначений головним інтендантом королівських споруд, витончених мистецтв і фабрик
- Був першим, хто звернув увагу на зловживання у фінансових справах
- Був протекціоністом, прихильником системи заступництва й контролю за промисловістю і торгівлею з боку держави
- Був творцем французького військового флоту — ввів матроську повинність, збільшив число військових кораблів до 300, видав інструкцію для флоту
- Помер майже в немилості у короля

- Іспанія

Іспанія на межі XV–XVI ст.

Територіальні зміни	Релігійні зміни
<ul style="list-style-type: none"> • Відвоювання Гранадського емірату • Приєднання Південної Італії • Відкриття Америки — створення колоніальної імперії 	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення ролі інквізиції • 1492 р. — вигнання євреїв (марани — євреї, які охрестилися) • Насильне хрещення мусульман (мориски — охрещені араби)
Існування величезної держави	Знищення культурної спадщини, занепад духовного життя

Правління Карла Габсбурга (1516–1556 рр.)

- Отримав у спадок землі:
 - від батька Філіппа — Нідерланди, Бургундію
 - від матері Хуаніти — Іспанію, володіння в Новому Світі (Америці)
 - від діда Фернандо II — Північну Італію
 - від діда Максиміліана I — території у Священній Римській імперії
- Прибув до Іспанії з Нідерландів, де почав роздавати державні посади радникам. Вів безперервні війни, практично не відвідуючи Іспанію
- Початок правління Карла I ознаменувався повстанням комунерос (1520—1522 рр.)
- У 1556 р. Карл I зрікся влади на користь молодшого брата — Фердинанда I (отримав частину угорських та німецьких володінь, титул імператора, Австрію, Чехію) та сина Філіппа II (отримав Іспанію, володіння в Італії та Америці, Нідерланди)

Причини повстання комунерос (міських комун)

Обіймання ключових державних посад радниками-фламандцями	Наступ на привілеї грандів (феодалів) і міст	Нечасті скликання кортесів	Збільшення податків
--	--	----------------------------	---------------------

Правління Філіппа II (1555–1598 рр.)

- Отримав прізвисько «Обережний король»
- Створив систему абсолютної влади. Зробив Мадрид столицею Іспанії
- Англія. 1588 р. — знищення англійцями «Непереможної армади»
- Османська імперія. Створення «Священної ліги», де головувала Іспанія. 1571 р. — перемога іспанського флоту над турецьким біля Лепанто
- Франція. Підтримка Католицької ліги. 1598 р. — підписання миру з Францією
- Нідерланди. Повстання 1581 р. — Нідерланди відділилися від Іспанії
- Португалія. Після смерті короля Португалії захопив країну
- Посилив тиск на морисків — масово виселяв їх із країни
- За його правління Іспанська держава почала занепадати

• Нідерланди

Нідерланди

У перекладі — «Низові землі». Нижня течія річок Рейн, Маас, Шельд	
Політичне становище	<ul style="list-style-type: none"> • Входили до Священної Римської імперії • Мали 17 штатів зі своїми органами влади • Генеральні штати — представницький орган країни
Економічне становище	Спеціалізація провінцій (Центр — промисловість, Південь — сільське господарство, Північ — рибальство). Розвиток торгівлі (морська та річна). Розвиток мануфактур
Соціальне становище	Найбільш заселений регіон Європи (2 млн жителів, близько 300 міст, 6 тис. сіл)
Релігійне становище	Поширення протестантизму у вигляді кальвінізму

Причини боротьби за незалежність

Релігійні	Переслідування кальвіністів (інквізиція стратила близько 100 тис. осіб)
Політичні	Усунення від влади (управління країною дедалі більше переходило в руки іспанців)
Економічні	Збільшення податків, скасування пільг купцям, утримання іспанської армії
Національні	Посилення національного гноблення

Боротьба Нідерландів за незалежність

Дата	Подія
1566 р.	Початок боротьби. Повстання іконоборців (протиники ікон), яке було придушене

Дата	Подія
1567 р.	Призначення намісником герцога Альби — спрямування каральних військ, створення «Ради у справах про заколоти» («Кривавої ради»)
1571 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Запровадження податку на продаж (10 %) • Початок партизанського руху. «Морські гези» (партизани) топили іспанські кораблі, нападали на прибережні міста. «Лісові гези» боролися з іспанцями на суходолі
1572 р.	Початок повстання у північних штатах на чолі з Вільгельмом Оранським. Захоплення гезами міста Брілле
1579 р.	Укладення Утрехтської унії — об'єднання північних штатів
1581 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Іспанські найманці, які не отримували платню, розгромили місто Антверпен, що призвело до масових повстань. Повалення влади іспанського короля • Проголошення Республіки Об'єднаних Провінцій (Голландія), правитель — Моріц (син Вільгельма Оранського), вищий орган влади — Генеральні штати
1648 р.	Офіційне визнання Іспанією незалежності Республіки

Результати боротьби Нідерландів за незалежність

- Утворення нової держави — Республіки Об'єднаних Провінцій
- Перша буржуазна революція
- Піднесення економіки в Голландії. Голландія — світова держава
- Поділ Нідерландів на дві частини: Республіку (Голландію) та іспанські південні штати (Бельгію). Прихід буржуазії до влади в Республіці
- Занепад Іспанії після втрати Нідерландів
- Поділ населення за релігійною ознакою; виникнення двох народів — голландців та фламандців. Занепад Південних Нідерландів

- Англія

Англійське дворянство

«Старі дворяни»	«Нові дворяни» (джентрі)
Життя на платежі від селян, противники реформ і перетворень. Служили при дворі або несли військову службу	Активне заняття торгівлею та виробництвом — вівчарство, мануфактури, торговельні компанії

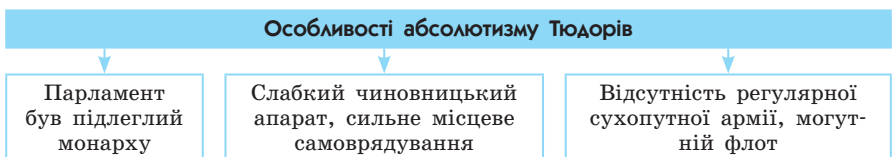
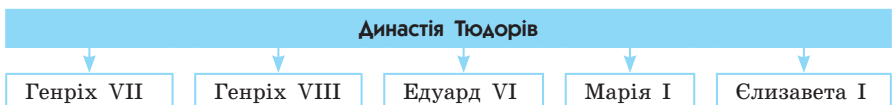
Огороджування

Огороджування — насильницьке вигнання селян із землі

Передумови	Розвиток світової торгівлі, основний товар англійського експорту — сукно
Причини	Зростання цін на вовну та сукно
Зміст	Лендлорди захоплювали громадські землі, зганяючи селян, і перетворювали ці землі на місця для випасання овець
Результат	Початок аграрної революції, формування ринку праці, поява пауперів (людей, повністю позбавлених засобів до існування)

Економіка Англії		
Промисловість	Сільське господарство	Торгівля
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток суконного виробництва, мануфактури • Кораблебудування • Металургія 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток зернового господарства, м'ясо-молочного скотарства та вівчарства • Огороджування • Ввезення зерна до Англії 	<ul style="list-style-type: none"> • Виникнення світової торгівлі (зручні порти) • Власний флот • Торгівля без посередників • Створення акціонерних компаній

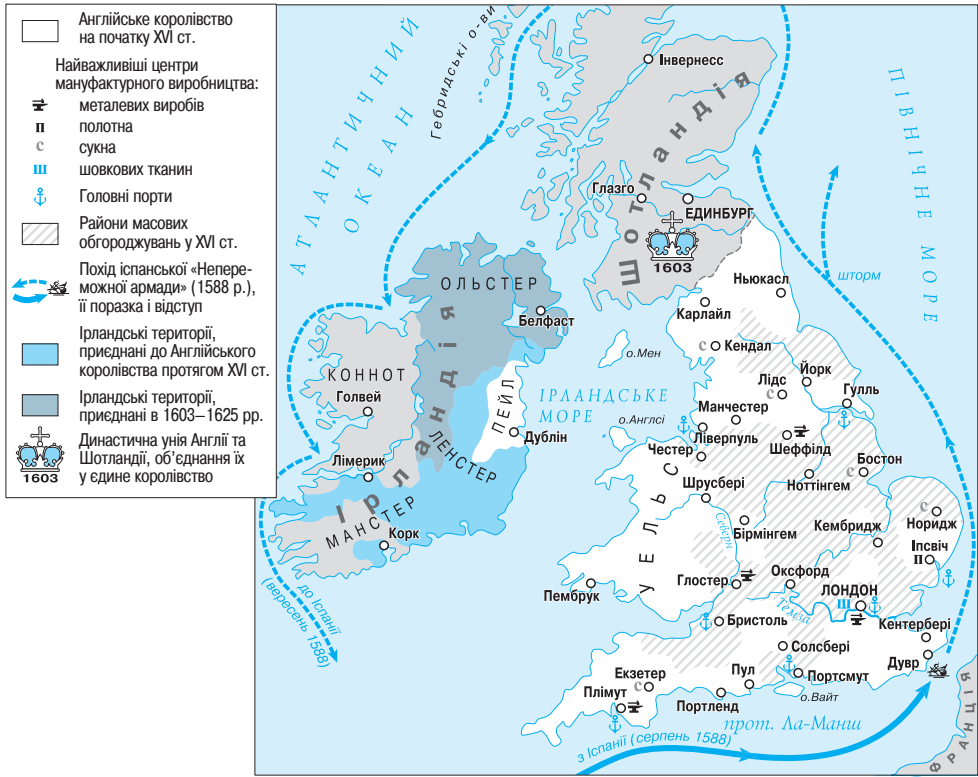
Королівська Реформація	
Мета	Секуляризація церковних земель та багатств. Підпорядкування церкви королю. Створення «дешевої церкви»
Привід	Відмова Папи Римського дати дозвіл на розлучення короля Генріха VIII
Перебіг подій	<ul style="list-style-type: none"> • 1534 р. — «Акт про супрематію» (верховенство), король — єдиний глава англійської церкви • 1535 р. — Страта Томаса Мора • Утворення англіканської церкви • 1536—1540 рр. — секуляризація (конфіскація церковної власності) • 1549 р. — початок ведення служб англійською мовою • 1553—1558 рр. — відновлення католицизму за правління королеви Марії Кривавої • 1567 р. — початок відділення від англіканської церкви пуритан (кальвіністів) • 1571 р. — прийняття нового Символу віри (39 статей) — наближення до кальвінізму, збереження ієрархії та ін. Завершення становлення англіканської церкви
Наслідки	Англія очолила протестантів у Європі. Посилення протистояння з Іспанією. Укріплення абсолютизму в Англії. Включення церкви до системи держави

Правління Єлизавети I (1558—1603 рр.)	
Економічна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • За часи її правління зріс добробут англійців • Проводила політику протекціонізму — заохочувала розвиток англійського виробництва та торгівлі • Вкладала гроші в торговельні компанії

<p>Політична діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Віротерпіння, але в межах державної політики • Активна діяльність парламенту, особливо Палати громад • Заснування Вірджинії — першої англійської колонії в Північній Америці (1585 р.) • Загострення відносин з Іспанією • Активна підтримка нідерландських повстанців • Суперечка з Марією Стюарт — шотландською королевою, проти якої було підняте повстання кальвіністами в Шотландії. Марія втекла до Англії, де потрапила до в'язниці. Було розкрито декілька закатів католиків, і після суду Марія була страчена • Експедиція Френсиса Дрейка (1577—1580 рр.) — ескадра Дрейка пограбувала іспанські порти на тихоокеанському узбережжі, потім повернулася до Англії, здійснивши другу навколосвітню подорож. Дрейк був посвячений у лицарі особисто королевою • Знищення іспанської «Непереможної армади» (1588 р.)
<p>Закінчення правління</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Не мала дітей, була останньою представницею династії Тюдорів • Трон успадкував шотландський король Яків (Джеймс) Стюарт (1603—1625 рр.), який об'єднав Англію, Шотландію та Ірландію

Англія в XVI — першій половині XVII ст.

Англія напередодні революції		
Англія	Шотландія	Ірландія
Соціально-економічне становище		Політичне становище
<ul style="list-style-type: none"> • Англія — аграрна країна • Розвиток мануфактурного виробництва • Буржуазні відносини на селі • Розвиток зовнішньої та внутрішньої торгівлі — торговельні компанії • Початок створення колоніальної імперії — колонізація Північної Америки 		<ul style="list-style-type: none"> • Англія — монархія • Королівська династія Стюартів • Королі Яків I (1603—1625 рр.) і Карл I (1625—1649 рр.) — укріплення абсолютизму та послаблення ролі парламенту • Парламент — Палата лордів та Палата громад • Загострення протиріч між аристократією та буржуазією

Король			
Опора королівської влади		Опозиція королівській владі	
Англіканська церква	«Старе дворянство»	«Нове дворянство»	Буржуазія

Пуританізм	
Пресвітеріани	ІнDEPENDЕНТИ
«Нові дворяни» (джентрі), купці	Середня та дрібна буржуазія, городяни та селяни
Уважали, що єпископів і священників потрібно змінити на старійшин-пресвітерів	Вільне самоврядування общин, держава не повинна втручатися

Англійська революція			
	Економічні	Політичні	Релігійні
Передумови	Швидкі темпи розвитку буржуазних відносин	Спроба встановлення абсолютизму в державі	Зростання кількості пуритан
Причини	Незадоволення буржуазії економічною політикою Стюартів. Переслідування пуритан. Загострення конфлікту між королем і парламентом		
Основні події	<ul style="list-style-type: none"> • 1628—1639 рр. — розпуск Карлом I парламенту та одноосібне правління • 1639 р. — «Короткий» парламент — робота парламенту протягом двох тижнів • 1640 р. — скликання нового парламенту — «Довгого» (працював 13 років). Початок революції 		
«Пуританська революція»	<ul style="list-style-type: none"> • 1640—1642 рр. — парламентський період — розпуск парламентом судів, скасування незаконних податків, страта фаворитів короля, «кавалери» (прихильники короля) і «круглолобі» (противники короля). Король Карл I вирушає на північ 		

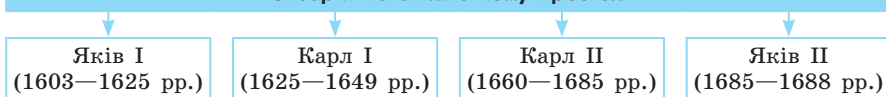
«Пуританська революція»	<ul style="list-style-type: none"> • 1642—1647 рр. — громадянська війна. Початок удалий для короля. Противників короля очолює Олівер Кромвель, створення армії нового зразка з пуритан — «залізнобоких», перемога О. Кромвеля в битві під Нейзбі (1645 р.) — король утік до шотландців, які продали його англійцям. Поява левелерів («зрівнювачів») • 1648—1649 рр. — друга громадянська війна. Втеча Карла I, вторгнення шотландців, розгром О. Кромвелем армії короля. Суд над королем і його страта • 1649—1653 рр. — індепендентська республіка. Скасування Палати лордів, влада в Державній раді, похід «залізнобоких» до Ірландії та Шотландії • 1653—1659 рр. — протекторат О. Кромвеля. О. Кромвель — довічний лорд-протектор Англії (диктатура) 		
Реставрація	<ul style="list-style-type: none"> • 1660—1688 рр. — реставрація монархії Стюартів — відновлення монархії, король Карл II (1660—1685 рр.) — син страченого короля • Розправи з діячами революції, переслідування пресвітеріанських священників, повернення землі колишнім власникам • Поява політичних партій у парламенті — торі (аристократія та крупні землевласники, керівництво англіканської церкви, які підтримували короля (непорушність королівських прав та існуючого порядку)), та вігі (нове дворянство, купці, фінансисти, які захищали парламент, виступали за зміни в економіці, державному та релігійному житті) • Яків II (1685—1688 рр.) — продовження політики попередника, об'єднання торі та вігів проти короля 		
«Славна революція»	<ul style="list-style-type: none"> • 1688—1689 рр. — «Славна революція» — запрошення на англійський престол Вільгельма II Оранського (1689—1702 рр.) • Втеча Якова II до Франції • Завершення боротьби між королем і парламентом, припинення становлення абсолютизму, утвердження конституційної монархії • Затвердження «Білля про права» • «Монарх царює, але не править» 		
Наслідки революції	Економічні	Політичні	Релігійні
	Створення передумов для промислової революції, перехід від аграрного до індустріального суспільства	Виникнення парламентської монархії, зміна королівської династії, закладення основ суспільства — верховенства права	Встановлення в державі відносної релігійної свободи
<p>Проголошені за часів Англійської революції політичні принципи стали основою новоевропейської цивілізації та формування політичної ідеології в Америці</p>			

«Біль про права» (16 грудня 1689 р.)

Встановлення меж влади монарха і визначення прав парламенту

• Позбавлення короля таких прав: • призувати дію законів або їх виконання• встановлювати і стягувати податки на потреби корони• формувати і утримувати постійну армію в мирний час• милувати осіб, підданих ім'ячменту• Скасовані суди Церковної комісії, що підпорядковувалися королю як голові церкви• Кошти на утримання двору та армії тепер виділялися на невеликий термін	• Підтверджені права підданих: • свобода (для протестантів) мати зброю для самооборони (у кількості, обмеженій для різних соціальних класів у різному ступені)• свобода подачі петицій королю• свобода від штрафів та конфіскацій майна без рішення суду• свобода від жорстоких і незвичайних покарань, від надмірно великих штрафів• свобода слова і дебатів; ніякі слухання в Парламенті не можуть бути підставою для притягнення до відповідальності в суді й не можуть бути поставлені під сумнів за межами парламенту (парламентський імунітет)• свобода виборів до парламенту від втручання короля• Заборонялася конфіскація майна арештованих до винесення присяжними вердикту

Стюарти на англійському престолі

• Річ Посполита

Фільварково-панщинна система

Фільварок — велике господарство, яке ґрунтується на праці залежних селян, продукція якого призначається для продажу

Причини виникнення фільваркового господарства

Попит на продукти харчування у зв'язку зі зростанням кількості населення. Мануфактурне виробництво потребувало сільськогосподарської продукції

XVI ст. — розквіт фільварково-панщинного господарства

Наслідки поширення фільварково-панщинного господарства

Поширення ринкових відносин. Зростання виробництва товарної продукції. Погіршення становища селян, посилення протестів проти експлуатації

Суспільні стани Польщі в XVI ст.

Магнати

Привілейований стан. Не сплачували податків. Мали окремий суд. Брали участь в управлінні державою. Впливали на зовнішню та внутрішню політику держави

Шляхта	Привілейований стан. Не сплачувала податків. Мала окремий шляхетський суд. Брала участь в управлінні державою. Підтримувала певного магната. Багато дрібнопомісних дворян
Духовенство	Привілейований стан. На сплачувало податків. Мало окремий церковний суд. Брало участь в управлінні державою. Мало великі земельні володіння
Міщани (купці, ремісники)	Непривілейований стан. Сплачували податки. Усунені від управління державою. Залежали від політики держави. Боролися за власні права з магнатами, шляхтою та духовенством
Селяни	Непривілейований залежний стан. Повністю залежали від магнатів і шляхти. Від XVI ст. втратили права, були прикріплені до землі. Відбували панщину. Сплачували оброк

Державний устрій Польщі

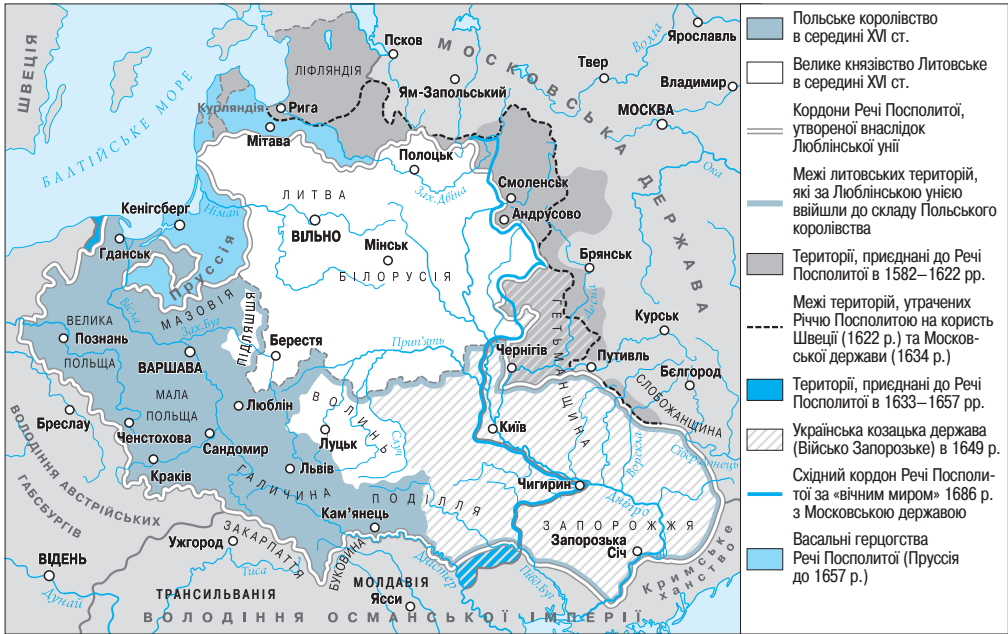
Король	Сейм	
	Сенат	Посольська ізба
Глава держави, скликав сейм	Магнати на високих державних посадах, представники вищого духовенства	Депутати, що обиралися на сеймиках (з'їздах місцевої шляхти)
Королівська влада виборна	Впливав на рішення в державі, обмежував владу короля	
Шляхетська демократія — станова монархія, яка поступово призвела до анархії		

Люблінська унія 1569 р.

Польське королівство	Велике князівство Литовське
Запобігання утвердженню Москви на Балтиці, поширення католицизму, нові землі	Захист від Московської держави та Кримського ханства
Річ Посполита , або Річ Посполита Обох Народів — феодальна держава, яка складалася з Польського королівства та Великого Князівства Литовського	

- На чолі об'єднаної держави стояв монарх (король польський і великий князь литовський)
- Короля обирали на спільному польсько-литовському сеймі й коронували в Кракові
- Найвищим законодавчим органом Речі Посполитої був з'їзд шляхти — сейм, що обирав короля. У період між сеймами король управляв державою разом і за згодою з обраною сеймом Радою резидентів
- Запроваджувалася єдина грошова одиниця
- Велике князівство Литовське зберігало певну автономію, маючи окремі закони, судову систему, військо, уряд та адміністрацію
- Українські землі, що увійшли до складу Польщі, були поділені на Берестейське, Подільське, Брацлавське та Київське воєводства

Польща в XVI– XVII ст.

Релігійне життя Польщі

Берестейська унія (1596 р.) — об'єднання католицької та православної церков, створення уніатської (греко-католицької) церкви, що була підлегла Риму, зберігала обряди й мову богослужіння, поширювалася на західно-українських землях

- Польща — християнська католицька країна
- Початок XVI ст. — поширення протестантських ідей
- Перемога Контрреформації. Причини: проти Реформації виступила королівська влада; була поширена діяльність єзуїтів; селянство залишилося католицьким; об'єднання Литви та Польщі задовольнило земельні інтереси польського дворянства; необхідність боротьби з православ'ям на українських та білоруських землях

Культура Польщі

- XVI — перша половина XVII ст. — бурхливий розвиток польської літератури
- Польська література — латиномовна
- Миколай Рей (1505—1569 рр.) — перший письменник, який писав польською мовою
- Поет Ян Кохановський (1530—1584 рр.)
- XVII ст. — «сарматське» бароко
- Художні та історичні твори Самуеля Твардовського (1600—1661 рр.), Анджея Фредрі (1620—1679 рр.), Веспасіана Каховського (1633—1700 рр.)
- Спорудження Вавельського королівського палацу в Кракові

Зовнішня політика Речі Посполитої

Московська держава	Швеція	Туреччина
<ul style="list-style-type: none"> Лівонська війна (1558—1583 рр.) — приєднання Лівонії (Прибалтика) Втручання в «Смутні часи» (1609—1612 рр. — отримала Смоленські та Чернігово-Сіверські землі) 1648—1667 рр. — московсько-польські війни, які закінчилися Андрусівським перемир'ям (1667 р.) 	<ul style="list-style-type: none"> Польсько-шведська війна (1600—1635 рр.) Сигізмунда III Ваза — втрата більшої частини Лівонії «Шведський потоп» — вторгнення шведів, захоплення Польщі, повстання поляків та звільнення країни 	<ul style="list-style-type: none"> Три війни (1614—1621, 1671—1676, 1683—1699 рр.). Розгром поляків під Цецорою, розгром турків під Хотином, активна участь козаків — на боці як поляків, так і турків (Петро Конашевич-Сагайдачний, Петро Дорошенко)
Війни виснажили країну, почалися часи заворушень і занепаду		

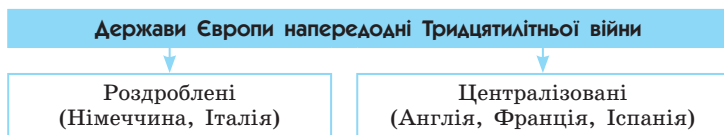
Великий потоп (1655—1660 рр.)

Річ Посполита	Шведська імперія
<p style="text-align: center;">Союзники:</p> <ul style="list-style-type: none"> Московське царство (1656—1658 рр.) Кримське ханство Священна Римська імперія (1657 р.) 	<p style="text-align: center;">Союзники:</p> <ul style="list-style-type: none"> Московське царство (1654—1656 рр.) Велике князівство Литовське Гетьманщина Трансільванське князівство (1656 р.)
<ul style="list-style-type: none"> Угорщина (1657 р.) Бранденбург-Пруссія (1657 р.) Данія — Норвегія (1657 р.) Республіка Об'єднаних провінцій 	<ul style="list-style-type: none"> Бранденбург-Пруссія (1656—1657 рр.) Молдовське князівство Волощина
<p>Олівський мир — мирний договір між Річчю Посполитою та Шведською імперією, підписаний 23 квітня (3 травня) 1660 р.</p>	
<p>Наслідки для Речі Посполитої: величезні людські втрати, знищені міста та села, економічний занепад, втрата територій</p>	

Причини занепаду Речі Посполитої

Економічна криза	Занепад торгівлі (від'ємний торговельний баланс), зменшення вивезення зерна призвели до занепаду сільського господарства та поширення виробництва горілчаних напоїв
Демографічна криза	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення кількості населення через війни Знищення міст та сіл під час Великого потопу
Політична криза	У 1652 р. в польському сеймі було встановлено порядок «вільного вето», згідно з яким усі рішення сейму мали прийматися одногосно. Це спричинило початок анархії та припинення законодавчої діяльності
Релігійне протистояння	Боротьба католиків і протестантів
Національна криза	Національно-визвольна війна українського народу
Зовнішні проблеми	Поширення впливу іноземних держав

• Міжнародні відносини

Учасники Тридцятилітньої війни та їхня мета	
Іспанія	Утворення єдиної християнської держави в Європі на чолі з Габсбургами
Франція	Супротивниця Габсбургів, встановлення власної гегемонії в Європі
Голландія	Боротьба з Іспанією за незалежність та за верховенство власного торговельного флоту
Данія	Боротьба за землі в Північній Німеччині та Балтійське море
Швеція	Балтійське море — «внутрішнє море» країни
Англія	Боротьба за власні інтереси

Тридцятилітня війна					
Причини	Боротьба Габсбургів із супротивниками за гегемонію в Європі. Боротьба між католиками та протестантами				
Характер	Спочатку — релігійна боротьба між католиками та протестантами, а потім — війна за панування в Європі (після вступу у війну проти Габсбургів католицької Франції)				
Супротивники	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Антигабсбурзька коаліція</td> <td style="text-align: center;">Габсбурзька коаліція</td> </tr> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • 1608 р. — створення Протестантської (Євангелічної) унії німецьких князів-лютеран • Англія, Франція, Голландія, Швеція, Данія </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • 1609 р. — створення Католицької ліги німецьких князів-католиків • Іспанія, країни Священної Римської імперії </td> </tr> </table>	Антигабсбурзька коаліція	Габсбурзька коаліція	<ul style="list-style-type: none"> • 1608 р. — створення Протестантської (Євангелічної) унії німецьких князів-лютеран • Англія, Франція, Голландія, Швеція, Данія 	<ul style="list-style-type: none"> • 1609 р. — створення Католицької ліги німецьких князів-католиків • Іспанія, країни Священної Римської імперії
	Антигабсбурзька коаліція	Габсбурзька коаліція			
<ul style="list-style-type: none"> • 1608 р. — створення Протестантської (Євангелічної) унії німецьких князів-лютеран • Англія, Франція, Голландія, Швеція, Данія 	<ul style="list-style-type: none"> • 1609 р. — створення Католицької ліги німецьких князів-католиків • Іспанія, країни Священної Римської імперії 				
Привід	23 травня 1618 р. — повстання у Чехії. У Празі викинули з вікна ратуші трьох урядовців				
Чеський етап (1618—1624 рр.)	Чехи позбавили Фердинанда II влади. Фердинанд II уклав союз з Католицькою лігою, отримав гроші від Папи Римського. Листопад 1620 р. — у битві біля Білої Гори (Прага) чеське військо було розбите. Війська Католицької ліги рушили на Німеччину				
Данський етап (1625—1629 рр.)	У війну втрутилася Данія. Король Крістіан IV спрямував війська проти Католицької ліги. Фердинанд II створив 100-тисячну армію на чолі з Альбертом Валленштейном (армія найманців утримувалася за рахунок завойованих територій). Данія була розбита				

Шведський етап (1630—1635 рр.)	У війну вступила Швеція. Армія короля Густава-Адольфа висадила на півночі Німеччини й зайняла більшу частину Німеччини. У битві біля Лютцена армія Валленштейна відступила, але Густав-Адольф був убитий. Валленштейн був звинувачений у зраді та вбитий за наказом імператора
Франко-шведський етап (1635—1648 рр.)	Вступ у війну Франції. Перемоги франко-шведської армії. Виснаження воюючих сторін. Розорення земель Німеччини, Чехії та Австрії
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Укладення Вестфальського миру (24 жовтня 1648 р.) • Утрата Габсбургами панівного становища в Європі • Визнання незалежності Голландії та Швейцарії • Розорення німецьких земель • Швеція отримала землі в Північній Німеччині • Завершення доби релігійних війн • Загибель кількох мільйонів жителів Європи • Франція отримала Ельзас і Лотарингію • Закріплення роздробленості Німеччини • Нове політичне становище в Європі

РОЗДІЛ 4. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVII—XVIII ст.

• Османська імперія

Османська імперія	
Економіка	Основа економіки — сільське господарство. Власник землі — султан. Селяни віддавали десятю частину врожаю. Розвиток ремесла, поява цехів. Розвиток торгівлі. Розташування Туреччини на перетині торговельних шляхів, мито
Політична система	Султан — глава держави. Феодальна, або військово-ленна, або тимарна система — воїн отримував земельний наділ за службу. Імперія була розташована в Азії, Африці та Європі. Чорне море — «внутрішнє море»
Релігія	Державна релігія — іслам. Більшість населення — мусульмани. Немусульмани — християни та іудеї — платили спеціальний податок. Султан — глава мусульман держави. Судочинство на основі ісламу
Соціальна сфера	Основа держави: тимаріоти — військові (кіннотники), які склали основу армії. Яничари — особливі війська, до яких набирали хлопчиків із підкорених країн. Селяни були особисто вільними, але не володіли землею

Державна система Османської імперії

Султан (спадкоємний правитель з династії Османів, мав необмежену світську та релігійну владу)		
↓		
Диван (вища рада) — уряд імперії. Призначався султаном для управління державою. Складався з міністрів-візирів		
Великий візир		Шейх-уль-іслам
Військово-адміністративна сфера	Фінансова сфера	Судово-релігійна сфера
Призначення чиновників, розподіл землі для тимаріотів	Управління фінансами країни	Слідкування за дотриманням шариату — право на основі ісламу
↓		
16 великих провінцій. У кожній провінції розподіл та підпорядкування влади, як і у вищій раді		
↓		
250 уїздів. У кожному уїзді розподіл та підпорядкування влади, як і у вищій раді		
↓		
Тимаріоти (власники великих та маленьких ділянок землі (ленів). Відповідали за спорядження кіннотників та порядок на своїх землях		

Османська імперія в період найбільшої могутності

Столиця — Стамбул (Константинополь)		
Азія	Африка	Європа
Месопотамія, Мала Азія, Палестина, Сирія, Аравія, Курдистан, Ірак, Закавказзя	Єгипет, Алжир, Триполітанія, Барка, Туніс	Сербія, Угорщина, Балкани, Крим, Крит, Правобережна Україна, Молдавія

Османська імперія

Баязед II (1481—1512 рр.)	Постійно воював. Молдавське князівство визнало васальну залежність від Османської імперії. Захопив східне узбережжя Чорного моря
Селім I (1513—1520 рр.)	Підкорення Вірменії, Курдистану та Месопотамії, захоплення Палестини, Північної Аравії та Єгипту
Сулейман I Пишний (Кануні) (1520—1566 рр.)	Захоплення Белграда та острова Родос, битва під Могачем (1526 р.), перемога турецького війська над чесько-угорською армією, підкорення більшої частини Угорщини, захоплення Іраку, частини Грузії, Алжиру, Трансільванії, Триполітанії, Барки. Невдала облога Відня (1529 р.)

Селім II (1566—1574 рр.)	Підкорення Тунісу. Знищення турецького флоту об'єднаним флотом європейських держав у битві біля Лепанто (1571 р.)
Мурад III (1574—1595 рр.)	Захоплення Картлі, Азербайджану. Відновлення флоту та війн з європейськими державами
Осман II (1617—1621 рр.)	Війни з Персією та Річчю Посполитою. Поразка турецької армії у битві під Хотином (1621 р.) від польсько-козацького війська
Мехмед IV (1648—1687 рр.)	Підкорення Правобережної України. Розгром турецької армії під Віднем (1683 р.). Початок занепаду Османської імперії

Причини занепаду Османської імперії

- Постійні війни
- Напади інших країн
- Підвищення податків
- Повстання поневолених народів
- Боротьба всередині імперії
- Слабкий розвиток економіки

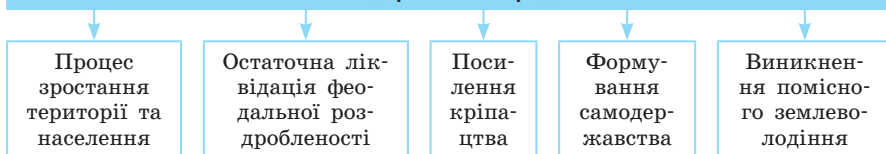
Культура Османської імперії

Освіта	Вплив на освіту ісламу. Школи тільки при мечетях — медресе. Вивчення арабської та перської мов, шариату, логіки, арифметики
Наука	XV ст. — історичні хроніки — «Османська історія» (Ібн Кемаль). Географічні дослідження — «Книга подорожей» (Челебі), морський атлас «Бахрійс» (Пірі Рейс)
Література	XVI—XVII ст. — «золота доба» турецької літератури. Хасиди (оди) та газелі (лірика) — поети Мехесі, Ільяс Ревані, Мойял Махмуд. Міська література — латини — короткі розповіді, анекдоти. Перші розповіді про Ходжу Насреддина (Бурса Лям). Сатиричні твори — поети Вейсі, Нефе
Архітектура	Мечеті, палаци, мавзолеї. Архітектор Ходжа Синан (1490—1588 рр.) — мечеті Шах-заде, Сулеймана (Стамбул), Селіма (Едірне). Розпис тільки геометричними або рослинними орнаментами
Живопис	Мініатюри. Жанрова мініатюра. Книжкова мініатюра

• Московське царство

Московська держава в середині XVI ст.

Правління Івана IV Грозного

- Московський трон посів у три роки, коронований у 1547 р.
- Зростав в атмосфері заколотів і змов
- Став іменуватися царем
- Велике повстання у Москві, розправа над Глинськими (1547 р.)
- Виникнення Вибраної ради (1549—1560 рр.) — гуртка діячів при царі

Реформи Вибраної ради

- 1549 р. — перший Земський собор (представницький орган)
- 1550 р. — прийняття «Судебника» — збірки законів для всієї держави
- Утворення постійного війська — стрільців
- Формування органів центрального управління — приказів
- Обмеження міщинства — отримання військових посад за знатність
- 1551 р. — «Стоглавий» церковний собор, уніфікація обрядів
- Упорядкування податкової системи, скасування «кормління»
- Запровадження єдиної грошової одиниці — рубля

Зовнішня політика Московської держави

Південь	Схід	Захід	Північ
1556—1559 рр. — походи проти Кримського ханства	1552 р. — підкорення Казанського ханства, 1556 р. — Астраханського ханства, 1582 р. — початок підкорення Сибіру	1558—1583 рр. — Лівонська війна — боротьба за вихід до Балтійського моря; війна програна	Середина XVI ст. — встановлення торговельних зв'язків з Англією через Біле море

Опричнина (1565—1572 рр.)

Система внутрішньополітичних заходів для встановлення абсолютної влади	
Заходи	Поділ держави на «Земщину» (управляло земство) та «Опричнину» (управляв цар)
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Знищення більшої частини боярства — ліквідація станової монархії, значне скорочення кількості населення (загинули десятки тисяч) • Занепад господарства • Знищення системи формування армії, військові поразки (Лівонська війна, походи кримського хана) • Формування самодержавства (усе населення — холопи царя)

«Смутні часи»

Династична криза

1584—1598 рр.	1598—1605 рр.		
	1598 р.	1601—1603 рр.	1603—1605 рр.
Правління Федора Івановича. 1591 р. — смерть в Углічі малолітнього царевича Дмитрія	Обрання Земським собором царем Бориса Годунова	Голод у Московській державі	Поява Лжедмитрія, похід на Москву, раптова смерть Бориса Годунова

Соціальна криза

1605—1606 рр.	1606—1610 рр.		
	1606—1607 рр.	1607—1608 рр.	1609—1610 рр.
Лжедмитрій I із триумфом вступає в Москву і стає царем. Спроба провести реформи, заколот боярства. Убивство Лжедмитрія I під час повстання, проголошення новим царем Василя Шуйського	Повстання під керівництвом Івана Болотнікова, яке зазнало поразки	Поява Лжедмитрія II, невдалий похід на Москву, табір у селі Тушино	Договір В. Шуйського зі Швецією, вторгнення польських військ

Національно-визвольний період

1610 р.	1611 р.	1612 р.	1613 р.
Скинення В. Шуйського, влада у бояр — «Семибоярщина». Передання влади полякам — захоплення ними Москви. Убивство Лжедмитрія II в Калузі	Формування Першого ополчення, яке зазнало поразки. Формування в Нижньому Новгороді Другого ополчення на чолі з К. Мініним та Д. Пожарським	Похід на Москву Другого ополчення. Бої під Москвою. Звільнення Москви від поляків	Обрання на Земському соборі нового московського царя Михайла Романова. Початок правління династії Романових (1613—1917 рр.)

Московська держава та українські землі

1648 р.	1653 р.	1654 р.	1667 р.
Початок Національно-визвольної війни українського народу. Звернення до царя Олексія Михайловича про союз проти Польщі	Прийняття Земським собором рішення про об'єднання з Україною	Переяславська Рада, «Березневі статті», початок війни з Польщею	Андрусівське перемир'я — поділ України між Московською державою та Польщею

Культура Московської держави

Література	<ul style="list-style-type: none"> • 1564 р. — видання Іваном Федоровим першої друкованої книги «Апостол» • XVI ст. — складання єдиних літописних зводів (Никонівський та Воскресенський літописи) • XVII ст. — витіснення папером пергаменту • «Синопис» — перша друкована історична праця • «Торгова книга» — інформація про країни, з якими торгувала Московська держава • XVII ст. — вихід рукописної газети «Куранти» • Поява сатиричних творів — «Шемякін суд», «Повість про Ерша Ершовича»
Освіта	1687 р. — відкриття Слов'яно-греко-латинської академії

Архітектура	<ul style="list-style-type: none"> • Руське бароко • Шатрова церква Вознесіння (с. Коломенське) • Храм Василя Блаженного (Красна площа в Москві)
Живопис	Іконописання (Симон Ушаков)
Театр	<ul style="list-style-type: none"> • Скоморохи • Лялькарі (лялька Петрушки — найпопулярніша)

Росія наприкінці XVII ст.

Економічна сфера	<ul style="list-style-type: none"> • Слабкі темпи економічного розвитку. Слабкий розвиток мануфактурного виробництва • Аграрна країна. Погано розвинена торгівля
Політична сфера	<ul style="list-style-type: none"> • Самодержавство • Державна система — прикази — застаріла. Практично відсутні регулярна армія та флот — виникають полки «нового строю». Вплив боярства на управління державою
Міжнародне становище	Мала кордони з Османською імперією, Кримським ханством, Швецією, Річчю Посполитою
Соціальна сфера	Більшість населення — селяни. Більшість селян — кріпаки. Поширення феодальних відносин
Правителі	<ul style="list-style-type: none"> • 1676—1682 рр. — правління царя Федора Олексійовича • 1682—1696 рр. — правління царя Івана та Петра за регентства царівни Софії, невдалі Кримські походи • 1696—1725 рр. — правління Петра I

Реформи Петра I

Економічні	Перехід економіки держави на більш стрімкі «рейки», екстенсивний шлях розвитку, модернізація виробництва
Соціальні	Зміни в суспільстві з метою зміцнення позицій дворянського стану з орієнтацією на укріплення абсолютизму
Внутрішньо-політичні	Укріплення абсолютизму
Зовнішньо-політичні	Зміна положення держави шляхом ослаблення сусідніх країн та утворення можливостей виходу до морів
Військова справа	Створення регулярної армії. Запровадження рекрутських наборів. Створення військового флоту. Розробка військових статутів. Підготовка офіцерів. Переозброєння армії. Виготовлення власної зброї

Державне управління	Поділ держави на губернії (1708 р.). Заміна приказів колегіями. Створення Сенату — вищого судового та управлінського органу (дев'ять сенаторів). Введення фіскалів — контрольно-ревізійної служби. Запровадження «Табелі про ранги»
Церковне життя	Секуляризація церковного майна. Створення Синоду — духовної колегії
Податкова система	Введення подушної податі. Перепис усіх чоловіків
Фінансова система	Карбування нових золотих, срібних і мідних монет. Введення десятинної системи у грошовій системі
Міське управління	Самоврядування міст. Вибори бургомістрів. Вибори міщанами ратуші (збір податків та управління містом)
Повсякденне життя	Заборона на бороди та запровадження перук. Вживання кави, чаю, тютюну. Введення одягу іноземного фасону. Реформа календаря (1699 р.). Друк газети «Відомості» (1702 р.)
Культура	Навчання дворян за кордоном. Державна система освіти. Створення публічної бібліотеки та музею (Кунсткамера). Заснування Академії наук. Збільшення друку світських книг
1721 р. — проголошення Росії імперією, а Петра I — імператором	

Зовнішня політика Росії на початку XVIII ст.

Південний напрямок	<ul style="list-style-type: none"> • Мета — отримання виходу до Чорного моря. Супротивники — Османська імперія та Кримське ханство • 1695, 1696 рр. — Азовські походи. Захоплення фортеці Азов разом із частиною узбережжя Азовського моря • 1711 р. — Прутський похід. Поразка російської армії. Росія повернула Азов, знищила азовський флот та вивела війська з Правобережної України
Західний напрямок	<ul style="list-style-type: none"> • Мета — отримання виходу до Балтійського моря. Супротивник — Швеція • 1697—1698 рр. — «Велике посольство». Пошук союзників, створення Північного союзу — Росія, Данія, Річ Посполита • 1700—1721 рр. — Північна війна: <ul style="list-style-type: none"> • 1700—1706 рр. — поразка Речі Посполитої, Данії та Саксонії, розгром російської армії під Нарвою • 1707—1709 рр. — похід Карла XII на Росію, перехід гетьмана І. Мазепи на бік шведів, поразка шведської армії під Полтавою • 1710—1721 рр. — повернення до антишведської коаліції Речі Посполитої, Данії, Саксонії, приєднання Пруссії та ГанOVERA • 1721 р. — Ніштадський мир, за яким Росія отримала Прибалтику, Выборг і частину Карелії

Східний напрямок

- Мета — проникнення до Середньої Азії, укріплення позицій на Кавказі, у Сибіру та Каспії
- 1715—1718 рр. — заснування фортець на півдні Західного Сибіру, направлення посольств до Середньої Азії
- 1722—1723 рр. — переможний Каспійський похід. Укріплення на західному та південному узбережжях Каспійського моря

Російська імперія наприкінці XVIII ст.

РОЗДІЛ 5. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА

Передумови промислового перевороту

Політичні	Соціальні	Економічні	Наукові	Технічні
Ліквідація абсолютизму та встановлення парламентської монархії	Формування ринку робочої сили. Перехід дворянства до підприємницької діяльності	Перехід землі у приватну власність і ліквідація обмежень у виробництві та торгівлі	Створення теоретичних основ механіки (Ісаак Ньютон)	Підвищення продуктивності праці за рахунок використання механічних пристроїв
60-ті рр. XVIII ст. — початок промислової революції у текстильній промисловості (винахід та використання машин)				

Промислова революція

Технічна складова	Заміна ручної праці машинною, виникнення фабрично-заводської промисловості
Суспільна складова	Поява нових станів суспільства — підприємців та найманих робітників
Основні винаходи	<ul style="list-style-type: none"> • 1733 р. — винахід «механічного човника» для ткацького верстата (Джон Кей) • 1765 р. — винахід механічної прядки (Дж. Харгрівс) • 1767 р. — створення водяної прядки (Томас Хайнс) • 1771 р. — будівництво першої фабрики (Річард Аркрайт) • 1784 р. — створення першого парового двигуна (Джеймс Ватт) • 1785 р. — будівництво механічного ткацького верстата (Едмунд Картрайт)

Результати промислової революції

Економічні	Соціальні
<ul style="list-style-type: none"> • Перевага промисловості над сільським господарством • Експорт промислової продукції та імпорт сировини й продуктів харчування • Перетворення Англії на «майстерню світу» 	<ul style="list-style-type: none"> • Поява підприємців і найманих робітників та підвищення їхньої ролі в суспільстві • Урбанізація — зростання кількості міст та населення в них • Боротьба найманих робітників за свої права
20-ті рр. XIX ст. — завершення промислової революції в Англії	

• Просвітництво

Характерні риси Просвітництва

- Прагнення перебудови всіх суспільних відносин на основі розуму, «вічної справедливості», рівності
- Прагнення розкувати розум людей і тим самим сприяти їх політичному розкріпаченню
- Русійна сила історичного розвитку й умова торжества розуму — поширення передових ідей, знань, а також покращення морального стану суспільства
- Віра в людину, її розум і високе покликання (продовження гуманістичних традицій доби Відродження)
- Безумовна віра у прогрес — постійний поступовий процес від простішого до найскладнішого

Просвітництво

Час виникнення	Середина XVII—XVIII ст.
Особливості	<ul style="list-style-type: none"> • Ідеї Просвітництва поширюються спочатку в Англії, потім у Франції, пізніше — у Німеччині, Італії та інших країнах Європи • Героєм мистецтва стає громадянин, який утверджує свободу в межах політики

Особливості	<ul style="list-style-type: none"> • Просвітницький раціоналізм найінтенсивніше наповнюється гуманістичним змістом • Мистецтво демократизується і звертається до життєвого матеріалу найрізноманітніших верств, залучаючи низи суспільства
Провідний жанр	Соціально-побутовий роман
Зміна напрямків	Класицизм як домінуючий напрямок у літературі та мистецтві поступається сентименталізму (сентимент — почуття), а приблизно від 60-х рр. XVIII ст. — також і романтизму
Мистецтво	Поширюється рококо, від середини XVIII ст. виникає неокласицизм (формується під впливом археологічних досліджень Помпеї)

Енциклопедисти

- Енциклопедія — від грец. *enkyklios paideia* — «навчання всіх знань». Позначає наукове або науково-популярне довідкове видання (найчастіше — книгу), яке в доступній формі й надає усі ці знання
- Матеріал в енциклопедії розташовується зазвичай в алфавітному порядку
- 1747 р. — паризький видавець Андре Брегон доручив відомому французькому письменнику та філософу Дені Дідро скласти книгу «Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел», яка потім отримала назву «Енциклопедія»
- Математик Жан Д'Аламбер разом із Д. Дідро редагував «Енциклопедію»
- У створенні «Енциклопедії» брали участь письменник Вольтер, філософ та письменник Жан-Жак Руссо, філософи Клод Гельвецій, Поль Гольбах та ін.
- Перший том книги вийшов у 1751 р.
- Від 6 тому «Енциклопедії» почали видаватися підпільно (автори неодноразово потрапляли в Бастилію — паризьку в'язницю)
- До 1780 р. було видано 35 томів «Енциклопедії»

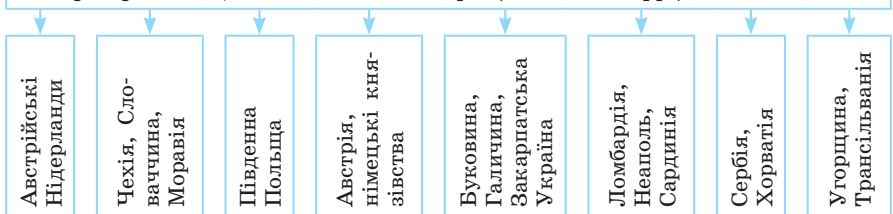
• Австрія

Риси освіченого абсолютизму

• Меркантилізм • Віротерпіння • Бюрократична централізація • Поширення освіти • Ліквідація феодалних наслідків	• Деспотизм у проведенні реформ • Реформа судочинства — єдина система для всіх • Практично в усіх країнах насту- пала реакція

Володіння Габсбургів

Габсбурги — династія, яка правила в Австрії (1282—1918 рр.) і дала імператорів Священної Римської імперії (1438—1806 рр.)

Австрійська імперія Габсбургів

Дата	Подія
1439 р.	Престол Священної Римської імперії посіла династія Габсбургів. Володіння Габсбургів сприяли розвитку економіки. Столиця була перенесена до Відня
1555 р.	Укладення Аугсбурзького миру
1556 р.	Частина Священної Римської імперії відійшла до Фердинанда II
1564—1576 рр.	Правління імператора Максиміліана II. Конфесійна епоха — підтримка всіх релігійних напрямків
1552—1612, 1576 рр.	Правління імператора Рудольфа II. Поразки в австрійсько-турецькій війні (1593—1606 рр.), конфлікти між Габсбургами, жорстоке переслідування протестантів. Послаблення влади
1618—1648 рр.	Тридцятилітня війна, розорення німецьких земель
1619—1637 рр.	Правління Фердинанда II — поширення конфлікту між протестантами та католиками
Друга половина XVII ст.	Правління імператора Леопольда I. Нове піднесення імперії — протистояння з Францією та зближення з Англією. Війна за іспанську спадщину. Війни з Туреччиною, входження до складу імперії Трансильванії, Угорщини та частини Сербії
1709—1711 рр.	Початок правління Йосифа I, Карла VI — укріплення частин імперії, напрямом на незалежність цих територій
1713 р.	Введення Карлом VI «Прагматичної санкції» (право жінок на австрійський престол)
Середина XVIII ст.	Війна за австрійську спадщину — імператором став не Габсбург
1745 р.	Габсбурги знову очолили імперію — імператором став Франц I. Його співправителем стала Марія Терезія (проведення реформ)
1756—1768 рр.	Семилітня війна
1765—1780 рр.	Співправління Марії Терезії та її сина Йосифа II. Політика «освіченого абсолютизму». Продовження кризи в Австрійській імперії Габсбургів

Реформи Марії Терезії

Економічні	Зміна податкової системи — перепис населення, єдиний податок. Створення спеціальної структури для управління фінансами. Ліквідація внутрішніх кордонів
Релігійна	Обмеження впливу католицької церкви. Запровадження державної цензури замість церковної. Звільнення навчальних закладів від єзуїтів

Сільське господарство	Обмеження панщини до трьох днів. Надання права селянам на викуп. Зменшення сільських повинностей
Військова	Збільшення складу армії. Створення Військової академії. Створення мобілізаційної системи. Довічна служба в армії
Освіта	Створення державної системи освіти. Створення вищих навчальних закладів. Відкриття безкоштовних шкіл для простого народу
Законодавча	Розділення судової та адміністративної влади. Створення єдиного зводу законів. Основи торговельного, вексельного, судового права
Державне управління	Створення Державної ради. Реформа адміністративного управління
Промисловість	Політика протекціонізму. Звільнення нових підприємств від податків

Реформи Йосифа II

Адміністративна	Поділ держави на області на чолі з намісниками
Релігійна	Толерантний пакт (указ про віротерпимість). Закриття монастирів та орденів. Залежність церкви від держави
Сільське господарство	Скасування кріпацтва
Освіта	Перехід освіти під контроль держави. Передання майна монастирів на потреби освіти
Промисловість	Політика протекціонізму
Після смерті імператора Йосифа II його наступник скасував практично всі реформи	

• Королівство Пруссія

Виникнення Пруської держави

Бранденбург	Пруссія
<ul style="list-style-type: none"> • X ст. — підкорення земель полабських слов'ян (столиця Бранібор, перейменована на Бранденбург) — виникнення маркграфства • Перетворення на курфюргерство (від 1415 р. правила Гогенцоллерни) 	<ul style="list-style-type: none"> • XIII ст. — захоплення земель слов'ян-пруссів — виникнення держави Тевтонського ордену • Герцогство Пруссія перейшло до Гогенцоллернів у 1618 р.
<ul style="list-style-type: none"> • Об'єднання земель, виникнення Бранденбурзько-Пруської держави • Курфюрст Фрідріх III став пруським королем Фрідріхом I (1701 р.), за якого виникло королівство Пруссія • Фрідріх-Вільгельм I (1713—1740 рр.) — створив 90-тисячну армію • Фрідріх II Великий (1740—1786 рр.) — політика «освіченого абсолютизму», проведення реформ. Участь у Семилітній війні (збереження Сілезії, контроль південного узбережжя Балтійського моря) 	

Реформи Фрідріха II Великого («Освічений абсолютизм»)

Економіка	Меркантилізм. Розвиток промисловості
Судочинство	Відокремлення суду від чиновників. Заборона тортур. Запровадження «одного закону для всіх»
Сільське господарство	Поява нових культур. Колонізація малозаселених земель
Військо	Створення 150-тисячної армії. Використання нових методів війни
Освіта	Загальна початкова освіта
Законодавство	Скасування кріпацтва у своїх землях
Державне управління	Централізація влади
Релігія	Запровадження віротерпіння

• Російська імперія у XVIII ст.

Епоха палацових переворотів

Час правління	Імператор
1725—1727 рр.	Катерина I (дружина Петра I) — підтримана гвардійськими полками (фактично правив О. Меншиков). Полегшила службу дворян в армії, зменшила подушну подать
1727—1730 рр.	Петро II (онук Петра I) — підтриманий гвардійськими полками. Заслання О. Меншикова, правління старої знаті — Долгоруких
1730—1740 рр.	Анна Іоанівна (племінниця Петра I) — запрошена на російський престол Верховною Таємною Радою (фактично правив Бірон — «біроновщина»). Ключові посади обіймали іноземці (переважно німці)
1740—1741 рр.	Іван VI Антонович (правнук Івана V) — немовля при регенті Біроні
1741—1761 рр.	Єлизавета Петрівна (дочка Петра I) — підтримана гвардійськими полками (фактично правили брати Розумовські, Шувалови та Воронцови). Дворяни отримали розширені привілеї, були створені сприятливі умови для розвитку промисловості та торгівлі, науки і культури
1761—1762 рр.	Петро III (онук Петра I) — відкликав російські війська із Семилітньої війни. Був скинутий дружиною
1762—1796 рр.	Катерина II (німецька принцеса, дружина Петра III) — підтримана гвардійськими полками та знаттю

Особливості правління Катерини II (1762–1796 рр.)

- Політика «освіченого абсолютизму»
- Продовження перетворень Петра I
- Укріплення абсолютизму
- Урахування суспільних настроїв, особливо дворян
- Фаворитизм
- Наявність певної програми перетворень
- Посилення кріпацтва
- 1773–1775 рр. — повстання під керівництвом Омеляна Пугачова

Реформи Катерини II

Державне управління	Поділ Сенату на департаменти. Ліквідація Гетьманства в Україні
Суспільство	«Жалована грамота дворянству». Губернська реформа
Релігійне життя	Секуляризація монастирських володінь. Передача монастирських селян під державне управління
Законодавство	Комісія для складання нового зводу законів — представники всіх станів (окрім кріпаків)
Економіка	Вільне заснування будь-яких промислових підприємств. Політика меркантилізму
Освіта	Відкриття нових навчальних закладів. Поява навчальних закладів для жінок — Смольний інститут. Створення вчительської семінарії для підготовки вчителів. Відкриття народних училищ
Колонізація	Німецькі колоністи в Північному Причорномор'ї та Поволжі

Зовнішня політика Катерини II

Південний напрямок	<ul style="list-style-type: none"> • Мета — отримання виходу до Чорного моря. Супротивники — Османська імперія та Кримське ханство • 1768–1774 рр. — російсько-турецька війна. Перемога Росії • 1783 р. — приєднання Криму. Георгіївський трактат — початок приєднання Грузії до Росії • 1787–1791 рр. — російсько-турецька війна. Перемога Росії — вихід до Чорного моря, освоєння величезних територій, припинення набігів
Західний напрямок	<ul style="list-style-type: none"> • Мета — активна участь у європейських проблемах • 1763 р. — обрання Станіслава Понятівського королем Речі Посполитої • 1780 р. — «Ліга нейтральних». Росія очолила Лігу проти Англії (проти блокади північноамериканських штатів) • 1788–1790 рр. — російсько-шведська війна. Перемога Росії • 1772, 1793, 1795 рр. — поділи Речі Посполитої • 1795 р. — союз з Англією та Пруссією проти революційної Франції
Східний напрямок	<ul style="list-style-type: none"> • Мета — укріплення становища в Середній Азії та Америці • 1761 р. — приєднання Чукотки • 1784 р. — заснування першого поселення на Алясці (Америка) • 30–40-ві рр. XVIII ст. — приєднання Казахстану

Війна за іспанську спадщину (1701–1714 рр.)

Супротивники	Королівство Великої Британії, Республіка Об'єднаних Провінцій, Священна Римська імперія, Королівство Арагон, Королівство Португалія (від 1703 р.), Герцогство Савойя (від 1703 р.), Королівство Пруссія, Курфюрство Ганновер, Королівство Франція, Королівство Іспанія, Королівство Леон і Кастилія, Королівство Наварра, Країна Басків, Курфюрство Баварія, Мантуанське герцогство, Кельнське архієпископство, Князівство Трансильванія	
Причина	Відсутність прямого спадкоємця у померлого в 1700 р. останнього представника династії іспанських Габсбургів Карла II	
Місце проведення	Європа, Північна Америка	
Результати	Утрехтський мир (1713 р.)	Раштадський мирний договір (1714 р.)
	<ul style="list-style-type: none"> • Філіпп отримав право успадкувати іспанський престол під ім'ям Філіппа V, проте втратив право спадкувати французький престол • Голландія дістала право тримати військові гарнізони у фортецях Намюр, Турн, Іпр та інших • До Австрії були приєднані Іспанські Нідерланди, південна частина Італії, Сардинія, частина Тоскани, Мілан і Мантуя, повернені території на Рейні • Сицилія відійшла до Савойї • Іспанія зберегла за собою свої заморські володіння • До Великої Британії відходили від Іспанії Гібралтар і порт Маон на острові Менорка, французькі володіння у Північній Америці (землі навколо Гудзонової затоки, острів Ньюфаундленд), англійські купці отримали право «асієнто» — право на ввезення негрів-рабів в іспанські колонії • Пруссія отримала частину Верхнього Гелдерну. Франція визнала за курфюрстом Бранденбурзьким титул короля Пруссії • Франція закріпила за собою право на князівство Оранж 	
Панування Франції в Європі закінчилося. Відбулося зміцнення торговельної і колоніальної могутності Великої Британії		

Війна за австрійську спадщину (1740–1748 рр.)

Супротивники	Франція, Пруссія, Баварія, Іспанія, Саксонія (спочатку була на одному боці, потім перейшла на інший), Сицилія, Швеція (у межах російсько-шведської війни), Австрія, Королівство Великої Британії, Ганновер, Нідерланди, Російська імперія, Сардинія
Причина	Після смерті імператора Священної Римської імперії Карла VI Франція та Пруссія не визнали спадкових прав його дочки Марії Терезії
Місце проведення	Європа (Німеччина), Північна Америка, Індія

Результати	<p>Другий Аахенський мир (1748 р.):</p> <ul style="list-style-type: none"> • за Марією Терезією визнавалися права на престол • за державами було визнано лише ті кордона, які вони мали до початку війни • Пруссія отримувала Сілезію • Іспанія та Сардинія отримали території в Італії, частково за рахунок австрійських володінь • Франція повинна була відмовитися від земель, захоплених у Нідерландів, а також повернути Великій Британії Мадрас і деякі території в Америці • Велика Британія, крім того, домоглася продовження на чотири роки договору про право «асієнто»
<p>Мир не розв'язав суперечностей між європейськими державами і був по суті лише перервою між війною за австрійську спадщину та Семилітньою війною (1756—1763)</p>	

Семилітня війна (1756—1763 рр.)	
Супротивники	Пруссія, Англія, Португалія, Ганновер, Гессен-Кассель, Брауншвейг — з одного боку й Австрія, Франція, Росія, Іспанія, Саксонія, Швеція, Неаполітанське королівство, Сардинське королівство — з іншого
Місце проведення	Європа, Північна Америка, країни Карибського басейну, Індія, Філіппіни
Основні битви	Біля Коліна — перемога австрійців, розгром пруської армії, біля Лейтена — перемога пруської армії над австрійцями, біля Росбаха — розгром пруською армією французів, біля Гросс-Егерсдорфе — перемога російської армії, біля Цорндорфе і Хохкірхе — відсутні переможці, біля Кунерсдорфа — перемога російської армії, біля Торгау — перемога пруської армії
Полководці	Фрідріх Великий (Пруссія), Леопольд Йозеф, граф Даун (Австрія), Віллім Фермор, Петро Салтиков (Росія), Шарль де Роган, принц де Субиз, герцог Рішельє (Франція)
Результати	Англія отримала французькі колонії, Пруссія — Сілезію

Поділи Речі Посполитої			
Країни	Території, які отримали країни		
	1772 р.	1775 р.	1795 р.
Австрія	Малопольщу і Галичину з Руським, Белзьким і західними околицями Волинського та Подільського воєводств	Австрійські умови не були враховані	Краків, Холмщину, Південне Підляшшя та частину польських земель над Віслою — Нову Галичину

Країни	Території, які отримали країни		
	1772 р.	1775 р.	1795 р.
Росія	Східнобілоруські землі з Полоцьком, Вітебськом та Мстиславлем, а окрім цього — частину Ліфляндії (Латвії)	Київщину, Східну Волинь, Поділля, Брацлавщину та білоруські землі	Литву, Курляндію, Західну Білорусь та Західну Волинь
Пруссія	Помор'я, Куяви та частину Великопольщі	Всю Великопольщу та частину Мазовії	Частину Підляшся й Мазовецьких земель з Варшавою, а також частину Жемаїті

- Створення США

Причини виникнення колоній у Північній Америці	
Економічні	Переселення людей через економічні негаразди («огорожування») або з метою отримання прибутку
Релігійні	Втеча від релігійних переслідувань (пуритани та ін.)
Політичні	Втеча політичних супротивників
Державні	Поширення колоніальної імперії Англії
Авантюрні	Пошук пригод, нових вражень

Виникнення північноамериканських колоній	
Дата	Подія
1585 р.	Заснування першого англійського поселення
1607 р.	Заснування першої англійської колонії — Джеймстаун
1620 р.	Заснування поселення пуританами — Нова Англія
1628 р.	Заснування пуританами колонії Массачусетс
1664 р.	Захоплення англійцями колонії Нова Голландія (перейменована на Нью-Йорк) після англо-голландської війни
Середина XVIII ст.	Заснування в Північній Америці 13 колоній (населення 1,5 млн осіб). Колонії — власність англійської корони, все населення — англійські піддані. Управління колоніями здійснювалося губернаторами, які призначалися королем. Самоврядування в колоніях — двопалатна асамблея. Верхня палата призначалася губернатором, нижня палата обиралася колоністами. Високий виборчий ценз. В англійському парламенті колонії не мали своїх представників. Колоністи сплачували податки

Північноамериканські колонії

Північні колонії	Центральні колонії	Південні колонії
Массачусетс, Нью-Гемпшир, Род-Айленд, Коннектикут	Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Пенсільванія, Делавар	Вірджинія, Кароліна, Мериленд, Джорджія
Основні заняття — промисли, ремесло, торгівля. Суднобудування. Рибальство. Найбільший порт Америки — Бостон. Основне населення — пуритани	Основні заняття — полювання, землеробство, домашні промисли. Головне місто — Філадельфія. Фермерство. Представники різних релігій	Поширення сільськогосподарських поселень. Рабська праця на великих плантаціях. Фермерське землеволодіння

Передумови конфлікту між північними колоніями та Англією

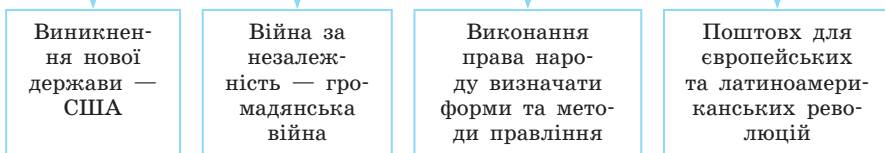
- Стимування розвитку колоній метрополією
- Розвиток місцевого самоврядування
- Зникнення загрози з боку Франції
- Зростання культурного рівня розвитку колоній
- Економічний розвиток колоній
- Поширення ідей Просвітництва
- Розвиток американської міліції
- Заселення нових земель на континенті

Війна за незалежність США

Дата	Подія
1763 р.	Заборона колоністам переселятися на захід
1764 р.	Заборони завезення рому та встановлення мита на деякі товари. Заборона друку паперових грошей у колоніях
1765 р.	Обов'язок колоністів утримувати 10-тисячну армію. Обкладання всіх паперових документів «гербовим збором»
1767 р.	Обкладання високим митом товарів, які завозилися до колоній. Дозвіл губернаторам розпускати асамблеї
16 грудня 1773 р.	«Бостонське чаювання» — жителі Бостона захопили англійські кораблі та викинули оподаткований чай. У відповідь порт Бостон був закритий
Початок 1774 р.	Прийняття англійським парламентом «Репресивних актів» — розпуск асамблей колоній
1774 р.	Перший Континентальний конгрес (Філадельфія) — прийняття «Декларації прав та скарг». Введення військового стану в Массачусетсі
19 квітня 1775 р.	Перше збройне зіткнення колоністів з англійцями. Початок Війни за незалежність
Травень 1775 р.	Другий Континентальний конгрес — створення збройних сил колоній, які очолив Джордж Вашингтон
4 липня 1776 р.	Прийняття Другим Континентальним конгресом «Декларації незалежності» — відокремлення від Великої Британії. Створення Сполучених Штатів Америки (США)

Дата	Подія
17 жовтня 1777 р.	Капітуляція оточеної англійської армії у форті Саратога
1778—1779 рр.	Виступ на боці США Франції, Іспанії та Голландії
19 жовтня 1781 р.	Основні англійські сили здалися біля Йорктауна. Завершення воєнних дій на території США
3 вересня 1783 р.	Підписання Версальського мирного договору в Парижі — Англія визнала незалежність США (кордони по річці Міссісіпі)

Значення Війни за незалежність США

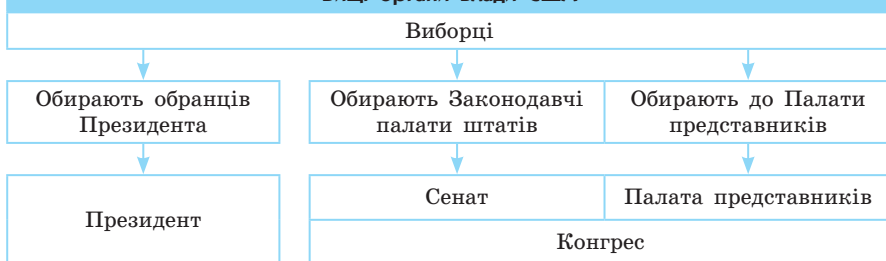
Конституція США

Дата	Подія
1777 р.	Статті Конфедерації і вічного союзу — перша конституція США (проект склав Бенджамін Франклін)
1787 р.	Прийняття Конституції США на Конвенті у Філадельфії (автор Джеймс Медісон)
1789 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Прийняття «Білля про права» — десяти поправок до Конституції США: <ul style="list-style-type: none"> • перша — проголошення свободи слова, друку, релігії, мирних зборів, протестів, вимог змін • друга — штати мають право на ополчення, люди мають право на зброю • третя — заборона на розквартирування солдатів у домі без згоди власника • четверта — недоторканність особистості та майна, обшук тільки за ордером, який видає судова влада • п'ята — заборона бути свідком проти самого себе, ніхто не може бути страчений або ув'язнений без рішення суду • шоста — право на суд присяжних та адвоката • сьома — факти вдруге не розглядаються, якщо їх розглядали присяжні • восьма — не будуть збиратися високі податки, накладатися високі штрафи, використовуватися жорстокі покарання • дев'ята — збереження прав, які не вказані в Конституції • десята — права штатів залишаються за штатами та народами

Особливості Конституції США

- США — федеративна держава
- Розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову
- Уся законодавча влада — Конгрес США, який складається із Сенату та Палати представників
- До Палати представників депутатів обирають на два роки
- Сенат складається з двох сенаторів від кожного штату, яких обирають законодавчі збори штатів
- Виконавча влада належить Президентові США, який обирається на чотири роки
- Президент США — головнокомандуючий армією та флотом
- Судова влада незалежна від законодавчої та виконавчої
- Найвища судова влада — Верховний суд США
- Дев'ять суддів Верховного суду призначаються Президентом довічно
- Жінки не мали право бути обраними
- Негри та індіанці не мали громадянських прав

Вищі органи влади США

РОЗДІЛ 6. СХІДНИЙ СВІТ у XVI–XVIII ст.

- Персія

Персія

На початок XVI ст. на території Персії існувало кілька самостійних держав	
Ісмаїл Сефеві (1502—1524 рр.)	Об'єднав персів, проголосив себе шахом, заснував династію Сефевидів (1502—1736 рр.), затвердив іслам (шиїтський напрямом) державною релігією, невдало воював із Туреччиною
Аббас I Великий (1587—1629 рр.)	Створив 120-тисячну постійну армію, яку оснастив вогнепальною зброєю та артилерією, повернув західні провінції Ірану, захопив Грузію, Вірменію, Курдистан та інші землі, переніс столицю до міста Ісфагана (сучасний Тегеран), яке перебудував та заселив ремісниками. Проводив іригаційні роботи, розвивав торгівлю (будував дороги, караван-сараї)
Надір-шах (1736—1747 рр.)	Чергове піднесення Ірану. Держава простяглася від Перської затоки до Індії та Середньої Азії. Був деспотичним правителем. Убитий заколотниками

Індія в XVI ст.	
Економіка	Основа економіки — сільське господарство. Скотарство. Іригація. Два-три врожаї на рік. Розвиток ремесла. Розвиток торгівлі (поява європейських факторій)
Політична система	Багато самостійних князівств, якими управляли раджі. Після завоювання Індії Бабуром державу очолив Великий Могол. Великий Могол — падишах, цар царів. Військово-ленна система — джагіри. Допущення індійців до управління державою
Релігія	Декілька століть панувало мусульманство, немусульмани сплачували спеціальний податок. Акбар видав наказ про релігійну віротерпимість
Соціальна сфера	Східна деспотія. Джангіри — збирали податок з селян та несли військову службу. Сусідська община. Поділ на варни та касты

Імперія Великих Моголів	
Бабур (1483— 1530 рр.)	Початок підкорення Індії Бабуром (1526 р.) — підкорив різні князівства та створив державу від Гангу до Амудар'ї. Розподіл держави між синами Бабура, початок міжусобних війн, правління афганської династії Шир Шаха (1530 р.)
Акбар (1556— 1605 рр.)	Практично заснував державу Великих Моголів — розширив кордони держави (Афганістан і майже вся Індія), провів реформи: <ul style="list-style-type: none"> • Адміністративна. Уся влада в падишаха. Управляв за допомогою чотирьох міністрів. Держава поділена на 15 округів, якими управляли еміри, що призначалися падишахом • Поземельно-податкова. Запровадження єдиної міри земельних ділянок. Розмір податку відповідав кількості та якості ділянки. Податок виплачували грошима • Військово-земельна. Не вдала спроба скасувати джагіри — земельні наділи за службу. Поділ армії на постійну найману армію та ополчення • Релігійна. Указ про віротерпимість. Можливість сповідувати будь-яку релігію. Створення «божественної віри». Держава Великих Моголів — централізована держава. Столиця — місто Делі
Джахан (1628— 1657 рр.)	Онук Акбара. За нього відбувся найбільший розвиток держави Великих Моголів. Прославився спорудженням мавзолею Тадж-Махал
Аурангзеб (1658— 1707 рр.)	Заборонив усі релігії, окрім ісламу. Деспотичне правління — заборонив живопис, музику та танці, ввів податок з немусульман. За нього розпочався занепад держави Великих Моголів

Проникнення європейців до Індії

Дата	Подія
1498 р.	Поява португальців Васко да Гама в Калькутті
1510 р.	Захоплення португальцями індійського порту Гоа
XVII ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Поширення торгівлі португальцями, голландцями, французами та англійцями • Протиріччя між англійською та французькою Ост-Індськими компаніями. Використання в боротьбі сипаїв — солдатів-індійців. Перемога Англії
1773 р.	Видання англійським парламентом «Акта про управління Індією» — запровадження посади генерал-губернатора Індії. Перетворення Індії на колонію

Культура Індії

Освіта	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження старої індійської системи освіти — навчання при храмах хлопчиків із заможних родин • Мусульманська освіта — медресе
Наука	Продовжували діяти обсерваторії, але значних відкриттів зроблено не було. Розвиток медицини — психологічні дослідження, пластичні операції. Розвиток математики. Історичні твори — Абу-ль-Фазл «Акбар-наме» — політична та військова історія часів Акбара
Література	Розвиток поезії. Падишах Акбар «Бабур-наме». Вірші перською мовою на індійські мотиви — Файзі. Вірші мовою хінді — Тулсі Дас «Рамачарисманаса». Шах Джахан «Мемуари»
Архітектура	<ul style="list-style-type: none"> • Будівництво за падишаха Акбара палаців-фортець в Агрі та Лахорі, гробниці в Делі, заснування міста Фатхпур-Сікрі • За Джахана — розвиток садово-паркового мистецтва, резиденція падишаха в Делі, мечеть-мавзолей Тадж-Махал (споруджували 20 років) — пам'ять про дружину падишаха (побудована з білого мармуру, із білими куполами та мінаретами, великим басейном тощо)
Живопис	Найбільш поширені мініатюри, поєднання індійської та монгольської мініатюри. Використання мінеральних фарб (збереглися до нашого часу). Відомі художники: Ходжа Абд-ус-Самад, Дасванатх, Басаван

• Китай

Династія Мін (1368–1644 рр.)

Столиця	Місто Пекін
Населення	На початку XVI ст. становило понад 100 млн осіб. Існувало близько 30 великих міст із населенням понад 100 тис. осіб

Ремесла	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток ремесла — виготовлення порцеляни, бавовни, паперу. Використання у великих державних майстернях примусової праці, яка мала низьку продуктивність. У приватних майстернях — наймана праця (обкладалися великими податками) • Державна монополія на видобуток вугілля, залізної руди
Сільське господарство	Розвиток сільського господарства — вирощування рису, бавовнику
Торгівля	Розвиток торгівлі, особливо морської — система «данини та подарунків»
Міжнародні відносини	<ul style="list-style-type: none"> • 1516 р. — до узбережжя Китаю підійшов перший європейський корабель (Португалія) • Боротьба з Японією — боротьба з піратами, 1598 р. — китайські війська допомогли Кореї витіснити японців • Перша половина XVII ст. — початок занепаду імперії Мін

Занепад династії Мін та початок правління династії Цин

Боротьба знаті за владу. Втрата контролю над морськими шляхами. Природні лиха (повені та посуха), голод та епідемії. Збільшення податків

1628—1644 рр. — Велика селянська війна на чолі з Лі Цзиченом

- Селянська армія захопила Пекін
- Лі Цзичен проголосив себе імператором (правив 42 дні)

Травень 1644 р. — за пропозицією представників мінської династії маньчжурська армія вторглася до Китаю, розбила армію повстанців та захопила Пекін

Початок правління маньчжурської династії Цин

Китайська імперія Цин

Економіка	Піднесення економіки. Поділ землі на державну та приватну. Основа — сільське господарство. Ремісничче виробництво — приватні та державні майстерні. Розвиток торгівлі. Перевищення експорту над імпортом
Політична система	Необмежена влада імператора. Бюрократична система. Жорстка централізація. Переписи населення. Контроль над усіма сферами життя. Усі вважалися рабами імператора. Боротьба за владу
Релігія	Панівна релігія — конфуціанство. Поширення християнства та ісламу. Існування буддизму та інших релігій
Соціальна сфера	Поділ населення на групи, жорстка регламентація. Використання примусової праці державою

Династія Цин (1644–1912 рр.)	
Столиця	Місто Пекін
Імператор	<ul style="list-style-type: none"> • Айсінґіоро Фулинь (1644–1661 рр.) — перший маньчжурський імператор, який очолив Китай • Богдихан — маньчжурський імператор — спадковий імператор із необмеженою владою • Усі вищі посади у державі — маньчжурська знать
Політика	Початок політики «самоізоляції» (1724 р.) — усі католицькі проповідники вислані з Китаю, а храми закриті. 1757 р. — закриття для європейців усіх портів Китаю, окрім Кантону (Гуанчжоу)
Особливості	<ul style="list-style-type: none"> • Маньчжури не чинили тиск на релігію і традиції китайців • Маньчжури перейняли традиції, звичаї Китаю, особливо у державному управлінні

Культура Китаю	
Освіта	Спеціальна освіта для підготовки державних чиновників. Навчання у монастирях. Освіта для заможних людей
Наука	<ul style="list-style-type: none"> • Гу Яньу (1613–1683 рр.) — написав праці з історії, економіки, філософії, фонетики («П'ять книг із фонетики»), географії («Книга про недоліки та користь областей і повітів Піднебесної») • Лі Шичжень «Трактат про дерева та рослини» — сільськогосподарська праця. Продовження роботи над історичним літописом IX ст. Початок редагування історичних творів маньчжурами
Література	Розвиток народної літератури — романи, оповідання. XVI ст. — поширення фантастичних творів (У Чемень «Подорож на захід»)
Драматургія, театр	Поширення провінційної («південної») п'єси (Тань Саньцзу «Піонова бесідка»). Столична опера, провінційні театри, домашні театри
Архітектура	Заміна суворості та монументальності, використання мармурових мостів, балюстрад, карнизів тощо. «Забороне-не місто» — північна частина Пекіна — палац імператора (720 тис. м ²). У південній частині Пекіна побудований «Храм Неба». Поблизу Пекіна — імператорські гробниці та Алея Духів
Живопис	Обов'язкові вимоги — суворе дотримання традицій зображення (за порушення — смертна кара). Кольорові гравюри по дереву. Шовкографія. Розпис порцеляни

Японія в XVI ст.	
Економіка	Земля здебільшого перебувала у власності князів (дайме), проте імператор або сьогун могли конфіскувати землю. Більшість населення — залежні селяни, обробляли землю князів та невеличкі ділянки власної землі. Розвиток ремесла. Слабкий розвиток торгівлі, обмежений територією країни
Політична система	Необмежена влада імператора. Від XII ст. поступово влада переходить до сьогуна, починається період сьогунату
Релігія	Панівна релігія — синтоїзм. Це дуже давня язичницька релігія, яка передбачала вірування у добрих і злих духів, а також обряди, за допомогою яких японці намагалися умиловити духів. Поява християнства
Соціальна сфера	<ul style="list-style-type: none"> • Суворий поділ суспільства на чотири стани: воїни, селяни, ремісники і купці. Придворні, священники, лікарі та вчені не входили до жодного зі станів. За межами станової системи були парії — недоторкані, які виконували найбруднішу роботу. У XVI—XVII ст. становий поділ починає руйнуватися. • Самураї — близько 10 % населення

Японія («Країна, де сходить сонце»)	
Дата	Подія
Від XI ст.	Початок самостійного розвитку. Уся влада належала імператору
Від XII ст.	Початок періоду сьогунату, коли влада переходить до сьогунів
XIV—XVI ст.	Період міжусобних війн
1543 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Прибуття до Японських островів португальців • Початок об'єднання країни правителем невеликого князівства Ода Нобунага. Реформи: упорядкування збору податків і грошового обігу, запровадження єдиної системи мір, будівництво доріг, заохочення розвитку торгівлі, ремесел, боротьба з розбійниками, підтримка християн. Загинув у результаті заколоту • Завершення об'єднання країни Тойотомі Хідейосі. Реформи: проведення перепису населення, взяття всіх самураїв на державну службу, прикріплення селян до їхніх господарств і заборона мати будь-яку зброю, скасування цехових обмежень для ремісників і купців, початок карбування золотих і срібних монет

1587 р.	Наказ усім європейцям і християнам залишити країну протягом 20 днів, хто залишився — був страчений
1592—1598 рр.	Невдала спроба підкорення Кореї
1603 р.	Прихід до влади сьогуна Іеясу Токугава. Початок сьогунату Токугави
1603—1867 рр.	<ul style="list-style-type: none"> • Період Едо — становлення японської національної єдності • Політика сакоку («країна на замку») — самоізоляція. Дозвіл на торгівлю голландцям. Двічі на рік у порту Нагасакі • Запровадження поділу населення на чотири стани: військовиків-самураїв, селян, ремісників і купців. Поза станами — парії • Панівними релігіями були синтоїзм і буддизм. Офіційна ідеологія — конфуціанство. Християнство заборонено

Культура Японії (період Едо)

Період Едо — золота доба японської культури й насамперед поезії та літератури	
Загальні тенденції	Єрогліфічне письмо. Зростання кількості надрукованих книг (книгодрукування існувало з VIII ст.). Різні рівні культури для бідних і багатих. Культура Японії формувалася під впливом китайської і корейської культур. Вплив самоізоляції. Каліграфія є окремим видом мистецтва. Культура чаювання — «чайна церемонія»
Освіта	Поширення домашньої і приватної освіти — у домах учених або монастирях. Початкову освіту надавали представники різних релігій. Спеціальну освіту отримували в храмах і при монастирях. Серед знаті та заможного чернецтва з'явився звичай засновувати приватні бібліотеки та архіви. Державні школи для самураїв. Громадські школи (теракоя) для простолюдинів
Література	Перебування під впливом конфуціанства, рух кангакуся (поширення книг про конфуціанство) — Араї Хакусекі. Поширення творів для селян, ремісників. Поява дитячої літератури. Поява хоку (тривірші) — Мацуо Басьо. Поширення вагаку — течія, яка протистояла неоконфуціанству, популяризувала японську самобутність та історичне минуле. Фантастичні твори
Драматургія, театр	Театр но — актори грали в масках та розкішному одязі. XVII ст. — народження театру кабукі («пісні й танці»), у якому всі ролі грають лише чоловіки. Ляльковий театр нінг'ю-дзюрурі. Комедійні твори «Подорож дорогою Східного моря» Дзіппенся Ікку, «Сучасні лазні» Сікітея Самбі
Архітектура	Формування під впливом китайської архітектури, але набуття рис асиметричності. Головний будівельний матеріал — дерево. Традиційні дерев'яні житлові будинки пересічних людей — мінка, максимально пристосовані до клімату країни з частими землетрусами і дощами. Вплив буддизму
Живопис	Поширення тем, присвячених повсякденності. Гравюри на дереві. Хасикава Миранобу, Судзуки Харанобу
Бойові мистецтва	Виникали в різні часи: дзю-до, айкідо, джиу-джитсу, карате, сумо, кендо, кен-дзюцу, іайдо, нагината, кудо

• Вступ

«Довге» XIX століття

Назву запропонував британський історик Ерік Гобсбаум

1789–1848 рр.	1848–1875 рр.	1875–1914 рр.
Епоха революцій	Епоха капіталу	Епоха імперій
Період революцій в Європі	Завершення промислової революції, формування індустріального суспільства	Колоніальний поділ світу, встановлення «світового порядку»

Найвпливовіші події другого періоду Нової історії

- Французька революція 1789—1794 рр.
- Формування колоніальної системи світу
- Демократичні революції 1848—1849 рр. у Європі
- Утворення нових централізованих держав у Європі (Німеччина, Італія)
- Зростання робітничого та соціального рухів у Європі та США
- Реформи та скасування кріпацтва в Росії
- Наполеонівські війни
- Паризька Комуна у Франції
- Громадянська війна у США

Населення держав та великих міст світу

Держави (млн осіб)	1800 р.	1900 р.	Міста (тис. осіб)	1800 р.	1900 р.
Німеччина	24,5	56,4	Берлін	172	1890
Росія	37	125,7	Санкт-Петербург	330	1266
США	5,3	76,3	Нью-Йорк	79	3437
Франція	30	39	Париж	547	2714

Основні зміни в другому періоді Нової історії

Економіка	Поширення промислового перевороту в Європі. Нестабільний розвиток економіки — піднесення та кризи економіки. Основа господарства — промисловість. Виникнення нових видів промисловості. Поширення винаходів. Завершення формування світового ринку. Випуск товарів масового попиту
Політична сфера	Занепад абсолютної системи влади. Зміни в суспільстві — реформи або революція. Утвердження правової держави. Розподіл гілок влади. Формування політичних партій. Лібералізм, консерватизм, соціалізм. Націоналізм
Соціальна сфера	Зміна соціальної структури суспільства. Підприємці та наймані робітники. Урбанізація. Боротьба робітників за власні права. Існування рабства. Боротьба жінок за власні права. Міграційні процеси
Релігія	Зміна ставлення до релігії під впливом наукових відкриттів та ідей Просвітництва. Відділення церкви від держави. Віротерпимість

РОЗДІЛ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

- Криза «старого порядку» (французьке суспільство наприкінці XVIII ст., доба Просвітництва)

Франція напередодні революції	
Економіка	Аграрна країна. Обмеження на купівлю-продаж землі. Феодальні побори та надмірні податки. Залишки цехової ремісничої системи. Промислова революція не відбулася. Нечасте використання машин. Поступовий розвиток промисловості. Обмеження внутрішньої торгівлі митом. Активний розвиток зовнішньої торгівлі. Колоніальна система. Різні одиниці мір та ваг
Політична сфера	Абсолютизм. Поділ населення на три стани. Бюрократична система — величезний чиновницький апарат. Централізація управління державою. Генеральні штати — дорадчі збори представників станів — не збиралися від 1614 р.. Збереження «старого порядку» — поєднання абсолютизму із становою системою
Соціально-на сфера	Більшість населення — селяни (особисто вільні, але не володіли землею). Зростання могутності буржуазії (підприємці, торговці, банкіри). Буржуазія не мала політичних прав. Розшарування серед дворянства та духовенства. Санкюлоті — прошарок населення: службовці, крамарі, підмайстри та інші
Релігійна сфера	Поширення католицизму. Підтримка церкви державою. Централізована церковна система. Церква володіла великими земельними наділами. Розшарування серед духовенства. Падіння авторитету церкви. Поширення виступів проти релігії та церкви

Доба Просвітництва	
Просвітництво — ідеологічний наступ на «старий порядок»	
Шарль Луї Монтеск'є (1689—1755 рр.)	Головна праця — «Про дух закону». Виступав проти абсолютизму, за конституційну монархію та розподіл влади на законодавчу (парламент), виконавчу (король і міністри) і судову (незалежна від парламенту та короля). Основні принципи демократії: свобода слова, преси, зборів, віротерпимість, рівність усіх перед законом. Відділення церкви від держави. Противник революції — прибічник компромісу між буржуазією та дворянством
Вольтер (Франсуа Аруе) (1694—1778 рр.)	Був ув'язнений у Бастилії. Засуджував абсолютизм, виступав за «освічений абсолютизм». Забезпечення свободи та рівності у правах для всіх, повага до приватної власності. Критикував церкву як механізм, але виступав за її збереження. Дійшов висновку, що невдовзі буде революція
Жан-Жак Руссо (1712—1778 рр.)	Противник монархії, прибічник республіки. Вважав, що приватна власність і породжена нею нерівність — головна причина всіх суспільних негараздів. Виступав за рівність усіх людей у правах. Противник католицької церкви

Дені Дідро (1713— 1784 рр.)	Організатор видання «Енциклопедії». Противник абсолютизму, виступав за обмежену монархію, недоторканність приватної власності, «економічну волю», віротерпимість і майнову рівність. Критикував як церкву, так і релігію, але визнавав Бога. Вважав, що добрі закони та розумне правління мають створювати справедливий суспільний лад
Жан Мельє (1664— 1729 рр.)	Священик. Вважав, що суспільна власність та обов'язкова праця для всіх — це ідеальне суспільство
Габріель Бонно де Маблі (1709— 1785 рр.)	Вважав, що приватна власність — причина всіх негараздів. Виступав за суспільну власність та плановий розподіл продуктів праці

• **Французька революція кінця XVIII ст.**

Причини революції

- Абсолютизм стримував розвиток суспільства
- Католицька церква не відповідала потребам суспільства
- Банкрутство держави — величезні борги та неспроможність їх повернути
- Економічна, політична та суспільна криза та неспроможність влади впливати на ситуацію
- Бажання буржуазії отримати політичні права і впливати на державну владу

Періодизація Французької революції

14 червня 1789 — 10 серпня 1792 р.	10 серпня 1792 — 2 червня 1793 р.	2 червня 1793 — 27 липня 1794 р.	27 липня 1794 — 9 листопада 1799 р.
Початок революції	Повалення монархії та встановлення Республіки	Якобінська диктатура	Термідоріан- ський режим

Генеральні штати на початку революції

5 травня 1789 — 17 червня 1789 р. — зібрані королем для вирішення питань виходу з кризи

Перший стан	Другий стан	Третій стан
291 депутат — 1 голос	250 депутатів — 1 голос	557 депутатів — 1 голос
Представники духовенства	Представники дворянства	Представники решти населен- ня — насамперед адвокати, нота- ріуси, лікарі, торговці, ремісни- ки, заможні селяни

17 червня 1789 р. депутати третього стану та частина дворян і духовенства проголосили себе Національними зборами

Події першого періоду революції

Національні збори зібралися в залі для гри в м'яч у Версалі. Король мав погодитися на об'єднання представників усіх станів для голосування	
Дата	Подія
9 липня 1789 р.	Національні збори проголосили себе Установчими зборами
14 липня 1789 р.	Захоплення повсталими парижанами фортеці-в'язниці Бастилії. Початок революції
Липень — серпень 1789 р.	«Муніципальні революції» у провінціях. Створення нових органів влади — муніципалітетів, формування загонів Національної гвардії
4—11 серпня 1789 р.	Прийняття декретів, які скасували станову систему, феодалні права, церковну десятину, оголосили всіх рівними перед законом
26 серпня 1789 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Прийняття «Декларації прав людини і громадянина» • Реформи: скасовано поділ на стани та успадкування дворянських титулів; церква була взята під контроль держави; запроваджувався новий адміністративний поділ країни на 83 департаменти; ліквідовувалася цехова система; скасовувалися внутрішні мита та інші перепони, які гальмували розвиток промисловості й торгівлі
5 жовтня 1789 р.	Похід на Версаль (в основному жінок) — король та Установчі збори переїхали до Парижа
21 червня 1791 р.	Спроба короля втекти. Затримання короля в місті Варенна
17 липня 1791 р.	Розстріл маніфестації на Марсовому полі
3 вересня 1791 р.	Прийняття Конституції. Розпуск Установчих зборів
1 жовтня 1791 р.	Початок роботи Законодавчих зборів
20 квітня 1792 р.	Оголошення Францією війни Австрії, початок війни з антифранцузькою коаліцією європейських держав

Конституція 1791 р.

- Конституційна монархія
- Вища влада — Законодавчі збори
- Вибори Законодавчих зборів раз на два роки
- Виконавча влада — король і міністри
- Судова влада — судді, яких обирає народ
- Депутатська недоторканність
- Король не мав права розпустити Законодавчі збори
- Король мав право «вето» на рішення Законодавчих зборів
- Король очолював армію
- Право обирати мали чоловіки віком від 25 років, які мали певний достаток
- Депутатами могли бути тільки чоловіки, які мали земельну власність
- Король діяв тільки в межах законів Законодавчих зборів

Законодавчі збори

- 1 жовтня 1791 — 20 вересня 1792 р.
- 745 депутатів, обраних на два роки

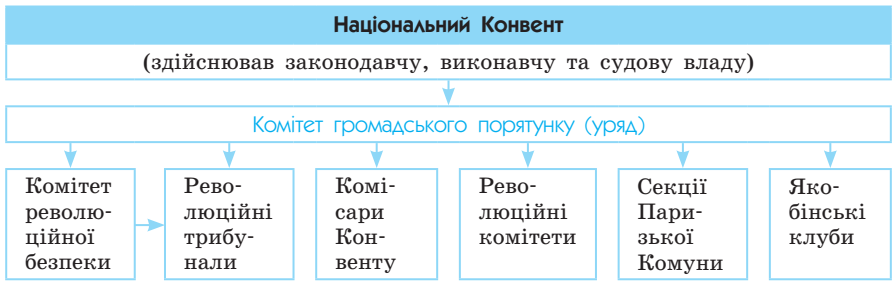
«Ліви»	«Центр»	«Праві»
136 депутатів, якобінці. Потрібно продовжувати революцію	345 депутатів, незалежні. Відсутня чітка політична орієнтація	246 депутатів, фельяни. Конституційні монархісти

Основні політичні групи революції

Політична група	Представники
Фельяни	Конституційні монархісти, представники великої буржуазії
Роялісти	Представники аристократії та духовенства, виступали на захист монархії
Жирондисти	Помірковані буржуа-республіканці
Якобінці	Радикальні революціонери, представники середньої та дрібної буржуазії
Монтаньяри	Депутати Парижа, обрані під впливом революції, радикально налаштовані
Скажені	Найрадикальніші революціонери

Події другого періоду революції

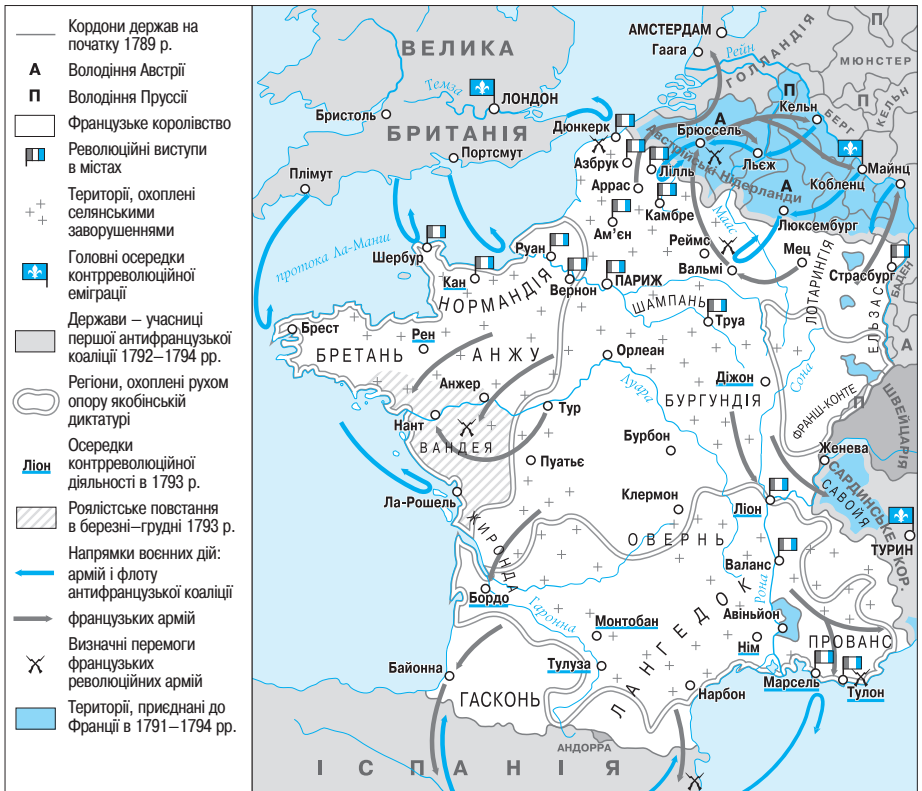
Дата	Подія
10 квітня 1792 р.	Повстання в Парижі — захоплення королівського палацу Тюїльрі та арешт короля. Під тиском повстанців Законодавчі збори приймають рішення про усунення короля від влади і скликання Національного конвенту (зборів)
19 серпня 1792 р.	Вторгнення прусько-австрійської армії до Франції і захоплення Вердена
20 вересня 1792 р.	Битва при Вальмі — перша перемога французької армії. Початок роботи Національного конвенту
22 вересня 1792 р.	Проголошення Франції республікою. Представники жирондистів склали Виконавчу раду — уряд
Кінець 1792 р. — початок 1793 р.	Скасування феодальних порядків, надання конфіскованих земель селянам в оренду, початок наступу на інші держави
21 січня 1793 р.	Страта короля Франції Людовіка XVI
Березень 1793 р.	Повстання роялістів у Вандеї
Квітень 1793 р.	Воєнні дії знову перейшли на територію Франції
Весна 1793 р.	Декрет Конвенту про страти повстанців, поширення прав революційних трибуналів. Створення Комітету громадянського порятунку. Виступ жирондистів проти Комуни Парижа

Склад Національного Конвенту

• 20 вересня 1792 — 29 жовтня 1795 р.	• 793 депутати
«Ліви»	«Центр»
<ul style="list-style-type: none"> • 113 депутатів, монтаньяри • Потрібно продовжувати революцію 	<ul style="list-style-type: none"> • 500 депутатів, незалежні • Спочатку підтримували жирондистів
	«Праві»
	<ul style="list-style-type: none"> • 165 депутатів, жирондисти • Революція завершена

Велика Французька революція кінця XVIII ст.

Конституція 1793 р.

- Республіка
- Прямі вибори
- Виборці — чоловіки від 21 року
- Обрання законодавчих зборів терміном на один рік
- Виконавчий комітет — 24 особи
- Право на опір проти гноблення
- Рівність усіх перед законом
- Свобода совісті
- Право на освіту
- Право на працю
- Свобода слова
- Право на соціальне забезпечення

Термідоріанський режим

Дата	Подія
27 липня 1794 р.	Переворот 9 термідора — повалення яacobінської влади. Арешт М. Робесп'єра та його прибічників
28 липня 1794 р.	Страта М. Робесп'єра та його прибічників
Осінь 1794 р.	Повернення депутатів-жирондистів до Конвенту. Закриття Паризької Комуни та яacobінських секцій, скасування повноважень революційних органів, установлення максимуму цін на продукти
Весна 1795 р.	Голод у Франції, придушення повстання санкюлотів (1 квітня та 20 травня)
22 серпня 1795 р.	Прийняття нової Конституції III року Революції
5 жовтня 1795 р.	Придушення повстання роялістів у Парижі урядовими військами на чолі з Наполеоном Бонапартом
26 жовтня 1795 р.	Припинення діяльності Національного Конвенту й передача повноважень Директорії
1796—1797 рр.	Італійський похід Наполеона Бонапарта
1798—1799 рр.	Єгипетський похід Наполеона Бонапарта
9 листопада 1799 р.	Переворот 18 брюмера і встановлення Консульства

Законодавча влада

Конституція 1795 р.

- Республіка
- Дворівнева система виборів
- Майновий ценз
- Виборче право тільки платникам податків
- Законодавчий корпус — Рада п'ятисот і Рада старійшин
- Виконавча влада — Директорія з п'яти осіб
- Рівність усіх перед законом
- Збереження антифеодальних завоювань революції
- Заборона емігрантам повертатися

Значення Французької революції

- Вплив на розвиток усіх країн світу, особливо європейських
- Зруйнування абсолютизму
- Знищення феодальних порядків
- Перехід до буржуазного суспільства
- Найбільший соціальний переворот Нового часу
- Вплив на національно-визвольну боротьбу
- Втілення в життя невід'ємних прав людини
- Демонстрація небезпеки терору
- Встановлення республіки
- Втілення в життя розподілу гілок влади
- Початок верховенства права
- Вплив на становлення націоналізму та комунізму

• Консульство та Імперія у Франції

Конституція 1799 р. (22 фрімера VII року Республіки)

- Республіка
- Багаторівнева система виборів
- Виборче право — усі чоловіки
- Законодавча влада — Трибунат, Законодавчий корпус і Сенат
- Виконавча влада — Перший консул
- На десять років перший консул — Наполеон Бонапарт

Організація влади за часів Консульства

Консульство

- Заборона 60 політичних періодичних видань, інші видання (близько десяти) були підпорядковані міністру поліції
- Переслідування поліцією політичних противників Консульства
- Адміністративна реформа — поділ країни на департаменти, а департаментів — на округи
- Фінансова реформа — заснування Французького банку, укріплення франка

- Заходи щодо підтримки промисловості — надання державних замовлень вітчизняним підприємцям
- Релігійні зміни — повернення церковних споруд католицькій церкві, договір із папою римським — «конкордат»: Наполеон отримав право призначати єпископів, католицтво оголошувалося релігією більшості французів, скасовувалося відокремлення церкви від держави
- Повернення більшості емігрантів
- Заснування Почесного легіону, куди потрапляли за особливі заслуги
- Юридичні реформи — прийняття Цивільного кодексу («Кодекс Наполеона»)
- Війна з другою антифранцузькою коаліцією завершилася перемогою французів. Були захоплені Італія, німецькі держави, Бельгія, Голландія. Велася підготовка до вторгнення на Британські острови
- 2 грудня 1804 р. — проголошення Наполеона імператором

Війни наполеонівської Франції		
	Консульство	Імперія
Роки	1799—1804 рр.	1804—1815 рр.
Коаліція	Друга антифранцузька коаліція	Третя—сьома антифранцузькі коаліції
Країни	Англія, Австрія, Росія, Туреччина, Неаполітанське королівство, Португалія	Англія, Австрія, Росія, Туреччина, Неаполітанське королівство, Португалія, Швеція, Іспанія, Голландія, Саксонія
Мета	Захоплення територій, джерел сировини, поширення ринку збуту для французьких товарів	
Характер	Мали загарбницький агресивний характер. Велася в інтересах нової військової та цивільної аристократії Франції	

Війни наполеонівської Франції		
Роки	Супротивники Франції	Основні результати
1798—1801 рр.	Англія, Росія, Австрія, Туреччина, Неаполітанське королівство, Португалія	Розпад другої коаліції, створення Швейцарської та Римської республік
1803—1807 рр.	Англія, Росія, Австрія, Швеція, Неаполітанське королівство, Пруссія, Саксонія	Визнання Австрією завоювань Франції, створення королівств, підконтрольних Франції. Росія — союзник Франції
1808—1811 рр.	Англія, Іспанія, Австрія	Підкорення Піренейського півострова та приєднання до Франції деяких німецьких земель
1812 р.	Росія	Поразка французької армії у Росії
1813—1814 рр.	Англія, Росія, Австрія, Швеція, Пруссія, Іспанія, Португалія	Поразка Франції, ліквідація Першої імперії та реставрація Бурбонів
1815 р.	Англія, Росія, Австрія, Швеція, Пруссія, Іспанія, Португалія, Голландія	Остаточна поразка Наполеона, заслання його на острів Св. Єлени, друга реставрація Бурбонів

Причини поразки наполеонівської Франції

- Постійні війни
 - Економічні проблеми
 - Знищення французької армії у Росії
 - Повстання в підкорених країнах
 - Бажання Наполеона підкорити всю Європу
- в результаті постійних війн

Основні рішення Віденського конгресу

Дата проведення	1 листопада 1814 — 9 червня 1815 р.
Основні рішення	<ul style="list-style-type: none"> • Компенсація країнам — учасникам антифранцузької коаліції • Відновлення влади династії Бурбонів у Франції, Іспанії та Неаполітанському королівстві • Повернення Франції до її дореволюційних кордонів • Виплата Францією контрибуції • Створення Швейцарської конфедерації • Закріплення роздробленості Італії • Приєднання Бельгії та Люксембурга до Голландії • Укрупнення німецьких держав • Отримання Росією Варшавського герцогства, Фінляндії та Бессарабії • Отримання Англією французьких і голландських колоній та французького флоту • Отримання Швецією Норвегії • Отримання Пруссією та Данією певних територій
Результат	Створення у Європі системи політичної рівноваги, коли сила однієї держави зрівноважувалася іншими й не дозволяла якійсь одній державі диктувати свою волю

Священний союз

Дата створення	26 вересня 1815 р.	
Мета	Боротьба проти революційних виступів у європейських країнах і збереження порядку, встановленого Віденським конгресом	
Учасники	Російський імператор Олександр I. Австрійський імператор Франц II. Пруський король Фрідріх Вільгельм III. Пізніше приєдналися більшість монархів Європи	
Конгреси	Аахенський	Дострокове виведення союзних окупаційних військ із Франції, вжиття заходів зі збереження в Європі державних кордонів, встановлених Віденським конгресом, і абсолютистських режимів
	Троппауський	Проголошення права на збройне втручання у справі інших держав з метою боротьби з революцією. Перенесений у Лайбах
	Лайбаський	Санкціонування австрійської інтервенції у Неаполі та П'ємонті
	Веронський	Рішення про збройне втручання в іспанські справи та засудження повстання проти турецького панування у Греції
Наслідки	Священний союз розпався через протиріччя між державами	

РОЗДІЛ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)

- Початок становлення індустріального суспільства

Передумови формування індустріального суспільства

- Промислова революція розпочалася в останній третині XVIII ст. в Англії та завершилася в 60—80-х рр. XIX ст. в країнах Європи, США та Японії
- Відбулося формування аграрно-промислового господарства:
 - підприємці посіли вагоме місце в суспільному житті
 - сформувалася нова суспільна верства — наймані робітники (пролетаріат)
 - почалося зміщення частки зайнятих на користь промисловості (частка зайнятих у промисловості — понад 50 %)
 - відбулась урбанізація
 - дали знати про себе перші кризи перевиробництва
 - з'явилося спеціальне виробничо-промислове навчання
 - важливими стали підприємливість, працьовитість, здатність до інновацій

Індустріальне суспільство

Певна стадія розвитку суспільства, яка є перехідною між аграрним та постіндустріальним суспільством

Властивості індустріального суспільства:

- розвинена та складна система розподілу праці за умов її спеціалізації
- масове виробництво товарів для широкого вжитку
- машинізація і автоматизація виробництва й управління
- науково-технічна революція

Результати формування індустріального суспільства:

- розвинена система засобів транспорту й комунікацій
- високий ступінь мобільності населення
- урбанізація
- якісні зрушення в структурах національного споживання

Характерні риси індустріального суспільства (за Е. Тофлером)

↓
стандартизація

↓
концентрація

↓
централізація

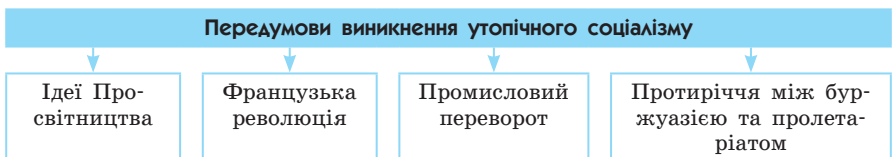
↓
синхронізація

Консерватизм

- Повага до традицій (співвідношення дії з існуючими традиціями)
- Рівновага в суспільстві не порушувалася
- Радикальні заходи потрібні, але вони не повинні зачіпати традиційних підвалин суспільства
 - Сильна держава
 - Традиційна релігія (християнська) — основа моралі суспільства
 - Підтримка національної економіки — протекціонізм
 - Підтримка в Австрії та Росії — абсолютної монархії, в Англії — парламентської монархії, у Франції — конституційної монархії
- Заперечення розширення демократії та ліквідації станового поділу суспільства

Лібералізм	
Представники	Джон Локк, Ієремія Бентам, Адам Сміт, Джон Стюарт Мілль (Англія), Бенжамен Констан і Алексіс де Токвіль (Франція), Вільгельм фон Гумбольдт і Лоренц Штейн (Німеччина)
Визначення поняття	Соціальна філософія та політична концепція (ідеологія), яка проголошує, що ініціативна (активна), вільна, тобто неkontrolьована діяльність осіб, головним чином економічна й політична, є справжнім джерелом поступу в суспільному житті
Основні засади	<ul style="list-style-type: none"> • Спрямований на утвердження парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод • Відстоює абсолютну цінність людської особистості («особа важливіша за державу») • Відстоює рівність усіх людей щодо прав особистості • Спрямований на максимальне послаблення («пом'якшення») різних форм державного і суспільного примусу щодо особи (контролю особи тощо) • Шлях мирного, реформаторського здійснення соціальних перетворень

Націоналізм	
Сутність	Ідеологія, яка основну увагу приділяла розвитку нації
Визначення поняття	Ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі
Основні засади	<ul style="list-style-type: none"> • Проповідує вірність і відданість своїй нації, політичну незалежність і роботу на благо власного народу • Об'єднання національної самосвідомості для практичного захисту умов життя нації, її території проживання, економічних ресурсів та духовних цінностей • Спирається на національне почуття, яке споріднене патріотизму • Прагне до об'єднання різних верств суспільства, незважаючи на протилежні класові інтереси
Наслідки	<ul style="list-style-type: none"> • У результаті повстання виникла Бельгія, зазнали поразки національні повстання в Польщі та Італії — 1831 р. • У результаті повстанських рухів владу Іспанії над колоніями в Латинській Америці було ліквідовано і проголошено незалежність Парагваю (1811 р.), Аргентини (1816 р.), Чилі (1818 р.), Венесуели, Мексики, Перу (1821 р.), Бразилії (1822 р.), Болівії (1825 р.), Уругваю (1828 р.)

Утопічний соціалізм

Суспільство (суспільний лад), що живе за утопічними принципами, тобто такими, що не можуть існувати в реальному житті

Представники	Погляди
Анрі Сен-Симон (1760—1825 рр.)	Французький соціаліст-утопіст. Виступав за створення нової промислової системи, загальну обов'язкову працю, планову організацію виробництва, збереження приватної власності; зміни — тільки мирним шляхом
Роберт Оуен (1771—1853 рр.)	Англійський соціаліст-утопіст. Вважав, що джерелом соціальних проблем є ринкова економіка. Виступав за необхідність створення самокеруючих громад без приватної власності
Шарль Фур'є (1772—1827 рр.)	Французький соціаліст-утопіст. Виступав за ліквідацію приватної власності (і на житло). Розробив проект «суспільства гармонії» — асоціації у вигляді промислових колективів
П'єр Жозеф Прудон (1809—1865 рр.)	Французький соціаліст-утопіст. Засновник західноєвропейського анархізму. Виступав за мирну перебудову суспільства. Вважав, що за певних умов держава непотрібна
Луї-Огюст Бланкі (1805—1881 рр.)	Засновник французького соціалізму, прихильник соціальної революції
Вільгельм Вейтлінг (1808—1871 рр.)	Німецький соціаліст-утопіст. Вважав, що революція є стихійним прогресом. «Порівняльний комунізм»

Марксизм

Сутність	Філософське, економічне і політичне вчення, розвинене у XIX ст. Відоме як діалектичний матеріалізм
Основоположники	К. Маркс і Ф. Енгельс
Джерела	Німецька класична філософія, англійська політекономія, французький утопічний соціалізм
Основні положення	<ul style="list-style-type: none"> • Матерія визначає свідомість (матеріалізм), усе піддано зміні, теорія доданої вартості, вчення про комунізм • Суспільство — організм, у структурі якого виробничі сили визначають виробничі відносини • Форми власності обумовлюють класову структуру суспільства, політику, державу, право, мораль, філософію, релігію, мистецтво • Неминучість переходу від феодалізму до капіталізму, соціалізму і, у кінцевому рахунку, до безкласового суспільства • Протидія будь-якої існуючої системи змінам призводить до необхідності її повного руйнування, що виявляється у вигляді класової боротьби • Рушійна сила історії — боротьба пригноблених класів, вищим проявом якої є соціалістична революція

Державний устрій Великої Британії на початку XIX ст.

<p>Велика Британія (Сполучене королівство Велика Британія) — держава, що виникла в результаті об'єднання Англії та Шотландії (1707 р.) і Ірландії (1808 р.), спадкоємна обмежена монархія</p>	
<p>Монарх (король або королева)</p>	<p>Володів вищою виконавчою владою, мав право оголошувати війну або укласти мир, милувати, затверджувати закони та ін., впливав на роботу парламенту та уряду (затверджував уряд)</p>
<p>Законодавча влада</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Належала парламенту, що складався з двох частин — Палати лордів (перів) і Палати громад • Палата лордів складалася з 459 перів, міста в Палаті передавалися в спадок. Затверджувала закони, які приймала Палата громад • Палата громад складалася з депутатів, які обиралися від громад — приймала закони та формувала уряд
<p>Виконавча влада</p>	<p>Належала уряду, сформованому більшістю Палати громад і затвердженому монархом. Складався з прем'єр-міністра (голова уряду) та міністрів</p>
<p>Судова влада</p>	<p>Належала судам різної інстанції, існували суди присяжних (для цивільних і кримінальних справ), судді призначалися парламентом довічно</p>

Велика Британія в першій половині XIX ст.

<p>Політична сфера</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Загального виборчого права в країні не існувало (великий майновий ценз, право голосу мали 2 % населення) • Склалася двопартійна система — торі та вігі (назви виникли від прізвиськ: партія країни (вігі — від шотл. — злочинці); партія двору (торі) — грабіжники) • Торі — партія консервативного напрямку, здебільшого туди входила аристократія • Вігі — ліберальний напрямок, партія підтримувалася буржуазією
<p>Економічна сфера</p>	<ul style="list-style-type: none"> • До середини XIX ст. в країні завершився промисловий переворот • Сформувалися нові промислові райони • Найбільш розвинутою була текстильна промисловість • 1815—1816 рр. — економічна криза. Кілька сотень тисяч демобілізованих солдатів склали величезну армію безробітних • 1825, 1836, 1847 рр. — економічні кризи, викликані перевиробництвом

Уряд торі (1783—1830 рр.)

<p>Реакційний торизм</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 1813 р. — запровадження смертної кари за руйнування машин • 1815 р. — початок економічної кризи. Величезна кількість безробітних • 1815 р. — прийняття «хлібних законів». Установлення високого мита на зерно. Збільшення цін на хліб. Початок другої хвилі луддитського руху
--------------------------	---

Реакційний торизм	<ul style="list-style-type: none"> • 1817 р. — тимчасове скасування Закону про недоторканність особи. Посилення репресій, знищення громадської непокори • 1819 р. — «Манчестерська бійня» — використання військ для розгону мирного мітингу. Прийняття урядом шести постанов, за якими заборонялися мітинги, дозволялися обшуки та арешти. Запровадження жорстокої цензури
Реформа-торський торизм	<ul style="list-style-type: none"> • Пов'язують з лордом Дж. Каннінгом • 1824 р. — скасування закону про заборону створення профспілок (тред-юніони) і страйку як кримінального злочину • 1825 р. — закон про робітничі коаліції. Заборона тиску на підприємців з метою підвищення заробітної плати • 1829 р. — зрівняння в правах представників усіх релігій

Уряд вігів (1830–1841 рр.)

Дата	Подія
1832 р.	Прийняття закону про парламентську реформу — позбавлення права представництва більшості «гнилих містечок». Виборче право отримали всі, хто мав певну суму доходів на рік. Отримали місця в парламенті представники великих промислових міст. Кількість виборців збільшилася вдвічі
1833 р.	Скасування рабства у всіх англійських колоніях. Скасування привілеїв Ост-Індської компанії. Обмеження робочого дня для дітей на текстильних фабриках
1834 р.	Закон про бідних — скасування податку на бідних з підприємців. Бідні були позбавлені права отримувати соціальну допомогу, запроваджувалися робочі будинки з примусовою працею
1835 р.	Зміна виборів до органів міського самоврядування — право обирати отримали всі люди, які сплачували податки

Чартизм

Причини виникнення	Економічні кризи. Поширення ідей про необхідність запровадження загального виборчого права. Економічне становище робітників
Основні вимоги (перша хартія)	<ul style="list-style-type: none"> • Загальне виборче право для чоловіків від 21 року • Скасування майнового цензу для кандидатів у депутати парламенту • Рівне представництво та зрівняння виборчих округів • Таємне голосування на виборах • Оплата роботи депутатів із державної скарбниці • Щорічні вибори депутатів
Перебіг подій	<ul style="list-style-type: none"> • 1836 р. — Лондонська асоціація робітників • 1838 р. — Перший з'їзд чартистів. Політика «моральної сили». Лондонська асоціація робітників (В. Ловетт). Політика «фізичної сили» — Демократична асоціація (Дж. Гарні). Політика «змішаних методів боротьби» — Великий Північний союз (Ф. О'Коннор) • 1839 р. — подання до парламенту першої петиції, яку підписали понад 1 млн осіб

Перебіг подій	<ul style="list-style-type: none"> • 1842 р. — подання до парламенту другої петиції, яку підписали понад 3 млн осіб • 1848 р. — подання до парламенту третьої петиції, яку підписали понад 5 млн осіб • Від 1848 р. — занепад чартизму
Причини занепаду	Тривале економічне піднесення. Поява робітничої аристократії. Масова еміграція
Значення чартизму	<ul style="list-style-type: none"> • Формування засад громадянського суспільства • Розвиток робітничого руху • Народження радикальної політики

• Франція

Франція в першій чверті XIX ст.	
Політична сфера	<ul style="list-style-type: none"> • Монархія — реставрація Бурбонів • Прийняття нової Конституції — Хартія 1814 р.
Економічна сфера	<ul style="list-style-type: none"> • Продовження промислового перевороту • Основа економіки — сільське господарство

Конституційна Хартія Людовіка XVIII (1814 р.)

- Монархія
- Усі рівні перед законом, допущені до державних і військових посад
- Повернення титулів старим дворянам і збереження — новим
- Затримання тільки в передбачених законом випадках
- Законодавча влада належить королю, палаті перів, палаті депутатів, виконавча — уряду, який призначає король
- Король — верховний глава держави
- Право видавати закони має тільки король
- Свобода слова та друку
- Перів призначає король
- Свобода віросповідання
- Депутат — 40 років, податок — 1 тис. франків
- Виборець — 30 років, податки — 300 франків
- Багаторівнева система виборів

Франція в період Реставрації Бурбонів (1815–1830 рр.)

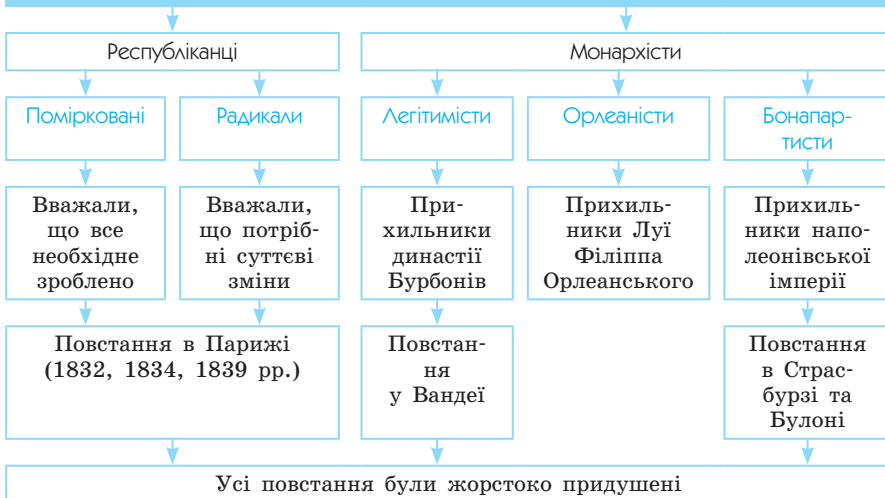
Король Людовік XVIII (1815–1824 рр.)	Посилення позицій роялістів. Придушення повстання в Іспанії. Арешти, суди й страти прихильників Першої імперії (маршал Ней розстріляний). Повернення єзуїтів до країни. Проведення чисток в армії та державних установах
Король Карл X (1824–1830 рр.)	Виплата компенсації старим дворянам (1 млрд франків). Закон про святотатства. 1827 р. — розпуск Національної гвардії. Вибори до Національних зборів — перемога лібералів. 1830 р. — Карл X видав укази: про розпуск парламенту; про скасування виборчого права для всіх, крім великих землевласників; про скасування свободи преси

Король Карл X (1824—1830 рр.)	Липнева революція: 27 липня 1830 р. — початок повстання в Парижі, 28 липня — повстанці захопили ратушу та оточили Лувр, 29 липня — взятий штурмом королівський палац. Карл X зрікся престолу, династія Бурбонів була повалена
Король Луї Філіпп Орлеанський (1830—1848 рр.)	Прихід до влади фінансової та промислової буржуазії

Хартія 1830 р.

- Конституційна монархія
- Демократичні свободи
- Призначення уряду королем
- Недоторканність приватної власності
- Правління короля на запрошення народу
- Право короля на «вето»
- Зниження майнового та вікового цензу
- Збільшення кількості виборців
- Розгляд усіх злочинів судом присяжних
- Відновлення Національної гвардії
- Палата перів та палата депутатів
- Відсутність у короля права видавати закони

Політичні течії Липневої революції 1830 р.

- Австрія

Австрія в другій чверті XIX ст.

- За рішенням Віденського конгресу Австрія відмовилася від Бельгії та отримала Далмацію, острови в Адріатиці, Венецію, Ломбардію, Тоскану, Парму й Модену
- Територія 576 тис. км². Населення — 37 млн осіб, з яких австрійські німці становили 7 млн, слов'янські народи — 18 млн, мадяри (угорці) — 5 млн осіб
- Австрія мала сильний вплив у Папській області й Королівстві Обох Сицилій
- Імператор — Франц I, канцлер імперії К. Меттерніх

- Управлялася централізовано, але не стала політично єдиною державою
- Складалася з дев'яти королівств, двох ерцгерцогств, декількох герцогств і князівств, які мали певну автономію
- Імператор управляв територіями самостійно або через намісників
- Державні чиновники тримали всю сферу освіти й учнів під жорстким контролем, наказуючи, що можна читати та вивчати
- Цензура забороняла літературні твори, ворожі абсолютизму імператора або релігії, а організації, запідозрені в політичній ересі, зазнавали гонінь
- Журналістам було заборонено вживати слово «конституція»
- Поступова економічна стагнація
- Кріпацтво, сільське господарство — основа економіки
- Австрія не увійшла до Митного союзу

Національне відродження слов'янських народів Австрійської імперії

«Будителі» (чеськ. buditelé, словац. buditelia, словен. buditelj, болг. будители, буквально — «ті, що пробуджують», «пробудильники») — активісти національного, культурного й мовного відродження в середовищі слов'янських народів	
Йозеф Добровський	Автор праць з історії мови та культури чехів
Ян Коллар	Поет, автор збірок словацьких народних пісень
Людовіт Штур	Засновник словацької літературної мови
Михайло Поп-Лучкай	Автор першої на західноукраїнських землях «Граматики слов'янорусської» та шеститомної «Історії карпатських русинів»
Денис Зубрицький	Історик, який дослідив історію галицьких українців, корінного населення краю в «Описі історії народу руського»
Людевіт Гай	Укладач хорватської граматики
Вук Караджич	Філолог, фольклорист та історик, основоположник сербської літературної мови на народнорозмовній основі

• Російська імперія

Росія в першій половині XIX ст.

Територія та населення	Територія — 18 млн км ² . Східна Європа, Північна Азія (Сибір і Далекий Схід) та частина Північної Америки (Аляска). Населення — 69 млн осіб. Багатонаціональна країна
Політичний устрій	Абсолютна монархія (самодержавство). Імператор об'єднував законодавчу, виконавчу та судову владу. Відсутність парламенту та конституції
Соціальний устрій	Феодалний устрій. Кріпацтво (із 30 млн селян — 20 млн були кріпаками). Дворяни, духовенство, купці, міщани, козаки, селяни. Інтелігенція, наймані робітники (пролетаріат) практично відсутні. Зростання місцевого населення (до 10 %)
Релігія	Населення сповідувало всі світові релігії (християнство, іслам, буддизм). Державною релігією було православне християнство. Діяльність релігійних організацій контролювалася державою

Економіка	Аграрна держава, основа — феодальні господарства на основі кріпацтва. Промисловий переворот розпочався в 30—40-х рр. XIX ст. Торгівля мала сировинний характер (експорт). Транспортне сполучення розвинуто слабо, початок будівництва шляхів з твердим покриттям. Поступовий розвиток залізничного транспорту. Зменшення використання кріпацької праці у промисловому виробництві
-----------	---

Управління Російською імперією в першій половині XIX ст.

Олександр I (1801—1825 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Провів низку ліберальних реформ: указ про вільних хліборобів; адміністративна реформа (Сенат, міністерства); фінансова реформа; освітня реформа • Відкриття Харківського і Санкт-Петербурзького університетів • Поступове згорання реформ • Запровадження військових поселень — аракчєєвщина • Війни: з Персією (1804—1813 рр.), Францією (у складі антифранцузьких коаліцій — 1805—1807, 1813—1814 рр., російсько-французька війна 1812 р.), з Туреччиною (1806—1812 рр.), Швецією (1808—1809 рр.) • Один із керівників Віденського конгресу (1814—1815 рр.) • Організатор Священного союзу (1815 р.) • До складу Російської імперії увійшли Грузія (1801 р.), Фінляндія (1809 р.), Бессарабія (1812 р.), Азербайджан (1813 р.), колишнє Варшавське герцогство (1815 р.)
Микола I (1825—1855 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> • Правління розпочалося повстанням декабристів, яке було жорстоко придушене • Зміцнення самодержавства • Теорія офіційної народності • Кодифікація законів Російської імперії (М. Сперанський) • Створення таємної політичної поліції — Третє відділення • 1837 р. — відкриття першої залізниці • Російська імперія — «жандарм Європи» • 1830—1831 рр. — придушення національно-визвольного повстання в Польщі • Один з організаторів розгрому Угорської революції (1848—1849 рр.) • Скасування Магдебурзького права та Литовських статутів • Розгром Кирило-Мефодіївського братства, петрашевців • Війни за завоювання Кавказу і Середньої Азії • Російсько-іранська (1826—1828 рр.), російсько-турецька (1828—1829 рр.) війни • Поразка в Кримській війні (1853—1856 рр.)

Причини повстання декабристів

- Відсутність реформ
- Посилення реакції у Росії (аракчєєвщина)
- Національно-визвольний рух у Європі
- Патріотичне піднесення після Вітчизняної війни 1812 р.
- Зміни в поглядах дворянства після європейського походу
- Знайомство із життям у Європі під час походу 1812—1815 рр.

Декабристи

Поява клубів — «Офіцерська артиль» у Семенівському полку, «Священна артиль» Генерального штабу, Кам'янець-Подільський гурток, «Громада руських рицарів» тощо

1816 р. — «Союз порятунку»

- Близько 30 осіб — Олександр і Микита Муравйови, капітан Іван Якушкін, Матвій і Сергій Муравйови-Апостоли, князь Сергій Трубецькой
- Боротьба з вадами суспільства та введення представницького правління

1818 р. — «Союз благоденства»

- Понад 200 осіб, 15 «управ» — Петербург, Москва, Тульчин, Полтава тощо
- Поширення християнського виховання, ліквідація кріпацтва, конституційне правління

1821–1825 рр.

Південне товариство

- Офіцери гвардійських полків Москви та Петербурга
- Учасники — М. Муравйов, С. Трубецькой, К. Рилєєв

«Конституція» — конституційна монархія, рівність громадян перед законом, свобода слова, преси, зборів, віросповідання, скасування кріпацтва, майновий ценз

Північне товариство

- Тульчин, Васильків, Кам'янка, у 1825 р. приєдналося «Товариство об'єднаних слов'ян»
- Керівник — П. Пестель

«Руська Правда» — створення республіки на чолі з диктатором, ліквідація кріпацтва з наділенням землею селян, демократичні свободи

Повстання 1825 р.

Смерть імператора Олександра I, присяга Миколі I

Північне товариство, Петербург

14 грудня 1825 р. члени товариства вивели солдатів на Сенатську площу, відбили кілька атак і були розстріляні артилерією

Південне товариство, Україна

29 грудня 1825 р. — 3 січня 1826 р. відбулося повстання солдатів Чернігівського полку. Рух на Білу Церкву, розбиті загоном уланів з артилерією

Страчені п'ять офіцерів — С. Муравйов-Апостол, М. Бестужев-Рюмін, К. Рилєєв, П. Пестель, П. Каховський, 121 офіцер засланий до Сибіру на каторгу

Теорія офіційної народності (С. Уваров)

Самодержавство

Найкраща форма правління

Православ'я

Провідник ідей

Народність

Гармонія суспільства

Суспільний рух у Росії в 30–40-х рр. XIX ст.

Консерватори	Ліберали		Радикали	Національний рух
Збереження існуючого ладу	Реформування мирним шляхом		Зміни шляхом революції	Боротьба із самодержавством
«Охоронці»	Слов'янофіли	Західники	Соціалісти	М. Костомаров, Т. Шевченко, А. Чавчавадзе
С. Уваров, М. Погодін, М. Карамзін	О. Хом'яков, Ю. Самарін, І. Кирієвський	С. Соловйов, К. Кавелін, Т. Грановський	О. Герцен, М. Огорьов, М. Буташев-вч-Петрашевський	

Ліберальний напрямок у Росії

Слов'янофіли	Росія — виняткова держава. Порушення розвитку Росії Петром I. Повернення до старих часів. Основа суспільства — громада та православ'я. Росія — особливий шлях розвитку. Скасування кріпацтва, проведення реформ. Правління царя з опорою на народ
Західники	Орієнтація на Західну Європу. Петро I — це поштовх для нового. Розвиток і прогрес. Відсталість російської культури. Росія та Захід — спільний шлях розвитку. Скасування кріпацтва, проведення реформ. Конституційна монархія

Кримська війна (1853–1856 рр.)

Супротивники	<ul style="list-style-type: none"> • Російська імперія • Османська імперія, Велика Британія, Французька імперія та Сардинське Королівство
Привід	Суперечки між католицькою та православною церквами щодо права опіки над християнськими святинами в Палестині
Місце проведення	Військові дії відбувалися в Європі та Азії, на Чорному, Азовському й Балтійському морях та в Тихому океані
Перебіг подій	<ul style="list-style-type: none"> • 1853 р. — окупація Росією Валахії та Молдавії. Османська імперія оголосила війну Росії. Синопська битва (розгром турецької ескадри), поразка османської армії у Закавказзі • 1854 р. — Франція та Велика Британія оголошують війну Росії. Витіснення російських військ з окупованих князівств. Російська армія захопила Баязет. Висадка англо-французьких військ на Кримському півострові. Поразка російської армії у битві на річці Альмі (Крим) та в Інкерманській битві. Початок облоги Севастополя • 1855 р. — смерть імператора Миколи I. Взяття російською армією фортеці Карс (Кавказ). Захоплення союзниками Севастополя

Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Паризький мирний договір. Підписаний у 1856 р. Російською імперією, Османською імперією, Великою Британією, Францією та Сардинським Королівством: <ul style="list-style-type: none"> • Чорне море оголошувалося нейтральним • заборонялося Російській та Османській імперіям мати військовий флот і арсенали в Чорному морі • проголошувалася свобода плавання по Дунаю під контролем міжнародних комісій • Учасники конгресу: <ul style="list-style-type: none"> • зобов'язувалися не втручатися в справи Османської імперії • гарантували автономію Князівству Сербія, Молдовському князівству та Валахії у межах Османської імперії • Росія: <ul style="list-style-type: none"> • повертала Османській імперії фортецю Карс (Кавказ) в обмін на Севастополь та інші кримські міста, зайняті союзниками • відмовлялася від протекторату над Валахією, Молдовським князівством і Князівством Сербія • передавала Молдовському князівству гирло Дунаю та частину південної Бессарабії
------------	--

• «Весна народів»

Причини та передумови революції у Франції 1848 р.

• Економічні кризи 1847 р. • Рух за закріплення права на працю • Вимоги проведення нової виборчої реформи	• Посилення опозиції монархії • Рух за відновлення Республіки • Рух за проведення ліберальних реформ

Французька революція 1848 р. та Бонапартистський переворот

Привід — заборона бенкету 22 лютого 1848 р. (бенкети використовували для проведення політичних зборів); рух реформістських бенкетів	
Дата	Подія
23 лютого 1848 р.	Початок повстання — у Парижі споруджено понад 1500 барикад, Національна гвардія почала переходити на бік повстанців
24 лютого 1848 р.	Повстанці взяли штурмом Пале-Рояль та оточили резиденцію короля у Тюїльрі — король Луї-Філіпп зрікся влади та втік до Англії
25 лютого 1848 р.	Проголошення Франції республікою (Друга республіка), створення Тимчасового уряду Спеціальні декрети уряду: <ul style="list-style-type: none"> • запровадження загального виборчого права для чоловіків від 21 року • гарантоване працевлаштування для всіх безробітних • зменшення тривалості робочого дня та обов'язкові контракти • створення Люксембурзької комісії для вирішення суперечок між підприємцями і робітниками
Весна — літо 1848 р.	Робота Національних майстерень — безробітні працювали за 2 франки на день, виконували суспільно корисну працю — ремонт шляхів, копання каналів та ін. (понад 100 тис. працівників)

Дата	Подія
23 квітня 1848 р.	Вибори до Установчих зборів — більшість голосів отримали республіканці
22 червня 1848 р.	Закриття Національних майстерень
23—26 червня 1848 р.	Повстання в Парижі, що було жорстоко придушено
Листопад 1848 р.	Прийняття Конституції Другої республіки: форма правління — республіка; демократичні свободи; депутат — від 25 років; законодавча влада — Національні збори; виконавча влада — Президент; загальне виборче право для чоловіків віком від 21 року; безкоштовна освіта та допомога безробітним; Президент обирався терміном на чотири роки; Президент керував міністрами
10 грудня 1848 р.	Обрання Президентом Луї Бонапарта (небожа Наполеона)
Лютий 1849 р.	Розпуск Законодавчих зборів та нові вибори (перемога монархістів)
Літо 1849 р.	Участь французької армії у придушенні національно-визвольного руху в Італії; повстання у Франції, які були жорстоко придушені. Посилення реакції: закон про опіку церкви над освітою; нова виборча система — введення майнових цензів
2 грудня 1851 р.	Арешт військами Луї Наполеона провідних депутатів Законодавчих зборів. Зайняття державних установ
Січень 1852 р.	Прийняття нової Конституції
2 грудня 1852 р.	У результаті плебісциту була проголошена Друга імперія, а Луї Бонапарт став імператором Наполеоном III

Причини поразки Революції та встановлення Другої імперії

- Розкол у середовищі демократичних сил
- Активні дії прихильників монархії
- Неспроможність вирішення соціально-економічних проблем
- Невдала зовнішня політика
- Підтримка бонапартистів буржуазією та селянами
- Відсутність єдності між робітниками та селянами

Прагнення різних станів у революції у Німеччині

Буржуазія			Селяни	Робітники
Ліберальна	Поміркована	Радикальна		
Скликання загального парламенту. Розширення Митного союзу. Знищення привілеїв юнкерів	Створення єдиної держави. Конституційна монархія. Проголошення Республіки	Знищення станів. Покращення життя незаможних станів. Ліквідація феодальних пережитків	Земельні питання. Ліквідація феодальних пережитків. Стабільність в економіці	Вирішення соціальних питань. Демократичні права та свободи. Об'єднання Німеччини

Революція в Німеччині	
Дата	Подія
Початок березня 1848 р.	Демонстрації у Бадені, Вюртемберзі та інших державах Північно-Західної та Західної Німеччини. Передача влади в частині німецьких держав союзу лібералів і дворян
13—14 березня 1848 р.	Демонстрація в Берліні, сутички з поліцією, вуличні бої — прусський король скасував цензуру, скликав З'єднаний ландтаг (парламент) і видав указ про демократичні перетворення
18 травня 1848 р.	Початок роботи першого загальнонімецького парламенту (Франкфурт-на-Майні)
Грудень 1848 р.	Конституція Пруссії — загальне виборче право, демократичні свободи, право короля розпустити парламент
Березень 1849 р.	Франкфуртський парламент прийняв загальнонімецьку конституцію
Квітень 1849 р.	Відмова прусського короля Фрідріха-Вільгельма IV прийняти імперську корону та відхилення ним конституції об'єднаної Німеччини
Травень—липень 1849 р.	Повстання в Дрездені, яке перекинулося на Рейнську провінцію Пруссії (до осені придушене)
18 червня 1849 р.	Розгін Франкфуртського парламенту вюртемберзьким королем за допомогою військ

Особливості революції 1848 р. в Німеччині

- Швидкий розвиток капіталістичних відносин
- Роз'єднаність робітничого класу
- Поступки народу з боку влади
- Союз буржуазії з прихильниками влади
- Великий вплив Пруссії на загальнонімецькі події
- Відсутність зв'язку між робітниками та селянством

Причини революції в Австрії

- Станові привілеї
- Абсолютизм
- Залежність селян
- Національний гніт
- Релігійний гніт
- Відсутність демократичних свобод

Революція в Австрії	
Дата	Подія
13 березня 1848 р.	Повстання у Відні
25 квітня 1848 р.	Указ імператора Фердинанда I про прийняття Конституції
Травень 1848 р.	Демонстрації у Відні, імператор з урядом виїжджають зі столиці

Дата	Подія
Червень 1848 р.	Повстання в Празі, яке було придушене австрійськими військами
Липень 1848 р.	Вибори до парламенту
Жовтень 1848 р.	Повстання у Відні, місто взято штурмом урядовими військами
7 березня 1849 р.	Розпуск новим імператором Францем-Йосифом парламенту і припинення дії Конституції

Революція в Угорщині

Дата	Подія
15 березня 1848 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Демонстрація в Пешті з вимогами демократичних свобод («12 вимог») • Прийняття Угорським сеймом постанов: <ul style="list-style-type: none"> • про скасування дворянських привілеїв • про знищення кріпацтва • про вибори до парламенту
Вересень 1848 р.	Початок воєнних дій Австрії проти Угорщини
Січень 1849 р.	Захоплення австрійськими військами Пешта (столиці Угорщини)
Березень 1849 р.	Перемога угорських військ (вигнання австрійців)
14 квітня 1849 р.	Проголошення парламентом незалежності, оголошення Угорщини республікою та позбавлення Габсбургів влади в Угорщині
Травень 1849 р.	Зустріч імператора Австрії Франца-Йосифа та російського імператора Миколи I, на якій було вирішено спрямувати російські війська до Угорщини
Червень 1849 р.	Початок інтервенції Угорщини російською армією
Серпень 1849 р.	Капітуляція угорської армії. Поразка революції

• Німеччина

Німеччина після Віденського конгресу (1815 р.)

Імперія	Австрійська
Королівства	Пруссія, Саксонія, Баварія, Ганновер, Вюртенберг
Герцогства та князівства	Гессен-Дармштадт, Нассау, Брауншвейг та інші
Міста-республіки	Франкфурт, Гамбург, Бремен, Любек

Німецький союз (1815–1866 рр.)

- Створений рішенням Віденського конгресу 8 липня 1815 р.
- Конфедерація із 37 держав. Кожна держава мала суверенітет та свою форму правління — від монархії до республіки
- Верховний орган — Союзний сейм. Управління — австрійський імператор
- Столиця (номінально) — Франкфурт-на-Майні
- Посилення ролі Пруссії

Політичний розвиток

- Залишення абсолютизму
- Прийняття в деяких державах конституцій
- Вплив на розвиток Австрії
- 1819 р. — Калсбадські постанови — заборона студентських організацій, нагляд за університетами, цензура тощо
- Вплив Липневої революції у Франції

Економічний розвиток

- Основа — сільське господарство
- Кріпацтво — десятина, панщина
- У деяких державах — скасування кріпацтва
- Розвиток промисловості — Рейнська область
- 1834 р. — Митний союз у складі 18 держав на чолі з Пруссією
- Поширення талеру — пруської монети

Ліквідований після поразки Австрії в австро-пруській війні 1866 р.

Німеччина в середині XIX ст.

- Роз'єднана країна — 37 самостійних держав
- Слабкий економічний розвиток
- Боротьба між Австрією та Пруссією за гегемонію
- Відсутність єдиного німецького ринку
- Капіталістичні відносини на селі — grosbauери
- Залежне селянство — грошові повинності
- Промисловий переворот
- Юнкерське землеволодіння
- Різний розвиток регіонів
- Митний союз
- Спеціалізація регіонів
- Монархізм
- Німецький союз — штучне утворення союзу 37 держав
- «Пруський шлях» розвитку в сільському господарстві
- Вплив великих держав на події у Німеччині

Передумови та причини об'єднання Німеччини

- Невирішеність питання об'єднання Німеччини на Віденському конгресі
- Поширення ідей створення національних держав
- Об'єднуючі ідеї серед населення німецьких держав
- Необхідність економічного об'єднання
- Політичне об'єднання
- Зовнішні загрози з боку Франції, Росії, Англії

Концепції об'єднання Німеччини

«Малонімецька»	«Великонімецька»
<ul style="list-style-type: none"> • Об'єднання навколо Пруссії • Контроль Митного союзу 	<ul style="list-style-type: none"> • Об'єднання навколо Австро-Угорщини • Франкфуртський парламент

Об'єднання Німеччини

Дата	Подія
1834 р.	Створення Митного союзу (постійно розширювався)
1848—1849 рр.	Революції у німецьких державах, провал спроби об'єднання Німеччини парламентським шляхом
1849 р.	Створення Пруського союзу (29 держав)
1850 р.	Франкфуртський парламент — Німеччина залишається зі старими порядками (під тиском Австрії та Росії Пруссія визнала рішення парламенту)
1862 р.	Призначення міністром-президентом Пруссії Отто фон Бісмарка
1864 р.	Дансько-німецька війна — перехід трьох німецьких держав під контроль Австрії та Пруссії
1866 р.	<ul style="list-style-type: none"> Австро-пруська війна. Перемога Пруссії — розширення території Пруссії та втрата впливу Австрії на німецькі держави (вихід з Німецького союзу) Створення Північнонімецького союзу (22 держави)
1867 р.	Прийняття Конституції Північнонімецького союзу — передавання всієї повноти влади пруському королю Вільгельму I
1870—1871 рр.	Франко-пруська війна. Перемога Пруссії, проголошення республіки у Франції, передача Пруссії Ельзасу та Лотарингії
18 січня 1871 р.	Проголошення створення Німецької імперії, німецьким імператором став Вільгельм I, рейхсканцлером — Бісмарк

Організація вищої влади в Німецькій імперії

Імператор

Складає та приймає закони; скликає та розпускає рейхстаг і бундесрат; призначає і звільняє канцлера та всіх вищих державних чиновників; веде міжнародні справи; очолює збройні сили імперії; оголошує війну; укладає мир; підтримує порядок в імперії

Рейхстаг (Імперські збори)

382 депутати

Бундесрат (Союзні збори)

58 депутатів

Рейхсканцлер

Імперський уряд

• Італія

Італія в середині XIX ст.

Роз'єднана країна	Окупація Австрією та Францією італійських земель. Товарний характер сільського господарства. Відсутність єдиного ринку
Панування абсолютизму	Світська влада папи римського. Реакція в більшості італійських держав. Розвиток П'ємонту
Економічний спад	Промисловий переворот. Нерівномірність розвитку регіонів. Брак джерел сировини

Причини революції в Італії у 1848 р.

- Роз'єднаність країни
- Світська влада папи римського (Папська держава)
- Феодальний гніт
- Відсутність демократичних прав та свобод
- Окупація частини Італії Австрією
- Протиріччя між промисловцями та робітниками

Революція в Італії

Дата	Подія
12 січня 1848 р.	Повстання в місті Палермо на о. Сицилія. Початок революції
Лютий — березень 1848 р.	Прийняття конституцій практично в усіх італійських державах та формування ліберальних урядів
26 березня — 25 червня 1848 р.	Перша італо-австрійська війна
5 листопада 1848 р.	Повстання в Римі
21 січня 1849 р.	Вибори до римських Установчих зборів. Рішення Установчих зборів: позбавлення влади папи римського; проголошення республіки; націоналізація майна католицької церкви; знищення привілеїв духовенства; скасування інквізиції; прогресивні податки
12—22 березня 1849 р.	Друга італо-австрійська війна
Весна 1849 р.	Придушення республік в італійських державах
3 липня 1849 р.	Затвердження Конституції Італії, окупація Риму французами
22 серпня 1849 р.	Капітуляція Венеції, завершення італійської революції

Особливості революції в Італії в 1848 р.

Загальноіталійський характер у роз'єднаній країні

Початок національно-визвольної боротьби проти австрійців

Антикатолицьке спрямування у вигляді боротьби з Папською державою

Передумови та причини об'єднання Італії

- Невирішеність питання об'єднання Італії на Віденському конгресі
- Необхідність економічного об'єднання
- Світська влада папи римського
- Поширення ідей створення національних держав
- Політичне об'єднання
- Зовнішні загрози з боку Франції
- Об'єднуючі ідеї серед населення італійських держав
- Окупація частини Італії Австрією
- Поширення національно-визвольного руху

Шляхи національно-визвольного руху

Республікансько-демократичний	Помірковано-ліберальний
Джузеппе Мадзіні («Молода Італія»): підпільна революційна боротьба, змови, повстання, революції	Камілло Кавур («Італійське національне товариство»): реформаторський шлях

Об'єднання Італії

Дата	Подія
1848—1849 рр.	Революції в італійських державах — придушені австрійськими та французькими військами
1852 р.	Призначення королем П'ємонту Віктором Еммануїлом II прем'єр-міністром Камілло Кавура
1859 р.	Франко-п'ємонтсько-австрійська війна, повстання у Флоренції, Пармі та Модені, сепаратний договір Франції та Австрії, отримання П'ємонтом Ломбардії
1860 р.	Приєднання Флоренції, Парми та Модени до П'ємонту після плебіситу
Травень—липень 1860 р.	Повстання в Палермо, експедиція «червоної тисячі» під керівництвом Джузеппе Гарібальді до Сицилії, звільнення острова
Серпень—вересень 1860 р.	Висадка Дж. Гарібальді на півдні Італії та звільнення Неаполя
Осінь 1860 р.	Плебісцит на півдні Італії — входження півдня Італії до П'ємонту
17 березня 1861 р.	Проголошення єдиного Італійського королівства, обрання італійським королем Віктора Еммануїла II
1866 р.	Італо-прусько-австрійська війна, розгром італійської армії, поразка Австрії від Пруссії, передання Венеції Італії
Вересень 1870 р.	Поразка Франції у війні з Пруссією, відкликання французького гарнізону з Риму, місто Рим — столиця Об'єданого королівства Італія

• США

Сполучені Штати Америки в першій половині XIX ст.

Економічна сфера	Промисловий переворот. Використання винаходів, наукових досягнень. Бурхливий розвиток залізничного та пароплавного транспорту. Зайнятість більшості населення в аграрному секторі. Поділ країни на економічні зони — Південь, Північ, Схід. Розвиток фермерського господарства (Північ та Схід). Плантаторське господарство (Південь). Праця рабів. Постійне розширення території країни
------------------	--

Політична сфера	Федеративна держава. Республіка. Президент, Конгрес. Певна самостійність штатів. Формування двопартійної системи. Виникнення Демократичної партії (1828 р.). Створення Республіканської партії (1854 р.). Відсутність виборчого права в індіанців, жінок та рабів. Розширення території США шляхом війн
Соціальна сфера	Зростання території за першу половину XIX ст. в чотири рази. Збільшення кількості населення в шість разів. Масова імміграція з країн Європи. Ввезення до Америки рабів з Африки (від XVII ст.). Використання праці рабів на плантаціях, фермах (обмежена), на виробництві, у господарстві. Витіснення індіанців та захоплення їхніх територій. Поява нових станів — буржуазії та найманих робітників

Доктрина Монро (2 грудня 1823 р.)

- Політична доктрина США, у якій визначено довготривалу мету зовнішньої політики США
- Частина сьомого Звернення до Конгресу тогочасного президента США Джеймса Монро (1817—1825)
- Викладена у формі попередження уряду Російської імперії
- Закріплена незалежність американських штатів від європейських урядів (від «Старого світу»)
- Сформульовані напрямки існування двох політичних сфер
- Затверджений принцип невтручання США у європейські конфлікти
- Запропоновано припинення всіх колоніальних кампаній у Західній півкулі

Причини Громадянської війни в США 1861—1865 рр.

- Боротьба з рабством
- Боротьба міської ідеології Півночі із сільською ідеологією Півдня
- Протистояння капіталістичного і патріархального шляхів розвитку
- Посилення впливу Півдня у федеральній владі
- Протиборство екстенсивного плантаторського господарства з інтенсивним капіталістичним
- Протилежність релігійних християнських ідеологій

Громадянська війна в США (1861—1865 рр.)

Дата	Подія
1854 р.	Виникнення Республіканської партії, яку підтримували промислова буржуазія, фермерство, робітничий клас
1860 р.	Обрання Авраама Лінкольна 16-м президентом США
Кінець 1860 р. — весна 1861 р.	Створення Конфедеративних Штатів Америки (11 штатів, прийняття Конституції, президент Дж. Девіс, столиця — місто Річмонд, 40 % усієї території США, населення — 9,1 млн осіб, у тому числі понад 3,6 млн афроамериканців)
12 квітня 1861 р.	Початок війни — напад військ Півдня на форт Самтер у бухті Чарлстон

Дата	Подія
1861— 1862 рр.	Перевага Півдня, битви біля Манассасу, Боллс-Блаффа, блокада морського узбережжя Конфедерації, бої біля Шайло, захоплення Нового Орлеану
Травень 1862 р.	«Закон про гомстеди» — надання землі всім бажаючим
Грудень 1862 р.	«Прокламація про звільнення» — звільнення рабів та набір темношкірих до армії Півночі
1863— 1865 рр.	Перелом у війні, наступ армій Півночі — «похід до моря» армії В. Шермана, наступ армії У. Гранта
3 квітня 1865 р.	Падіння Річмонда, капітуляція військ Півдня
14 квітня 1865 р.	Вбивство президента А. Лінкольна
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>Втрати Конфедератів (Південь)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Загинуло 258 тис. осіб, дістали поранення близько 100 тис. осіб • Військові витрати уряду США досягли 3 млрд доларів • Національний борг зріс до 3,5 млрд доларів </div> <div style="width: 45%;"> <p>Втрати юніоністів (Північ)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Загинуло 360 тис. осіб, дістали поранення понад 275 тис. осіб </div> </div>	

Реконструкція Півдня

Реконструкція Півдня — продовження процесу соціально-економічних перетворень, розпочатих у роки Громадянської війни

Конфіскація (відчуження) землі в її колишніх власників

Передача землі темношкірим та безземельним білим американцям

Надання темношкірому населенню рівних політичних та економічних прав

Позбавлення колишніх рабовласників політичної влади

Результати Громадянської війни в США

- Заборона рабства закріплена 13-ю поправкою до Конституції США
- Перемога капіталістичного способу господарства
- Виникнення фінансових груп на Півдні, які починають контролювати країну
- Перемога американського фермерського шляху розвитку
- Початок встановлення рівних прав для темношкірих і білих американців
- Зміни у військовій справі — тактиці та стратегії війни, озброєнні
- Закріплення ведучої ролі північно-східних штатів
- Підірваність плантаторського господарства
- Продовження формування американської нації

• Латинська Америка

Утворення незалежних держав у Латинській Америці

Мексика	<ul style="list-style-type: none">• 1810—1824 рр. — війна за незалежність Мексики від Іспанії• 1821 р. — проголошення незалежності Мексики• 1824 р. — перша Конституція незалежної Мексики
Чилі	<ul style="list-style-type: none">• 1810—1818 рр. — війна за здобуття незалежності• 1837 р. — війна з Аргентиною проти Болівії та Перу, в результаті якої Чилі отримує панівне становище на західному узбережжі• Середина XIX ст. — активна імміграція переселенців з Німеччини
Аргентина	<ul style="list-style-type: none">• 1806—1807 рр. — невдале вторгнення військ Великої Британії до Ла-Плати• Травень 1810 р. — Травнева революція — антиіспанське повстання, створення Тимчасового уряду• 9 липня 1816 р. — проголошення незалежності Об'єднаних провінцій Ла-Плати; у 1826 р. перейменовані на Федеративну республіку Аргентина
Болівія	<ul style="list-style-type: none">• 1776—1819 рр. — перебування у складі іспанського віцекоролівства Ріо-де-Ла-Плата• 1825 р. — проголошення незалежності Верхнього Перу. Країна перейменована на Болівію на честь Симона Болівара
Колумбія	<ul style="list-style-type: none">• 1718 р. — входження земель до складу віцекоролівства Нова Гранада• 1818—1830 рр. — війна за незалежність• 1832 р. — виникнення незалежної республіки Нова Гранада• 1863 р. — утворення Сполучених Штатів Колумбії• 1886 р. — виникнення унітарної держави Колумбії

Нікарагуа	<ul style="list-style-type: none"> • 1821 р. — входження після війни за незалежність іспанських колоній до складу Мексики • 1823—1838 рр. — перебування у складі Сполучених провінцій Центральної Америки • 1838 р. — проголошення незалежності Нікарагуа
Панама	1821 р. — проголошення незалежності від Іспанії та входження до складу Великої Колумбії С. Болівара
Бразилія	<ul style="list-style-type: none"> • 1822 р. — проголошення незалежності від Португалії • 1889 р. — Бразилія стала республікою
Еквадор	<ul style="list-style-type: none"> • 1809—1810 рр. — війна за незалежність у Кіто • 1822 р. — перемога військ Колумбії С. Болівара над іспанцями • 1822—1830 рр. — перебування у складі Великої Колумбії
Сальвадор	<ul style="list-style-type: none"> • 1560—1821 рр. — перебування у складі генерал-капітанства Гватемала • 1821 р. — проголошення незалежності • 1823—1839 рр. — перебування у складі Об'єднаних провінцій Центральної Америки (Гватемала, Гондурас, Сальвадор, Нікарагуа, Коста-Ріка) • 1839 р. — проголошення незалежності держави
Венесуела	<ul style="list-style-type: none"> • 1806—1821 рр. — війна за незалежність • 1821 р. — виникнення Великої Колумбії (Венесуела, Колумбія, Панама, Еквадор) на чолі із С. Боліваром • 1830 р. — розпад Великої Колумбії після смерті С. Болівара

РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ в останній третині XIX — на початку XX ст. ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ

• Індустріальне суспільство

Характерні риси становлення індустріальної цивілізації

- Завершення промислового перевороту
- Завершення етапу первісного накопичення капіталу
- Формування індустріального суспільства
- Розвиток металургії, енергетики, машинобудування
- «Залізнична революція»

Основні риси індустріального суспільства

- Поширення загальної та спеціальної освіти
- Розвиток науки, культури, якості життя, інфраструктури
- Перехід до машинного виробництва. Виникнення монополій
- Урбанізація
- Зростання кількості населення і збільшення тривалості його життя
- Нерівномірність розвитку економіки — стабільне зростання чергується зі спадами й кризами
- Експлуатація природних ресурсів, часто на шкоду екології
- Основа економіки — конкурентні ринки і приватна власність
- Висока трудова мобільність населення

- Найважливішими цінностями в індустріальному суспільстві є підприємливість, працьовитість, чесність і порядність, освіта, здоров'я, здатність і готовність до новацій
- Згладжування вертикальної диференціації населення (за такими операціями воно розподіляється на касты, стани, класи)
- Посилення горизонтальної диференціації (поділ суспільства на нації, «світи», регіони)

Міграція	
Переселення людей, переміщення капіталів усередині країни та за її межі	
Еміграція	Імміграція
Вимушене або добровільне переселення людей до інших країн з економічних, політичних або релігійних причин	В'їзд іноземців до країни на тривале або постійне проживання

Урбанізація в XIX ст. (загальні риси)

- Швидкі темпи зростання кількості міського населення
- Концентрація населення переважно у великих містах
- «Розповзання» міст, розширення їхніх територій
- Загострення соціальних проблем
- Руйнація традиційного суспільства
- Поширення радикальних ідей

Причини виникнення монополій

- Посилення конкуренції
- Концентрація капіталу
- Централізація капіталу
- Централізація виробництва
- Дії держави (спеціальні або навмисні її кроки)
- Перетворення індивідуальної (приватної) капіталістичної власності на гальмо розвитку продуктивних сил
- Трансформація індивідуальної приватної власності
- Кризові явища в економіці

Види монополій (за причинами виникнення)

Форми монополій

Зростання ролі держави в суспільному житті

- Конституційна монархія (більшість країн Європи)
- Республіканська форма правління (США, Франція, Швейцарія)
- Діяльність політичних партій
- Зростання кількості виборців
- Розвиток профспілкового руху
- Виникнення системи страхування від виробничого травматизму
- Встановлення гарантій отримання державних пенсій
- Запровадження обмежень у праці (дитяча та жіноча праця, тривалість робочого дня тощо)
- Розвиток обов'язкової державної освіти
- Розвиток громадських рухів

• Франція наприкінці XIX ст.

Франція напередодні франко-німецької (франко-прусської) війни (1870—1871 рр.)

• Монархія • Друга імперія • Завершення промислового перевертоту • Зростання фабричного виробництва • Розвиток фінансової системи (банки та кредитні установи)	• Розвиток сільського господарства • Кінець 60-х рр. XIX ст. — економічна криза • Загострення суспільно-політичних відносин • Падіння авторитету Наполеона III

Передумови та причини франко-німецької війни

Франція	Німеччина
<ul style="list-style-type: none"> • Спроба посилити авторитет імператора Наполеона III • Вихід з економічної кризи • Посилення впливу в німецьких державах • Бажання утримувати перевагу Франції у Європі 	<ul style="list-style-type: none"> • Шлях до об'єднання Німеччини • Завоювання прикордонних німецькомовних територій • Ліквідація сепаратизму німецьких держав, які підтримувала Франція
<p>Поштовх до війни — династичні суперечки навколо іспанського престолу</p>	

Франко-німецька війна

Привід — 13 липня 1870 р. — «Емська депеша». Провокація канцлера Отто фон Бісмарка, який змінив текст депеші про переговори імператора Німеччини з французами

Дата	Подія
19 липня 1870 р.	Оголошення Францією війни Німеччині
Серпень 1870 р.	Оточення французької армії у фортеці Мец
4—6 серпня 1870 р.	Битви біля Вайнсбурга, Верта, Форбага. Розгром французьких армій, захоплення німцями Лотарингії
1—2 вересня 1870 р.	Битва біля Седана. Розгром французької армії. Полонення Наполеона III
4 вересня 1870 р.	Проголошення Франції республікою (Третя республіка)
Жовтень 1870 р.	Падіння Меца, капітуляція французів
Грудень 1870 р. — січень 1871 р.	Облога німцями Парижа
Січень 1871 р.	Розгром Північної та Східної армій Франції
28 січня 1871 р.	Здача німцям міста Парижа урядом Трошю

Дата	Подія
Початок лютого 1871 р.	Перехід залишків французької армії до Швейцарії
18 березня — 28 травня 1871 р.	Паризька Комуна
10 травня 1871 р.	Підписання Франкфуртського миру

Наслідки та значення франко-німецької війни

- Падіння монархії у Франції та встановлення Республіки
- Створення єдиної Німеччини
- Втрата Францією гегемонії у Європі
- Втрата Францією Ельзасу та Лотарингії
- Виплата контрибуції у розмірі 5 млрд франків
- Формування нової політичної системи в Європі на наступні 40 років
- Завершення об'єднання Італії
- Поширення ідей реваншизму у Франції
- Загострення франко-німецьких відносин

Паризька Комуна

Дата	Подія
8 лютого 1871 р.	Вибори до Національних зборів, уряд очолив Адольф Тьєр. Рішенням уряду були припинені виплати на утримання Національної гвардії, ліквідовані відстрочки виплат за квартири, закриті демократичні газети. Робота Національних зборів перенесена до Версалю
17 березня 1871 р.	Спроба вивезти гармати з Монмартра. Початок повстання
18 березня 1871 р.	Захоплення Національною гвардією Парижа
26 березня 1871 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Вибори до Ради Комуни • Рішення Паризької Комуни: установлення 8-годинного робочого дня та мінімального рівня заробітної плати; відокремлення церкви від держави; виведення шкіл з-під контролю церкви; націоналізація промислових підприємств, що працювали на експорт, тощо. Створення системи адміністративного управління
2 квітня 1871 р.	Початок наступу версальських військ (армія сформована з військовополонених, яких щойно відпустили з німецького полону) на Париж
21 травня 1871 р.	Початок штурму Парижа
29 травня 1871 р.	Захоплення версальцями Парижа. У результаті були розстріляні близько 30 тис. комунарів, десятки тисяч були відправлені на каторгу

Конституція 1875 р.

- Парламентська республіка
- Законодавча влада — Сенат та Палата депутатів
- Виконавча влада — Президент і Рада міністрів
- Не отримали виборчих прав жінки, військові та жителі колоній
- Надання виборчого права чоловікам від 21 року
- Обрання Президента Національною радою
- Відсутність прав і свобод

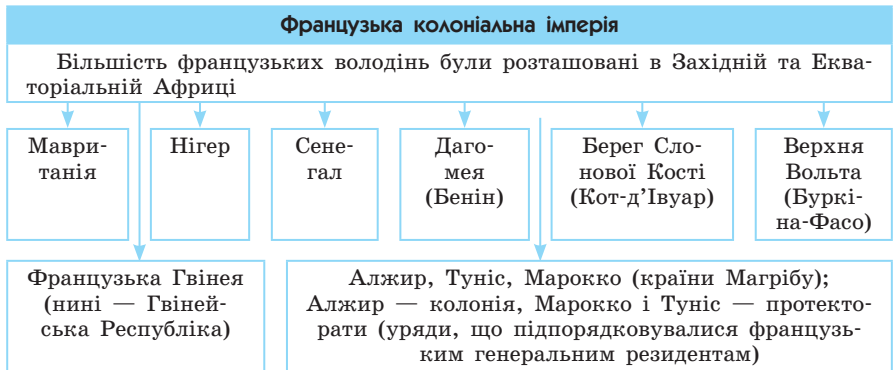
Третя республіка у Франції

Економічна сфера	<ul style="list-style-type: none">• Вплив франко-німецької війни на економіку (борг 13 млрд франків)• Аграрно-індустріальна країна• Кінець 80-х рр. XIX ст. — економічне піднесення, концентрація виробництва, формування фінансового капіталу, вивезення капіталу, експлуатація колоній• Всесвітня Паризька виставка 1889 р.
Політична сфера	<ul style="list-style-type: none">• Боротьба монархістів і республіканців• Поступове формування республіканської форми правління• Політичні кризи• Соціалістичні та анархічні рухи• Реваншизм• Націоналістичні рухи
Міжнародна політика	<ul style="list-style-type: none">• Розвиток колоніальної імперії• Франко-італійське зближення• Загострення франко-німецьких відносин• Зближення з Росією та Великою Британією• 8 квітня 1904 р. — підписання угоди між Англією і Францією, відомої під назвою «Сердечна згода» (Антанта), до якої у 1907 р. приєдналася Росія

Внутрішня політика

Республіканці (1876—1902 рр.)	<ul style="list-style-type: none">• Вбивство президента Саді Карно (1894 р.)• «Казус Мільерана»• Оголошення амністії комунарам• Запровадження обов'язкової загальної початкової освіти• Легалізація профспілок• Впровадження 10-годинного робочого дня для дітей та 11-годинного — для жінок• Введення відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю виробничими травмами• Проголошення свободи друку та зборів
Радикали (1902—1912 рр.)	<ul style="list-style-type: none">• Ж. Клемансо — політичний діяч, міністр внутрішніх справ• Антиклерикалізм (відокремлення церкви від держави, відокремлення школи від церкви, розпуск деяких чернечих орденів, ліквідація конкордату)• Запровадження прибуткового податку• Проголошення свободи совісті, рівності всіх культур• Запровадження обов'язкового вихідного дня• Введення пенсійного законодавства• Прийняття соціального забезпечення в разі інвалідності

Кризи Французької імперії			
Панамська криза	Відставка Ж. Греві	Заколот Буланже	Справа Дрейфуса
1888—1892 рр.	1887 р.	1889 р.	1894—1904 рр.

• **Німеччина**

Німецька імперія

- Проголошена 18 січня 1871 р. у Версалі
- Пруський король Вільгельм I став першим німецьким імператором
- Офіційна назва — Німецька імперія, німецькою мовою — Deutsches Reich
- Інша назва — Другий Рейх (щодо Священної Римської імперії)

Конституція 1871 р.

• Імперія • Союз 25 німецьких держав • Місцеві конституції • Федерація • Імперські закони для всіх німців • Держави не могли вийти з імперії • Династія Гогенцоллернів • Бундесрат (Союзна рада) • Рейхстаг (Державні збори) • Бундесрат очолював імперський канцлер	• Бундесрат мав законодавчу та виконавчу владу • Рейхстаг обговорював закони та затверджував бюджет • Імператор — тільки прусський король • Найважливіші питання вирішував імперський уряд • Виборче право мали чоловіки від 25 років

Вищі органи влади Німецької імперії

Імператор (тільки король Пруссії та з династії Гогенцоллернів)	
Рейхсканцлер	
Бундесрат	Рейхстаг
Союзна рада	Державні збори
58 депутатів — монархи німецьких держав або призначувані ними особи	400 депутатів, які обиралися виборцями

Внутрішня і зовнішня політика Отто фон Бісмарка

Економічна сфера	Запровадження єдиної грошової системи. Створення імперського Рейхсбанку. Створення єдиного внутрішнього ринку. Завершення промислового перевороту. Швидкі темпи зростання промисловості. Друге місце за обсягами
Політична сфера	Вирівнювання величезних відмінностей між німецькими державами. Германізація. Загальний Кримінальний кодекс (1871 р.). Загальне судочинство в придворній системі, цивільних і кримінальних процесах (1877 р.)
Соціальна сфера	Системи соціального страхування: Закон про охорону здоров'я (1883 р.); страхування від нещасного випадку (1884 р.); страхування від непрацездатності й за віком (1889 р.)
Релігійна сфера	Культуркампф (1872—1876 рр.): боротьба проти католицької церкви; призначення на церковні посади; нагляд за початковими школами; заборона політичної агітації; цивільний шлюб; репресії проти священників
Зовнішня політика	<ul style="list-style-type: none"> • «Союз трьох імператорів» — Німеччина, Австро-Угорщина, Росія (1873 і 1881 рр.) • Австро-Німецький союз (1879 р.) • Троїстий союз — Німеччина, Австро-Угорщина, Італія (1882 р.) • Таємний німецько-російський договір (1887 р.)
Колоніальна система	<ul style="list-style-type: none"> • В Африці — Того, Камерун, Німецька Східна Африка та Німецька Південно-Західна Африка • В Азії — порт Циндао (Кайтчоу) на півострові Шаньдун • В Океанії — Нова Гвінея, Мікронезія (Науру, Палау, Маршаллові, Каролінські, Маріанські острови), Західне Самоа

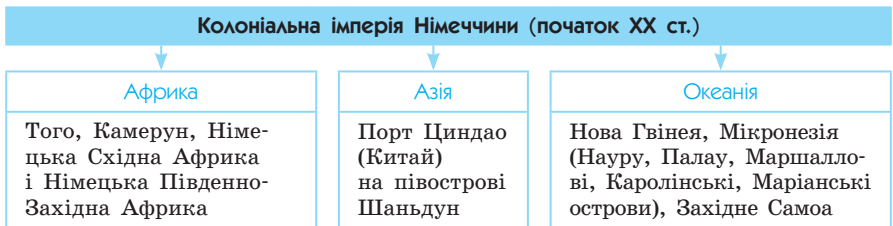
Німецька соціал-демократія

Виникнення робітничих партій: СДРП (Соціал-демократична робітничка партія) та ЗНРС (Загальний німецький робітничий союз)

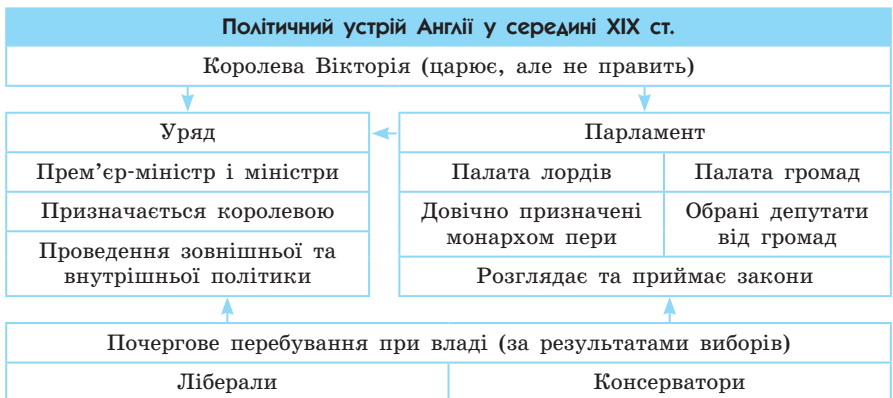
Дата	Подія
1875 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Об'єднавчий з'їзд у місті Готі — виникнення СДПН (Соціал-демократичної партії Німеччини) • Готська програма, прийнята на з'їзді: відмова від деяких ідей марксизму; створення вільної народної держави; ідея «залізного закону зарплати»; пролетарський інтернаціоналізм; боротьба за загальне виборче право; перемога через створення кооперативів • Діяльність і вплив К. Маркса, Ф. Енгельса, Ф. Лассала
1877 р.	Вибори до рейхстагу — СДПН набрала понад 500 тис. голосів і провела 12 депутатів
1878 р.	Розпуск рейхстагу. Новий парламент прийняв «Винятковий закон проти соціалістів», за яким заборонялася діяльність соціал-демократичних організацій; були закриті понад 120 газет і журналів, арештовані близько 1500 осіб

Дата	Подія
1890 р.	Вибори до рейхстагу — СДПН отримала 35 місць у парламенті: скасування виняткового законодавства проти соціал-демократів
1891 р.	З'їзд німецьких соціал-демократів в Ерфурті (Ерфуртський з'їзд) — внесення змін до програми партії

Німеччина напередодні війни	
Внутрішні стани	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання економіки • Мілітаризація — 50 % бюджету витрачалося на армію • Переважання міського населення над сільським • Збільшення впливу (СДПН) • Незначні реформи Вільгельма II • Активізація робітничого руху
Зовнішні стани	<ul style="list-style-type: none"> • Створення Троїстого Союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія) • Колоніальна імперія • Посилення протистояння з Великою Британією, Росією та Францією • Німецько-французький конфлікт у Марокко («стрибок пантери») • Зближення з Османською імперією • Вторгнення в Китай

• Велика Британія

Королева Вікторія

- Роки життя: 24 травня 1819 р. — 22 січня 1901 р.
- Від 1837 р. — королева Великої Британії
- Жила за певними правилами розпорядку дня та вимагала цього від підданих
- Самостійно розробляла правила етикету
- Період її правління називають «вікторіанською епохою»

Англія — «майстерня світу»

- Передові способи виготовлення продукції
- Висока якість товарів
- Розвиток вільної конкуренції
- Низька ціна товарів порівняно з іншими країнами
- Наймогутніший і найбільший флот у світі
- Колоніальна імперія: дешеві сировина та корисні копалини, ринок збуту продукції
- Фінансова система — стабільність фунта стерлінгів
- Перехід на машинне виробництво в текстильній та суконній промисловості
- Розвиток залізниць — основного виду транспорту
- Активне використання техніки в сільському господарстві
- Технічні винаходи та використання їх у виробництві

Політичні партії Великої Британії

Ліберальна партія	Консервативна партія
<ul style="list-style-type: none">• Назва прийнята в 1839 р.• Спадкоємець вігів• Ґрунтується на ідеології лібералізму• Коаліція вігів у Палаті лордів та радикалів у Палаті громад (1839 р.)• Представники: В. Пальмерстон, В. Гладстон, Д. Ллойд-Джордж• Представляла інтереси комерції та промисловості	<ul style="list-style-type: none">• Назва прийнята в 1830 р.• Спадкоємець торі• Ідеї приватної власності й вільного підприємництва• Представники: Б. Дізраелі, Дж. Чемберлен, Дж. Каннінг, Р. Піль• Активно підтримувала монархію

Друга парламентська реформа

- Відбулася в 1867 р.
- Основна причина — тиск робітників і боротьба за виборців
- Запропонована консервативним урядом на чолі з Б. Дізраелі
- Ліквідація 46 «гнилих містечок»
- Збільшення представництва промислових міст
- Зменшення майнового цензу

Ірландське питання

Дата	Подія
Кінець XII ст.	<ul style="list-style-type: none">• Підкорення частини території Ірландії англійцями за короля Генріха II• Під час англійської Реформації ірландці залишилися католиками
XVI—XVII ст.	Підкорення Ірландії англійцями — ірландці втратили практично всю землю

Дата	Подія
1798 р.	Повстання, яке було придушене. Початок об'єднання з Англією
Початок XIX ст.	Ірландія стає частиною Великої Британії, поширення англійської мови, уся адміністрація — протестанти, більшість населення — селяни
Середина XIX ст.	Здійснення аграрного перевороту, вигнання дрібних орендарів
1845—1849 рр.	Скасування «хлібних» законів і хвороба картоплі (основний продукт ірландців) спричинили голод, у результаті якого загинуло близько 1 млн осіб
1846—1851 рр.	Збільшення еміграції — виїхало близько 1,5 млн осіб
Друга половина XIX ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Спроби англійських урядів припинити боротьбу ірландців — зменшення податку, проведення церковної та шкільної реформ • Виникнення політичних об'єднань — рух фенів, партія гомрулерів (парламентський шлях боротьби, затягування засідань парламенту депутатами) • Прийняття парламентом законів, які зменшували напругу в Ірландії — надання прав Дублінському університету, перерозподіл церковних коштів на освіту, створення пенсійного фонду для вчителів, дозвіл на збори депутатів ірландських графств • Створення Ірландської національної ліги, Ірландської поземельної ліги • Запровадження системи громадського остракізму — бойкот (отримала назву від імені капітана Бойкота) • Гомруль — суспільно-політичний рух ірландців за самоврядування й відновлення ірландського парламенту. 1886, 1893, 1912 рр. — подання про створення ірландського парламенту відкидалися парламентом
1881 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Прийняття земельного закону для Ірландії • Терористична діяльність — убивство міністра по справах Ірландії
1887 р.	Заборона Ірландської національної ліги — продовження боротьби
1905 р.	Створення партії «Шинн Фейн» («Ми самі»)
1914 р.	Самоврядування в Ірландії, окрім шести територій (Ольстер та ін.)

Причини втрати Великою Британією промислової першості

- Технічна відсталість на англійських виробництвах
- Скорочення обсягів виробництва
- Активне вивезення капіталів з країни
- Посилення конкурентної боротьби на світових ринках
- Посилений розвиток держав-конкурентів, особливо США та Німеччини
- Відсутність коштів не дозволяла фермерам Англії використовувати нові технології

Економіка Великої Британії

- Втрата торговельної монополії
- Відставання в промисловості, особливо в розвитку нових галузей — хімічної, автомобільної, електротехнічної тощо
- Відсталість у сільському господарстві — неможливість дрібним фермерам (через нестачу грошей) використовувати новітні технології
- Активне вивезення капіталу, особливо у США, Північну Америку, колонії
- Початок формування великих монополістичних об'єднань
- Дешева продукція з колоній (особливо продовольство)
- Активне використання колоній — джерела дешевої сировини, ринки збуту англійських товарів, місця вивезення капіталу

Внутрішня політика Великої Британії

Освіта	<ul style="list-style-type: none"> • 1870 р. — реформа системи початкової освіти — створення мережі початкових шкіл зі світським навчанням • 1870 р. — університетська реформа — дозвіл навчатися в англійських університетах особам неангліканського віросповідання
Виборча система	<ul style="list-style-type: none"> • 1872 р. — закон про запровадження таємного голосування до Палати громад • 1884 р. — виборча реформа, збільшення кількості виборців на 40 тис. осіб, отримання виборчого права дрібними орендарями Англії та робітниками, які могли винайти житло
Робітничий рух	<ul style="list-style-type: none"> • 1871 р. — надання тред-юніонам прав юридичної особи • 1875 р. — легалізація права на страйк, ліквідація юридичної нерівності між робітниками та підприємцями, запровадження 54-годинного робочого тижня, заборона наймання дітей віком до 10 років • 1897 р. — запровадження компенсацій за травми на виробництві
Самоврядування	1888 р. — реформа місцевого самоврядування — розподіл Англії та Уельсу на 122 графства, у кожному з яких створювалися ради, які обиралися тими, хто мав право голосу, і незаміжними жінками. Ради мали права місцевих органів самоврядування

Едвардінська епоха

Король Едуард

Реформи Д. Ллойд-Джорджа (1906—1916 рр.)

Політична сфера	Виникнення Лейбористської партії. Парламентська реформа. Звуження повноважень Палати лордів
Економічна сфера	Фінансовий центр світу. Найбільший торговельний посередник світу. Розвиток машинобудування, суднобудування та ін.
Соціальна сфера	Закон про компенсацію при нещасних випадках на виробництві. Запровадження 8-годинного робочого дня для гірників. Встановлення пенсій для робітників від 70-річного віку. Встановлення мінімальної заробітної плати. Запровадження державного соціального страхування за хворобою, інвалідністю й безробіттям
Зовнішня політика	Англо-бурська війна. Політика «блискучої ізоляції». Участь у військово-політичному блоці Антанта

Особливості розвитку робітничого руху у Великій Британії

- Посилення соціальних протиріч
- Тред-юніони (1,5 млн осіб)
- Поява спілок непрофесійних робітників
- Фабіанське товариство
- Активна участь у політичній боротьбі
- Виникнення Лейбористської (робітничої) партії

Імперське століття (1815–1914 рр.)

Pax Britannica (латин. — Світ Британський) — період розвитку британської колоніальної системи, період домінування Великої Британії у міжнародних відносинах. Характеризувався проголошенням курсу на вільну торгівлю, ліквідацію рабства, контролем британського флоту над стратегічними морськими шляхами, поширенням англійської мови, парламентаризму, технологій, юридичних норм, британської системи мір і ваг тощо

Азія	Африка
<ul style="list-style-type: none">• Ост-Індська компанія• Захоплення Яви, Бірми, Сингапуру, Малайзії• «Опіумні» війни в Китаї, захоплення Гонконгу• 1857 р. — повстання сипаїв в Індії	<ul style="list-style-type: none">• Капська колонія• Поход на зулусів• Суецький канал, захоплення Єгипту• Підкорення Судану• Контроль над 30 % африканського населення
<ul style="list-style-type: none">• Початок формування Британської співдружності• Виникнення домініонів — держав у складі Британської імперії з певним самоврядуванням. Главою домініону вважається англійський король (королева). Перші британські домініони — Канада (1867 р.), Австралія (1900 р.), Нова Зеландія (1907 р.)	

Зовнішня політика Великої Британії

- Розширення колоніальної імперії — 33 млн км²
- «Англія не має постійних ворогів і постійних друзів: вона має тільки постійні інтереси»
- Політика «блискучої ізоляції»
- Підкорення африканського «Золотого берега» (1874 р.)
- Втручання у справи Суецького каналу — англійський уряд викупив акції каналу та став контролювати його
- Прийняття королевою Вікторією титулу «імператриці Індії» (1876 р.)
- Втручання в російсько-турецьку війну
- Афганська війна
- Приєднання острова Кіпр до англійської колоніальної імперії
- Зулуська війна
- Вторгнення до Єгипту та встановлення режиму воєнної окупації (1882 р.)
- Створення англійських колоній по осі Каїр — Кейптаун: Східний Судан, Кенія, Уганда, Нігерія, частина Сомалі
- Англо-бурські війни — війни з республіками Трансвааль та Оранжевою
- Зближення з Росією та Францією на противагу Троїстому союзу — створення Антанти

Колонізація Індії

Дата	Подія
XVI ст.	Поява перших європейців — португальців в Індії
XVI—XVII ст.	Монопольна торгівля португальців з Індією
1600 р.	Створення Ост-Індської компанії в Англії для торгівлі з Індією
XVII — середини XVIII ст.	Витіснення голландців, португальців і поширення європейських володінь
Середина XVIII ст.	Закріплення Ост-Індської компанії у Бенгалії та початок підкорення Індії — встановлення внутрішнього мита, вивезення коштовностей, монополізація внутрішньої та зовнішньої торгівлі, підвищення податків, прикріплення ремісників до факторій компанії
1758 р.	Розгром голландців англійцями біля Чинсурахе
1769—1770 рр.	Голод у Бенгалії, унаслідок якого загинуло близько 10 млн бенгальців
1772 р.	Запровадження посади генерал-губернатора Індії
1793—1815 рр.	Франко-англійська війна за індійські колонії — Велика Британія остаточно стала домінувати в Індії
Кінець XVIII — перша половина XIX ст.	Підкорення англійцями Індії, встановлення системи управління в Ост-Індській компанії

Повстання сипаїв 1857—1859 рр.

Сипаї («воїни») — солдати, які набиралися з індійців в англійську армію (в основному з брахманів та раджпутів)

Передумови повстання	Діяльність християнських місіонерів. Підкорення Ауда (більшість сипаїв були з Ауда). Зменшення привілеїв для сипаїв. Підвищення податків. Відсутність пенсії. Зневага з боку англійських офіцерів. Неможливість просунути по службі. Менша плата, аніж в інших військах. Конфіскація земель в індійських феодалів
Привід до війни	Запровадження гвинтівок нового зразка, патрони до яких змащувалися свинячим або яловичим жиром, а обгортку до них потрібно було зривати зубами (вживання м'яса корів та свиней заборонено індуїзмом та ісламом)
Основні події	<ul style="list-style-type: none"> • Повстання почалося на півночі від Бенгала, поширилося до Пенджабу та в Центральній Індії • Повстанці захопили Делі та інші міста • До Індії були перекинуті війська, що брали участь у Кримській війні, та з Афганістану • Після облоги було взято Делі. Криваве придушення повстання • Продовження повстання партизанськими загонами (Ахмадшах, Тантаї Топі та княжна Джхансі Лакшмі-Бай)

Причини поразки	<ul style="list-style-type: none"> • Роз'єднаність повстанців • Різна мета повстанців • Військова перевага англійців
Наслідки	Ліквідація Ост-Індської компанії. Управління Індією урядом Великої Британії. Отримання королевою титулу імператриці Індії. Створення міністерства — Індійський Офіс. Проголошення віротерпимості. Залучення індійців до управління. Обмеження орендної плати. Відкриття університетів. Використання індійських традицій в управлінні. Створення судової системи. Створення законодавчих рад при губернаторах. Навчання індійців в Англії. Велика кількість загиблих. Виникнення індійської буржуазії. Продовження експлуатації Індії

Індійський національний конгрес (ІНК)

Грудень 1885 р., Бомбей — установчий з'їзд

- Лояльна опозиція уряду
- Представляв інтереси національної буржуазії, інтелігенції та заможних селян
- Національне рівноправ'я англійців та індійців
- Надання Індії самоуправління
- Вжиття протекціоністських заходів для індійської промисловості
- Поширення ідей ненасильства

• Італія

Італія після об'єднання

- Конституційна монархія
- Законодавча влада належала королю й парламенту
- Парламент складався з двох палат: верхньої — Сенату та нижньої — Палати депутатів
- До Сенату сенатори призначалися довічно
- До Палати депутатів депутати обиралися під час виборів
- Право голосу: чоловіки, які досягли 25-річного віку, вміли читати й писати, а також мали певний статок (із 27-мільйонного населення таких було 600 тис. осіб — 2 % населення країни)
- Виконавча влада повністю належала монарху
- Король також командував військами, оголошував війну і укладав мир, призначав прем'єр-міністра
- За Конституцією всі громадяни були рівними перед законом, їм гарантувалися основні права і свободи
- Значну роль в політичному житті країни відігравала католицька церква. Католицизм стало державною релігією

Політичні рухи наприкінці XIX ст.

«Права» Італія	«Ліва» Італія
Представляла інтереси поміркованих лібералів, а також земельної аристократії, фінансистів	Конгломерат різних політичних сил — від представників католицького духовенства до соціалістів, від промисловців до дрібних власників

«Права» Італія	«Ліва» Італія
<ul style="list-style-type: none"> • Скасування внутрішніх митниць, затвердження єдиної судової системи, створення Національного банку та введення єдиної валюти, перехід від протекціонізму до вільної торгівлі • Уніфікація шкільної системи, приділення великої уваги військовому будівництву та зміцненню й переозброєнню армії — армія стала регулярна, був запроваджений військовий обов'язок • Розгортання будівництва доріг, портів і телеграфних ліній • Суттєве збільшення податків • Жорстке придушення незадовільних 	<ul style="list-style-type: none"> • Встановлення обов'язкової початкової освіти, відокремлення школи від церкви • Перехід до протекціонізму • Визнання цивільного шлюбу • Проведення низки економічних перетворень • Проведення виборчої реформи, яка втричі збільшила кількість осіб, що мали право голосу
<ul style="list-style-type: none"> • 1892 р. — заснування Соціалістичної партії італійських трудящих (від 1895 р. — Італійська соціалістична партія) • 1895 р. — створення Італійської республіканської партії 	

«Джоліттанська ліберальна ера» (1901–1914 рр.)

- Назва на честь Джованні Джолітті, який очолював уряд
- Започаткування заборони використання репресивних заходів щодо страйкарів
- Легалізація профспілок та інших масових організацій
- Посилення ролі держави:
 - націоналізація залізниці
 - надання державної допомоги на замовлення
 - дешеві кредити
- Соціальні реформи:
 - прийняття закону про обмеження дитячої праці
 - поширення на дітей до 12 років обов'язкової 6-класної шкільної освіти
 - обмеження тривалості робочого дня жінок, впровадження пілг з вагітності, повна заборона жіночої праці на шахтах
 - обов'язкове страхування робітників на випадок виробничих травм, щотижневий недільний відпочинок для робітників

Зовнішня політика Італії (початок XX ст.)

Європа	Колоніальна політика
<ul style="list-style-type: none"> • Протистояння з Францією • Зближення з Німеччиною та Австро-Угорщиною — створення Троїстого союзу 	<ul style="list-style-type: none"> • Захоплення частини Сомалі • Розгром італійської армії в Ефіопії • Триполітанська війна (1911–1912 рр.) з Туреччиною — створення колонії Лівія

- США наприкінці XIX ст.

Причини економічного зростання США

- Капіталістичне освоєння Південних штатів
- Освоєння земель Заходу
- Імміграція до США великої кількості людей
- Раціоналізація виробництва
- Вкладення коштів у наукові дослідження
- Сприятлива економічна внутрішня та зовнішня політика держави

Економічний розвиток США

- Економічний стрибок: США — провідна індустріальна держава світу
- Інвестиції європейських підприємців (1890 р. — близько 3 млрд доларів)
- Еміграція з Європи (1870—1900 рр. — близько 25 млн осіб)
- Освоєння земель — «підкорення Дикого Заходу»
- Середня зарплата робітника перевищувала прожитковий мінімум у п'ять разів
- Розвиток сільського господарства: 60 % населення — фермерські господарства
- Завершення будівництва першої трансконтинентальної залізниці (1869 р.); стрімке збільшення кількості залізничних шляхів
- Провідні галузі наприкінці XIX — на початку XX ст.: виробництво електроенергії, продукції органічної та неорганічної хімії, видобувної, металургійної, машинобудівної, транспортної промисловості
- Розвиток нових галузей: сталеварної, нафтовидобувної, нафтопереробної, електротехнічної, алюмінієвої, автомобільної
- Високі мита на ввезення готової продукції та повна свобода для ввезення іноземних капіталів
- Будівництво на річці Ніагара першої у світі гідроелектростанції (1882 р.)
- Економічна криза (1873—1877 рр.)

Монополізація ринку Америки та боротьба з нею

Концентрація виробництва

Централізація виробництва і капіталу

Трести — великі об'єднання корпорацій (початок XX ст. — 445 трестів з капіталом 20 млрд доларів, виробництво 75 % усієї продукції). Монополізація ринку

1887 р. — запровадження контролю над залізничними тарифами

1890 р. — прийняття антитрестівського закону Шермана, який забороняв створення трестів, об'єднань і укладення ділових угод, що обмежували торгівлю

Зовнішня політика США наприкінці XIX ст.

Шлях експансії

Шлях ізоляції

США прагнуть мати великий військовий флот та морські бази на островах Атлантичного й Тихого океанів, поширити вплив на Східну Азію та Європу

Дотримувалися «доктрини Монро». Основні напрямки — поширення впливу в Латинській Америці та Карибському басейні, визнання європейського панування у Східній півкулі

- 1884 р. — будівництво військово-морської бази в Перл-Харборі (Гавайські острови)
- 1898 р. — приєднання Гавайських островів (від 1959 р. — 50-й штат США)
- 1898 р. — війна США з Іспанією, у якій США захопили Кубу, Філіппіни, Пуерто-Ріко й Гуам, а також частину островів Самоа
- 1903 р. — США підтримали відділення Панамі від Колумбії та отримали право на будівництво Панамського каналу (1904—1914 рр.)

Расова сегрегація у США

Сегрегація (латин. segregatio — відділення) — політика примусового відділення якої-небудь групи населення

- Після прийняття в 1865 р. 13-ї поправки до Конституції США (заборона рабства) продовжувала існувати расова сегрегація
- Закони «Джима Кроу» — закони, які приймалися в штатах та офіційно проголошували расову сегрегацію
- Запровадження расової сегрегації на залізниці в Луїзіані — початок періоду законів «Джима Кроу», офіційне оформлення расової сегрегації 1890 р.
- Расова сегрегація:
 - на громадському транспорті — місця «тільки для білих», темношкірі повинні були поступитися місцем тощо
 - у школах — існували окремі школи для білих дітей
 - у громадських місцях — заборона темношкірим американцям з'являтися в певних громадських місцях — у бібліотеках, церквах, театрах тощо
 - у виборчому праві — іспит для темношкірих із грамотності й знання Конституції США та Декларації незалежності
- Остаточо офіційно расова сегрегація була скасована у США в 1964 р.

Суфражизм

Суфражизм (від англ. suffrage — право голосу) — рух жінок за надання рівних із чоловіками виборчих прав в історії фемінізму кінця XIX — початку XX ст. Слово «feminisme» (від латин. femina — жінка) придумав французький теоретик соціалізму Шарль Фур'є на початку XIX ст.

Дата	Подія
1840—1920 рр.	Перша хвиля фемінізму
1848 р.	Початок руху суфражисток у США — конференція в містечку Сенека Фоллз, на якій була прийнята Декларація почуттів
1869 р.	Сьюзен Б. Ентони організувала Національну асоціацію за виборчі права жінок. Штат Вайомінг надав право голосу жінкам
1873 р.	Штат Колорадо надав право голосу жінкам
1896 р.	Штати Айдахо та Юта надали право голосу жінкам

Робітничий рух другої половини XIX ст.

Дата	Подія
1864 р.	Асоціація робітничої реформи (Бостон)
1866—1872 рр.	Національний робітничий союз (НРС), до якого в 1869 р. входило 600 тис. осіб
1869 р.	Національний з'їзд робітників (Вашингтон). «Орден рицарів праці» (у 1886 р. входили 700 тис. робітників)
1876 р.	Робітнича партія Сполучених Штатів. У грудні 1877 р. партія була перейменована на Соціалістичну робітничу партію
1877 р.	Перший в історії США загальнонаціональний страйк

Дата	Подія
1878 р.	У США налічувалося 1500 профспілок, десять профспілок були міжнаціональними, робітники 11 професій входили в національні тред-юніони, що поєднували робітників певної спеціальності в масштабах усєї країни. До 80-х рр. XIX ст. робітничий рух США був слабким — багато вільних земель на заході; великий приплив іммігрантів, зростання кількості населення; серед робітників не було єдності; найвища заробітна плата робітників у світі
1881 р.	Федерація організованих тред-юніонів і робітничих союзів США і Канади, через п'ять років перейменована на Американську федерацію праці (АФП)
1 травня 1886 р.	Демонстрація у Чикаго, розстріляна поліцією
1893—1894 рр.	Походи безробітних на Лос-Анджелес і Вашингтон
1905 р.	Створення лівої профспілки «Індустріальні робітники світу»
1914 р.	До АФП входило понад 2 млн осіб

«Чесний курс», або «Справедливий курс»

Теодор Рузвельт — 26-й президент США.
Республіканська партія.
1901—1909 рр.

- Посилення урядового нагляду за діяльністю трестів і дотриманням ними антитрестівських законів (20 судових процесів проти монополій)
- Запровадження державного контролю:
 - над залізничними компаніями
 - над виготовленням ліків
 - якості продуктів харчування
 - санітарного стану
 - умов праці на скотобойнях
- Регулювання охорони та раціонального використання водних, лісових та сировинних ресурсів — збільшення фонду державних земель, створення національних парків, ірігація, засадження оголених земель

«Нова демократія»

Вудро Вільсон — 28-й президент США.
Демократична партія.
1913—1921 рр.

- Створення Федеральної резервної системи (об'єднано 12 регіональних банків США в 1913 р.)
- Проведення антимонопольних заходів:
 - Закон про притягнення до судової відповідальності за використання нечесних методів конкуренції та махінацій
 - заборона використання антимонопольного законодавства проти профспілок
 - розширення антимонопольного законодавства
- Податкова реформа (16-та поправка до Конституції США):
 - прибутковий податок на індивідуальні прибутки та прибутки корпорацій
 - додатковий прибутковий податок (прибуток понад 20 тис. доларів на рік)

- Політична реформа: сенатори від штатів обираються загальним голосуванням виборців штату
- Закон про значне зниження мит на імпорт чавуну й сталі, продуктів харчування, текстилю (до 27 %)
- Соціальна реформа:
 - введення 8-годинного робочого дня на залізничному транспорті
 - обмеження використання дитячої праці на виробництві
 - страхування робітників від нещасних випадків на виробництві
 - покращення умов праці моряків
 - дешеві кредити для фермерів

• Російська імперія

Причини проведення реформ 60–70-х рр. XIX ст. в Російській імперії

- Криза кріпацької системи
- Поразка в Кримській війні
- Гальмування розвитку економіки
- Відсутність ринку вільної найманої праці
- Посилення селянського руху
- Падіння міжнародного авторитету

Реформи 60–70 рр. XIX ст. в Російській імперії

<p>Скасування кріпацького права</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 19 лютого 1861 р. — оприлюднення «Маніфесту» про скасування кріпосного права та «Положення про селян, що виходять із кріпосної залежності»: особиста свобода селян — селяни перестали бути власністю поміщиків, могли обирати місце проживання, володіти особистим майном, поступати на службу, здобувати освіту. Збереження економічної залежності селян. Обмеження вибору господарської діяльності. Селяни отримували тільки садибу — землю не отримували (залежно від місцевості); її потрібно було або орендувати, або викупати. Селяни ставали тимчасовозобов'язаними (доки не укладуть угоду про викуп наділу). Створювалися органи селянського самоврядування — громади • Масові виступи селян були жорстко придушені
<p>Земська реформа 1864 р.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Запровадження земського (місцевого) самоврядування • Земства — всестанові органи місцевого самоврядування в повітах та губерніях, які обиралися місцевими жителями — землевласниками, власниками промислових і торговельних закладів і представниками від селян • Земства поділялися на розпорядчі — збори гласних та виконавчі — земські управи • Земства займалися місцевим господарством, розподілом державних податків, місцевими зборами, медичним обслуговуванням населення тощо • Земства не мали політичних функцій
<p>Судова реформа 1864 р.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Всестановий суд, незалежний від адміністрації • Гласний і публічний судовий процес • Суд присяжних • Суди тлумачили закони • Адвокати • Нотаріат

<p>Освітня реформа 1864 р.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Єдина система безкоштовної початкової освіти в народних училищах Навчання в гімназіях для всіх станів, класичні та реальні гімназії, хлопці й дівчата навчались окремо, платне навчання Різні типи шкіл: церковно-приходські, недільні, земські, державні Утворення прогімназій Університети здобули автономію Початок запровадження вищої освіти для жінок Платна вища освіта
<p>Фінансова реформа 1864 р.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Створення Державного банку Розпорядник усіх доходів і витрат — Міністерство фінансів Скасування відкупної податкової системи Встановлення акцизних зборів Більша самостійність у роботі державного контролю
<p>Міська реформа 1870 р.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Всестанові органи міського самоврядування Виборче право мали власники майна старші за 25 років, які сплачували податки Виконавчі органи влади — міські управи Розподільчі органи влади — міські думи Запровадження посади міського голови Міські органи влади опікувалися впорядкуванням міст, розвитком торгівлі, промисловості, освіти, охорони здоров'я тощо
<p>Військова реформа 1863—1870 рр.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Загальна військова повинність від 20 років Служба в армії — шість років (на флоті — сім років) Поділ території Росії на 16 округів Створення Головного штабу Переозброєння армії Військово-судова реформа Військові та юнкерські училища Звільнення від служби духовних осіб, єдиних годувальників

Особливості економічного розвитку Росії після реформ 60–70-х рр. XIX ст.

- Початок індустріалізації
- «Наздоганяючий» тип розвитку
- Використання іноземного капіталу
- Посилена експлуатація пролетаріату (робітничого класу)
- Економічний прогрес не поєднувався із соціальним та політичним
- Нові галузі виробництва — вугільна, нафтовидобувна, хімічна тощо
- Демографічний вибух
- Самодержавство
- Стрімкий розвиток залізниць
- Нерівномірний економічний розвиток регіонів
- Вплив державних субсидій на розвиток економіки
- Спеціалізація економічних районів
- Розшарування селянства
- Общинне землеволодіння
- Реформи С. Вітте
- Розвиток капіталістичних відносин на селі
- Зменшення поміщицького землеволодіння
- Зв'язок робітників (пролетаріату) із селом

Російська імперія в XIX ст.

Зовнішня політика Російської імперії	
Дата	Подія
1853—1856 рр.	Кримська війна (проти Росії воювали Туреччина, Англія, Франція) — Синопська битва. Закавказзя, облога Севастополя. Паризький договір. Поразка у війні Росії
1858, 1860 рр.	Російсько-китайські договори, які закріплювали за Росією Приамур'я та Примор'я
1863—1864 рр.	Придушення польського повстання
60—70-ті рр. XIX ст.	Приєднання територій у Середній Азії (казахських земель, Кокандського царства, Бухарського емірату, Тувінського ханства, Туркменістану)

Дата	Подія
1873, 1881 рр.	«Союз трьох імператорів» — Росії, Австро-Угорщини, Німеччини
1875 р.	Російсько-японський договір (обмін територіями — Сахалін на Курильські острови)
1877— 1878 рр.	Російсько-турецька війна (Тирново, Шипка, Плевна) — Сан-Стефанівський мир, Берлінський конгрес. Перемога у війні Росії
70-ті рр. XIX ст.	Початок зближення з Францією
1887 р.	Російсько-англійський договір про розмежування в Афганістані
1891 р.	Консультативний пакт Росії та Франції
1892 р.	Таємна російсько-французька конвенція. Панславізм — об'єднання всіх слов'янських народів і країн у єдину велику державу на чолі з Росією
Кінець XIX ст.	Початок будівництва Китайської Східної залізниці, оренда в Китаю Ляодунського півострова з Порт-Артуром
1899 р.	Активна участь у Гаазькій конференції із роззброєння
1899— 1901 рр.	Участь у придушенні «боксерського» повстання в Китаї
1904— 1905 рр.	Російсько-японська війна (Порт-Артур, Цусіма, Лаоян, Мукден) — Портсмутський мир. Поразка у війні Росії
1907 р.	Підписання договору з Великою Британією — формування Антанти
1909— 1911 рр.	Російська інтервенція в Іран (Персію)

Колоніальна політика Російської імперії у другій половині XIX ст.

Кавказ	Середня Азія	Америка та Далекий Схід
<ul style="list-style-type: none"> Від 1817 р. — Кавказька війна 1864 р. — придушення останніх осередків опору 	<ul style="list-style-type: none"> 60-ті рр. XIX ст. — приєднання казахських земель 1868 р. — визнання Кокандським царством і Бухарським еміратом залежності від Росії 1873 р. — приєднання Тувінського ханства 70-ті рр. XIX ст. — приєднання Туркменістану 	<ul style="list-style-type: none"> 1867 р. — продаж Аляски (Руської Америки) Сполученим Штатам Кінець XIX ст. — продовження заселення Сахаліну, Камчатки, Далекого Сходу

Народництво

Народництво — ідеологія та громадсько-політичний рух, що охопив вихідців із дворянства та різночинну інтелігенцію Російської імперії у 60—80-х рр. XIX ст.

Передумови виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Формування нових верств суспільства • Зневіра інтелігенції у самодержавстві • Розвиток радикального напрямку громадського руху • Непослідовність у реформах 60—70-х рр. XIX ст. • Нігілізм • Розвиток вищої освіти — її доступність
Теоретичні засади	<ul style="list-style-type: none"> • Теорія «селянського соціалізму» • Економічний романтизм • Ідеологи — О. Герцен, М. Чернишевський, М. Бакунін, П. Лавров, П. Ткачов, М. Михайловський
Розвиток народництва	
60-ті рр. XIX ст.	Виникнення та дії гуртків народників. Пропагандистська робота, розчарування, початок радикалізації. 1866 р. — Д. Каракозов стріляв в Олександра II. 1869 р. — таємне товариство С. Нечаєва «Сокира, або Народна розправа». 1871 р. — «чайковці»
1874—1875 рр.	«Ходіння в народ» — охоплено 37 губерній європейської Росії, у тому числі майже всі українські губернії. Заклики серед селянства до бунту проти уряду не принесли бажаних для народників результатів. На кінець 1874 р. заарештовано понад тисячу пропагандистів-народників. Найактивніших з них було засуджено за процесом 193
1876—1879 рр.	Револьюційна організація «Земля і Воля». Учасники: О. Михайлов, Г. Плеханов, Д. Лизогуб, С. Кравчинський, Н. Морозов, С. Перовська, Л. Тихомиров. Головне завдання — підготовка селянського повстання. Розпалася на дві організації
	<ul style="list-style-type: none"> • «Чорний переділ» — Г. Плеханов, Л. Дейч, П. Аксельрод, В. Засулич, Й. Аптекман • Мирне вростання народників у народну масу, перенесення роботи в середовище пролетаріату • Організація припинила своє існування <ul style="list-style-type: none"> • «Народна воля» — О. Желябов, О. Михайлов, С. Перовська • Зміни шляхом терору. 1 березня 1881 р. — вбивство царя Олександра II • Організація була розгромлена
80-ті рр. XIX ст.	Припинення реформ, початок реакції

Робітничий рух і формування соціал-демократії

Соціал-революційна партія — есери	Селянський соціалізм, можливість терористичної діяльності, основна опора — селянство (Б. Савинков, І. Каляєв, М. Гоц, О. Минор)
Марксистські гуртки	<ul style="list-style-type: none"> • «Визволення праці» (1883 р.) — соціальною базою революційної боротьби є пролетаріат (Г. Плеханов, Л. Дейч, П. Аксельрод, В. Засулич) • «Союз боротьби за визволення робітничого класу» — 1895 р. (В. І. Ленін (Ульянов))

Марксистські гуртки	<ul style="list-style-type: none"> Російська соціал-демократична робоча партія (РСДРП); I з'їзд у Мінську — 1898 р., II з'їзд — 1903 р.; розкол на більшовиків і меншовиків
«Легальні марксистки»	Поєднання соціальних і ліберальних ідей (П. Струве, М. Туган-Барановський)
Національні соціал-демократичні партії	<ul style="list-style-type: none"> Соціал-демократія Королівства Польського (Польща) — 1893 р. Соціал-демократична партія Гнчакян (Вірменія) — 1887 р. Єврейська соціалістична організація БУНД — 1897 р.

Революція 1905—1907 рр.	
Причини	<ul style="list-style-type: none"> Наслідки економічної кризи 1900—1903 рр. Незадоволення самодержавством: невирішеність аграрних, національних і соціальних питань. Необхідність політичних перетворень Російсько-японська війна 1904—1905 рр. Поширення політичних рухів (марксизм та ін.)
Події	<ul style="list-style-type: none"> 9 травня 1905 р. — «Кровава неділя» у Петербурзі Страйки, селянські повстання, виступи в армії та на флоті Жовтень 1905 р. — Загальноросійська політична стачка 17 жовтня 1905 р. — Маніфест царя Миколи II Грудень 1905 р. — повстання в Москві та інших містах Робота I та II Державної Думи 3 червня 1907 р. — Імператорський маніфест, завершення революції
Наслідки	<ul style="list-style-type: none"> Розвиток парламентаризму, обмеження самодержавства Зміни в аграрній сфері (Століпінська реформа тощо) Покращення становища пролетаріату Політична рецесія Зміни в політичній системі

Століпінська аграрна реформа (1906—1911 рр.)	
Причини	Невирішеність аграрного питання
Основні положення	<ul style="list-style-type: none"> Дозвіл виходу селян із громади із землею (хутір або відруб) Надання земель Селянському банку для розподілу між бідними Переселення бажаючих до Сибіру Відміна залишків кріпацтва
Наслідки	<ul style="list-style-type: none"> Часткове вирішення земельного питання Розшарування селянства Посилення капіталістичних відносин на селі — поширення товарно-грошових відносин у сільському господарстві Зростання сільськогосподарського виробництва Розвиток кооперативного руху Руйнування громади на селі

Особливості Японії у середині XIX ст.

Імператор		Сьогун	
Очоловав державу, але не мав влади, був релігійним символом		Мав владу, але не мав релігійного авторитету	
Політика	Відсутність єдиного центру влади		
Економіка	Розвиток торгівлі та мореплавства, запозичення всього корисного		
Суспільство	Общинність, схильність до об'єднання, групових дій		
Релігія	Синтоїзм — національна релігія		
Державність	Самостійність князів		
Ізоляціонізм	«Закриття» країни від іноземців		

Реставрація Мейдзі

Дата	Подія
1853 р.	Ультиматум американської ескадри під проводом комодора Перрі — відкриття Японії для іноземних держав
60-ті рр. XIX ст.	Селянські та міські повстання, зростання опозиції сьогуну
1862 р.	Початок руху «Шанування імператора, вигнання варварів» — рух, спрямований проти іноземців і за відновлення влади імператора
1867—1868 рр.	Реставрація Мейдзі — ліквідація влади сьогуну та відновлення влади імператора
3 січня 1868 р.	Створення імператорського уряду
1869 р.	Падіння останньої фортеці сьогуну на о. Хоккайдо

Доба Мейдзі

1868—1912 рр. — «освічене правління» — період правління імператора Муцухіто	
Адміністративна	Ліквідація князівств, запровадження префектур
Аграрна	Передача землі у власність селян, впровадження приватної власності на землю
Військова	Запровадження загальної військової повинності, імператорської гвардії
Освітня	Запровадження загальної обов'язкової освіти, відкриття університету
Судова	Створення єдиного законодавства та судів
Конституційна	Прийняття Конституції 1889 р.
Релігійна	Припинення переслідування християн, запровадження віротерпимості
Податкова	Запровадження єдиного державного податку на землю
Фінансова	Запровадження нової грошової одиниці — ени

Особливості економічного розвитку Японії у другій половині XIX ст. — на початку XX ст.

- 70-ті рр. XIX ст. — початок формування загальнояпонського ринку
- Формування промисловості за рахунок держави
- Формування банківського капіталу
- 80-ті рр. XIX ст. — промислова революція
- Продаж промислових виробництв приватним особам
- Бурхливий розвиток залізничного транспорту
- 90-ті рр. XIX ст. — промислове піднесення
- Виникнення монополістичних об'єднань — дзайбацу
- Перенесення суспільних відносин на виробничі відносини
- Мілітаризація економіки

Зовнішня політика Японії

1876—
1894 рр. —
окупація
Кореї

1894—
1895 рр. —
війна
з Китаєм

1902 р. —
англо-
японський
договір

1904—
1905 рр. —
російсько-
японська
війна

1907 р. —
таємні
угоди між
Японією
та Росією

1910 р. —
анексія
Японією
Кореї

Конституція Японії (прийнята у 1898 р.)

- Японія — конституційна монархія
- Імператор — «священна і недоторканна» особа, мав широкі права та законодавчу ініціативу
- Імператор мав право оголошувати війну, підписувати мир, укладати договори, скликати й розпускати парламент, призначати та звільняти найвищих посадових осіб, як цивільних, так і воєнних
- При імператорі діяла Таємна рада — найвищий консультативний орган
- Парламент складався з двох палат — палати перів (верхньої) і палати представників (нижньої)
- До верхньої палати входили аристократія, члени імператорського двору, що призначалися на сім років
- Нижня палата обиралася на чотири роки
- Виборче право отримали лише чоловіки, що досягли 25 років і сплачували податок не менше ніж 15 ен (1% населення)
- Парламент затверджував бюджет, але його права в цьому питанні обмежувалися
- Уряд був відповідальним не перед парламентом, а перед імператором
- Конституція проголошувала демократичні свободи й громадянські права, рівність усіх громадян країни

• Китай

Китай у середині XIX ст.

- Монархія
- Імперія Цин
- Чиновники з Маньчжурії
- Політика ізоляції від європейських держав
- Більшість населення — селяни
- Слабкий розвиток промисловості
- Конфуціанство
- Розвиток торгівлі на експорт
- Ослаблення державної влади

Китай у XIX ст.

Дата	Подія
1839— 1842 рр.	Перша опіумна війна — війна Китаю з Великою Британією (англійці масово ввозили наркотики до Китаю, після заборони китайського уряду флот Англії розпочав війну). Поразка Китаю, передача Гонконгу Великій Британії, початок проникнення європейців до Китаю
1850— 1854 рр.	Тайпінське повстання. Тайпіни — учасники політико-релігійного руху в Китаї, який призвів до грандіозного народного повстання проти Маньчжурської династії. На початковому етапі виступу тайпіни домоглися значних успіхів (заняття Нанкіна, створення нової «Небесної держави», побудованої на зрівняльних принципах), однак розкол тайпінів (1856 р.) і допомога маньчжурам англо-франко-американськими військами призвели до поразки повстання. Іноземні держави отримали чергові привілеї — відкривалися додаткові порти, гарантувалися екстериторіальні права й інші привілеї іноземцям
1856— 1860 рр.	<ul style="list-style-type: none"> • Друга опіумна війна — агресивні війни Англії та Франції проти Китаю. Користуючись ослабленням Китаю в період Тайпінського повстання, Англія вирішила розширити свої позиції у Китаї. Англію підтримала Франція. У червні 1858 р. були підписані Тяньцзінські договори, через рік — Пекінські договори: відкриття порту Тайцзінь, виплата величезної контрибуції, дозвіл на використання китайських робітників у колоніях Великої Британії та Франції. • Протистояння Китаю з Росією — Нерчинський, Айгунський і Пекінські договори — визначення кордонів на Далекому Сході
1884— 1885 рр.	Франко-китайська війна за панування над В'єтнамом, який перебував у васальній залежності від Циньської династії. Поразка Китаю, визнання французького протекторату над В'єтнамом, надання Франції привілеїв у південних провінціях Китаю
1894— 1895 рр.	Японсько-китайська війна за Корею — поразка Китаю, окупація Японією острова Тайвань
1895 р.	Початок будівництва Росією Китайсько-Східної залізниці
1897 р.	Захоплення Німеччиною Цзянчжоу
1898 р.	Китайсько-російський договір на оренду Ляодунського півострова з портом Порт-Артур
Червень — вересень 1898 р.	«Сто днів реформ» — реформи імператора Цзайтаня: було видано понад 60 указів, які стосувалися системи освіти, будівництва залізниць, заводів і фабрик, модернізації сільського господарства, розвитку внутрішньої і зовнішньої торгівлі, реорганізації збройних сил, очищення державного апарату тощо. 21 вересня 1898 р. імператриця Ци Сі здійснила палацовий переворот і скасувала реформи
1900— 1901 рр.	Боксерське (Хетуанське) повстання — велике повстання проти іноземців, яке підтримала імператриця Ци Сі, оголосивши війну Великій Британії, Німеччині, Австро-Угорщині, Франції, Італії, Японії, США й Росії. Після вторгнення об'єднаної армії перейшла на бік іноземних держав. Повстання було жорстоко придушене. Китай підписав кабальний договір, погоджуючись виплачувати величезну контрибуцію. Окупація Росією Маньчжурії

Сінхайська революція (1911–1912 рр.)

Передумови та причини	<ul style="list-style-type: none"> • Правління маньчжурської династії Цин • Розвиток капіталістичних відносин, які стримувалися правлячою династією • Економічна криза, як наслідок — продовольча проблема • Феодальні порядки • Провал реформ • Іноземне панування
Організація	<p>Революційне товариство «Туминхой» («Об'єднаний союз»), створене в 1905 р. Сунь Ятсеном за кордоном. Основні принципи: націоналізм, народовладдя та народний добробут</p>
Основні події	<ul style="list-style-type: none"> • 10 жовтня 1911 р. — повстання в Учані, підтримане військовим гарнізоном • Кінець листопада 1911 р. — 15 провінцій звільнилися від маньчжурського правління • 29 грудня 1911 р. — проголошення Китайської республіки, обрання президентом Сунь Ятсена • Лютий 1912 р. — останній імператор династії Цин зрікається престолу, Сунь Ятсен відмовився від президентства на користь Юань Шикая
Події після революції	<ul style="list-style-type: none"> • 25 серпня 1912 р. — створення партії Гоміндан («Національної партії») • Літо 1913 р. — придушення повстань робітників та селян, встановлення військової диктатури Юань Шикая. Переслідування Гоміндану

• Османська імперія

Османська імперія в XIX ст.

- Монархія
- Феодальне господарство
- Вплив іноземних держав
- Сильна позиція мусульманського духовенства
- Підкорені народи та території
- Поразки у війнах — зменшення території

Правління Махмуда II

- Турецький султан у період 1808—1839 рр.
- Зійшов на престол унаслідок державного перевороту
- Провів реформи:
 - ліквідував яничар
 - створив регулярну армію
 - ліквідував воєнно-ленну систему
 - запровадив новий адміністративний устрій країни
 - створив за європейським зразком міністерства внутрішніх і закордонних справ, міністерство фінансів
- Незалежність Греції (1830 р.)
- Автономія Сербії, Молдавії та Валахії
- Отримав поразку в боротьбі з єгипетським пашою Мухамедом Алі

Правління Абдул-Меджида I

- Османський султан у 1839—1861 рр.
- Продовжив реформи, започатковані для європеїзації країни його батьком
- Період реформ отримав назву Танзимат:
 - економічні (випуск паперових грошей, перехід на сучасну для того часу систему планування, заміна мануфактур та майстерень фабриками, отримання іноземних позик, зміна податкової системи тощо)
 - політичні (формування парламенту, зрівняння всіх жителів імперії, допуск немусульман до державної служби тощо)
 - законодавчі (прийняття різних кодексів, створення громадянських судів, прийняття Конституції (1876 р.) тощо)
 - соціальні (скасування рабства та работоргівлі, поява пошти, перепис населення, введення паспортів тощо)
 - культурні (поява світських шкіл, відкриття університетів, можливість навчання за кордоном тощо)
 - військові (перехід до професійної регулярної армії, можливість для немусульман служити в армії, створення військово-морського флоту за європейським зразком тощо)
- Кримська війна
- Втрата Чорногорії (захоплена Австро-Угорщиною)
- Оголошення в 1858 р. про банкрутство султанської казни
- Заворушення мусульман у Боснії, Болгарії, Албанії, які були незадоволені поступкам християнам

Молодотурецька революція (1908 р.)

Передумови та причини	<ul style="list-style-type: none"> • Перетворення Османської імперії на напівколонію великих держав • Деспотичний режим султана Абдул-Гаміда II • Активний рух протесту в колах буржуазної інтелігенції (особливо офіцерства) • Поразки у війнах спричинили втрати територій, масові міграції, загострення внутрішньої ситуації • Загроза розпаду держави • Необхідність проведення реформ • Переслідування національних та релігійних меншин
Організація	Молодотурки — «Османське товариство єднання й прогресу» — організація курсантів військових училищ, що виникла в 1889 р.
Привід	Зустріч у червні 1908 р. в м. Ревель британського і російського монархів — обговорення проведення нових реформ у Македонії, результатом яких стало б відчуження її від Османської імперії
Основні події	<ul style="list-style-type: none"> • Липень 1908 р. — початок повстання в Македонії, яке швидко поширилося • Відновлення Конституції • 1909 р. — контрреволюційний переворот Абдул-Гаміда II, придушений військовими. На престолі султан Мехмед V
Наслідки	<ul style="list-style-type: none"> • Османська імперія — конституційна монархія • Молодотурки придушили опір • Залишилися невирішеними багато питань
Після революції	<ul style="list-style-type: none"> • Поширення пантюркізму • 1913 р. — група офіцерів (організація «Єднання й прогрес») вчинила державний переворот. В Османській імперії було встановлено військову диктатуру

• Персія (Іран)

Каджарська династія (1787–1925)	
Столиця	Тегеран
Державна релігія	Шіїзм
Місце розташування	Територія сучасного Ірану, Афганістану, частини Кавказу
Заняття населення	В основному сільське господарство. Початок ХХ ст. — відкриття нафти.

Російсько-перські війни		
Російсько-перська війна (1804–1813 рр.)	Російсько-перська війна (1826–1828 рр.)	Російська інтервенція в Персію (1911 рр.)
Гулістанський договір — до Росії відійшли Грузія, Дагестан, Східна Вірменія, Ширван, Баку, Дарбанд, Карабах, Шаки, Гянджа і Верхній Талиш	Туркманчайський договір — до Росії відходили Еріванське та Нахічеванське ханства (Східна Вірменія)	Військове втручання Російської імперії під час громадянської війни в Персії

Розподіл Ірану на сфери впливу		
Британсько-російська угода (1907 р.)		
Північний Іран	Центральний	Південний
Росія	Нейтральний та відкритий для Німеччини	Велика Британія

Іранська революція (1905–1911 рр.)	
Основні причини	Економічна криза, іноземне панування в економіці, деспотичний режим Каджарської династії, прагнення демократичних перетворень, революційні події в Росії
Перебіг подій	
1900, 1901, 1903 рр.	Голодні бунти.
1905—1908 рр.	Почав засідати Меджліс (парламент), прийняття Конституції. <ul style="list-style-type: none"> • Енджумени — революційні організації. • Моджаххеда — борці за віру й справедливість. • Федаїни — радикально налаштована молодь
1908 р.	Переворот шаха Мухаммеда Алі – скасування Конституції, розпуск меджліса, початок репресій.
1908—1909 рр.	Громадянська війна, шах Мухаммед Алі був позбавлений влади, новим монархом проголосили його 14-річного сина. Султан Ахмад-шах
1910—1911 рр.	Реформи Моргана Шустера
1911 р.	Військовий переворот, інтервенція Росії, придушення революції
Результат: Іран – конституційна монархія, контроль над країною з боку Росії, Великої Британії та Німеччини	

РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (друга половина XIX — початок XX ст.)

«Союз трьох імператорів»		
Росія	Німеччина	Австро-Угорщина
Олександр II	Вільгельм I	Франц Йосиф II

- Червень 1873 р. — підписання договору між Росією та Австро-Угорщиною
- Жовтень 1873 р. — приєднання Німеччини до договору
- 1878 р. — на Берлінському конгресі, присвяченому підсумкам російсько-турецької війни, Німеччина та Австро-Угорщина виступили проти Росії
- Червень 1881 р. — у Берліні був підписаний австро-російсько-німецький договір про нейтралітет. Союзники зобов'язалися дотримуватися нейтралітету, якщо хто-небудь з них опиниться в стані війни з четвертою державою, а також контролювати Туреччину у справі проток
- Договір був укладений на три роки й подовжений у березні 1884 р. ще на три роки
- Значення договору було підірвано загостренням у 1885—1886 рр. австро-російських відносин через болгарське питання
- «Союз трьох імператорів» остаточно розпався, після чого в 1887 р. був укладений російсько-німецький договір

Утворення нових незалежних держав на Балканах			
<p>Берлінський трактат (підсумок Берлінської конференції, на якій були присутні представники Росії, Англії, Австро-Угорщини й Німеччини, а також делегації Франції, Італії та Туреччини. На конгрес були запрошені представники Греції, Ірану, Румунії, Чорногорії та Сербії). Підписаний 13 липня 1878 р.</p>			
Сербія	Румунія	Чорногорія	Болгарія
Незалежні держави			Автономне князівство
У 1882 р. князь Мілан Обренович був проголошений королем сербів	У 1881 р. Румунія була проголошена королівством	Князівство, князем став Нікола I	<ul style="list-style-type: none"> • У 1879 р. Установчі збори голосують за Тирновську конституцію та обирають князем Олександром Батенберга • У 1887 р. князем був обраний Фердинанд Сакс-Кобург-Готський
1885—1886 рр. — сербсько-болгарська війна — визнання об'єднаної Болгарії Великими державами			

Війни кінця XIX ст.

- Франко-пруська війна
- Російсько-турецька війна (1877—1878 рр.)
- Англо-зулуська війна
- Єгипетсько-єфіопська війна
- Англо-бурська війна (1880—1881 рр.)
- Франко-туніська війна
- Англо-єгипетська війна
- Чилійсько-болівійська війна
- Друга франко-в'єтнамська війна
- Третя англо-бірманська війна
- Франко-китайська війна
- Перша франко-дагомейська війна
- Друга франко-дагомейська війна
- Японсько-китайська війна (1894—1895 рр.)
- Італо-єфіопська війна (1895—1896 рр.)
- Англо-занзібарська війна
- Іспано-американська війна
- Сербсько-болгарська війна
- Грецько-турецька війна
- Іхетуанське повстання, вторгнення об'єднаної армії Великих держав у Китай
- Підкорення Францією Чаду

Утворення Троїстого союзу

Троїстий союз — військово-політичний блок Німеччини, Австро-Угорщини та Італії, спрямований проти Франції та Росії	
Дата	Подія
1879 р.	Австро-німецький договір, який передбачав спільні дії обох країн у разі нападу Росії на одну з них
1882 р.	Доповнений договором між Німеччиною, Австро-Угорщиною та Італією: <ul style="list-style-type: none"> • Німеччина й Австро-Угорщина зобов'язувалися надавати всіма засобами допомогу Італії у разі нападу на неї Франції • Італія брала на себе зобов'язання допомогти Німеччині, якщо вона стане жертвою неспровокованого нападу з боку цієї ж держави • Австро-Угорщина звільнялася від допомоги Німеччині у разі воєнних дій проти Франції — їй відводилася роль резерву на випадок втручання у конфлікт Росії • Окремі статті договору стосувалися Великих держав і передбачали, що в разі нападу двох або кількох Великих держав на одного члена Троїстого союзу у війну з ними вступають усі учасники договору • У разі нападу однієї з Великих держав дві інші зобов'язувалися зберігати сприятливий нейтралітет • Виняток робився лише для Франції: у разі її нападу на одну з країн союзу всі інші виступали на спільну боротьбу проти неї
1887 р.	У Берліні підписано другий союзний договір
1891 р.	Третій союзний договір
1902 р.	Четвертий союзний договір. Тексти цих договорів в основному повторювали положення документа 1882 р. і лише включали окремі додаткові угоди
Кінець XIX — початок XX ст.	Італія почала переорієнтовувати зовнішньополітичний курс і поступово відходити від своїх союзників

Утворення Антанти

Антанта (від фр. entente — згода, початок виразу, фр. Entente cordiale — сердечна угода)	
Дата	Подія
1891 р.	Франко-російська угода про створення франко-російського союзу
1892 р.	Таємна військова конвенція між Росією та Францією
1893 р.	Набула чинності військова конвенція — виникнення франко-російського союзу
1904 р.	Підписання англо-французької угоди, виникнення Антанти
1907 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Англо-російська угода • Визнали територіальну недоторканність Тибету • Завершився поділ Персії на три зони впливу — російську, британську й нейтральну • Росія визнала, що Афганістан не входить до сфери її інтересів. Велика Британія зобов'язалася утриматися від прямого приєднання афганської території
1911 р.	Антанта стає військово-політичним союзом

Протиріччя між Антантою та Троїстим союзом

Антанта	<ul style="list-style-type: none"> • Боротьба за панування в Європі • Перегляд результатів франко-пруської війни (Ельзас, Саар та Лотарингія відійшли до Німеччини) • Перегляд кордонів у Європі • Поширення впливу на Балканах • Колоніальні змагання • Боротьба за вплив на Близькому Сході • Боротьба за світову гегемонію • Боротьба за контроль над Османською імперією (за протоки Босфор і Дарданелли) 	Троїстий союз
Велика Британія, Росія, Франція		Німеччина, Австро-Угорщина, Італія

Наслідки утворення військово-політичних блоків

Блоки були створені як оборонні союзи	Створення блоків стримувало війну (паритет сил)	Створення блоків призвело до війни
---------------------------------------	---	------------------------------------

Взаємовідносини Великих держав у кінці XIX ст.

Велика гра — протиріччя між Росією та Великою Британією (1813—1907 рр.) за панування в Центральній Азії

Дата	Подія
1873 р.	Англо-російський договір про розподіл сфер впливу в Середній Азії
1878 р.	Початок конфлікту між Росією і Німеччиною — суперечки після Берлінського конгресу, які переросли в газетну «війну», а потім — у митну
1885 р.	Англо-російський конфлікт — сутичка у Туркменістані російських та афганських (на чолі з англійськими офіцерами) військ — перемога російських військ, загроза війни між Росією та Англією
1887 р.	Договір про нейтралітет між Росією та Німеччиною, підтверджений «Договором перестраховування»
1891 р.	Франко-російський союз, спрямований на спільні дії у разі нападу держав Троїстого союзу на Францію або Росію, підтверджений таємною військовою конвенцією (1892 р.)

Панамериканизм

Політична доктрина, в основу якої покладена ідея єдиної долі, економіки та культури США та інших країн Америки

Доктрина Монро	Невтручання в справи Європи	Невтручання європейських країн у справи американських держав
1889 р. — Перший Панамериканський конгрес у Вашингтоні, створення Панамериканського союзу		

Гаазька конференція

Мирна конференція, присвячена законам та звичаям війни

1899 р.	Скликана за ініціативою Росії	27 держав-учасниць
Три конвенції		Три декларації
Продовження справи обмежень під час війни, розпочатих Женевськими конвенціями та Брюссельською декларацією		

Україна в геополітичних планах імперій

Російська імперія	Німецька імперія	Австро-Угорська імперія
Плацдарм для подальшої експансії ідеї «об'єднання всіх руських земель», відкрито готувалася загарбати Галичину, Буковину та Закарпаття	Розширення своєї території на Схід, мала за мету взяти Україну під свій протекторат	Ідея створення Київського королівства — роль буфера з Росією. Намагання приєднати Волинь та Поділля

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (кінець XVIII – початок XX ст.)

• Освіта в XIX ст.

Розвиток освіти

- У всіх країнах Європи та США були проведені освітні реформи
- Розвиток освіти відбувався в напрямку забезпечення загальної безкоштовної початкової освіти
- У більшості країн освіта була відокремлена від церкви
- Вища освіта:
 - відкриття технічних вузів, які зосередилися на випуску спеціалістів для промисловості
 - відкриття у провідних університетах світу кафедр математики, фізики, хімії та інших дисциплін
 - збільшення кількості студентів у вищих навчальних закладах
 - доступність вищої освіти лише для заможних людей
 - доступ до освіти, у тому числі й до вищої, для жінок

• Наука і культура наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

Технічні досягнення

Дата	Подія
1783 р.	Брати Жозеф та Етьєн Монгольф'є побудували першу повітряну кулю, наповнену гарячим повітрям
1803 р.	Роберт Тревітік створив паровоз. Будівництво першого пароплава Робертом Фултоном у Франції
1814 р.	Початок газового освітлення вулиць у Лондоні
1818 р.	Пароплав «Савана» вперше перетнув Атлантичний океан
1829 р.	Джордж Стефенсон побудував серію паровозів. Будівництво першої залізниці Манчестер — Ліверпуль (Англія)
1836 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Самюель Кольт винайшов шестизарядний револьвер з барабаном • Н. Дрейзе сконструював гвинтівку, яка заряджалася стандартними набоями. Вона була взята на озброєння пруською армією
1837 р.	Самуель Морзе винайшов апарат, який передавав знаки на відстань у вигляді тире та крапок
1839 р.	Чарльз Гудоїр запропонував процес вулканізації

Наукові досягнення

Дата	Подія
1786 р.	Антуан Лавуазьє (Франція) сформулював закон збереження маси речовини
1796 р.	П'єр Симон Лаплас (Франція) розробив теорію походження Сонячної системи з туманності
1800 р.	Алессандро Вольта (Італія) винайшов хімічне джерело електричного струму — вольтів стовп
1803 р.	Джон Дальтон (Англія) дав визначення поняття «атомна маса» та визначив атомну масу хімічних елементів
1809 р.	Жан Ламарк (Франція) розробив еволюційну теорію та ввів поняття «біологія»
1820 р.	Анрі Ампер (Франція) відкрив закон взаємодій електричного струму
1826 р.	Микола Лобачевський (Росія) створив неевклідову геометрію
1831 р.	Майкл Фарадей (Англія) відкрив явище електромагнітної індукції
1842 р.	Роберт Майєр (Німеччина) сформулював закон збереження та перетворення енергії
1845 р.	Йоганн Гал (Німеччина) відкрив планету Нептун
1850 р.	Джеймс Джоуль (Англія) експериментально довів закон збереження енергії

Філософія

- Кінець XVIII — перша третина XIX ст. — розвиток німецької класичної філософії
- Родоначальник — Іммануїл Кант: сумніня в здатності розуму збагнути справжню сутність речей матеріального світу
- Георг Вільгельм Фрідріх Гегель створив завершену систему: усе у світі — «світовий розум», або «світовий дух»; кількісні зміни переходять у якісні, нове заперечує старе. Діалектика
- Карл Маркс — діалектичний розвиток суспільства; одна формація змінює іншу
- Основні тенденції: зміщення акцентів з аналізу природи на дослідження людини, суспільства та історії; людина живе у світі культури; відхід від популяризації; людина — творець та частина природи

Розвиток літератури та мистецтва в першій половині XIX ст.

Неокласицизм	Романтизм	Реалізм
<ul style="list-style-type: none"> • Від латин. <i>classicus</i> — зразковий • Ідеальний зразок для наслідування — антична культура 	<ul style="list-style-type: none"> • Звернення до романської культури • У центрі уваги — почуття та переживання героїв. Несподівані, різкі контрасти. Роздуми про добро і зло 	<ul style="list-style-type: none"> • Від латин. <i>realis</i> — дійсний • Об'єктивне, правдиве відображення світу, справжніх проблем суспільства
Література		
Д. Дідро, Вольтер, Ш. Монтеск'є, П. Бомарше, Ж. Расін, Й. В. Гете, Ф. Шиллер	В. Скотт, Дж. Байрон, В. Блейк, А. Міцкевич, Е. По, Е. Гофман, Ф. Шатобріан, Г. Гейне, М. Лермонтов, Д. Ф. Купер	В. Гюго, Ч. Діккенс, В. Теккереї, О. де Бальзак, Стендаль, П. Меріме

Неокласицизм	Романтизм	Реалізм
Живопис		
Н. Пуссен, К. Лоррен, Ж. Л. Давід, Ж. О. Енгр	Е. Делакруа, В. Блейк, Д. Констебл, В. Тернер, Ф. Рунге	О. Дом'є, О. Іванов, Г. Курбе, О. Васнецов, К. Брюллов
Музика		
Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетховен	Ф. Шуберт, Р. Шуман, Г. Берліоз, Ф. Шопен, Н. Паганіні, К. Вебер, Р. Вагнер	Ж. Бізе, Дж. Верді, А. Даргомижський, М. Мусоргський, А. Бородін, М. Глінка

• **Наука та культура у другій половині XIX ст. — на початку XX ст.**

Технічні винаходи	
Дата	Подія
1856 р.	Генрі Бессемер (Англія) винайшов засіб перетворення чавуну на сталь — «бессемерівський процес»
1864 р.	П'єр Мартен (Франція) винайшов метод отримання сталі в печі — «мартені»
1867 р.	<ul style="list-style-type: none"> • Альфред Нобель (Швеція) винайшов динаміт • Жозеф Монье винайшов залізобетон
1876 р.	Александр Белл (США) винайшов телефон
1880 р.	Дмитро Менделєєв (Росія) винайшов метод розкладання нафти — крекінг-процес
1883 р.	Хайрем Максим (США) створив кулемет
1885 р.	Карл Бенц (Німеччина) створив автомобіль, який працює на бензині
1888 р., 1889 р., 1896 р.	Е. Батлер (Англія), А. Пежо (Франція), Г. Форд (США) — створили автомобілі
1896 р.	Олександр Попов, Гульєльмо Марконі здійснили перші спроби бездротового телеграфування

Наукові досягнення	
Дата	Подія
1851 р.	Ж. Фуко (Франція) — дослідження з маятником, яке підтвердило добове обертання Землі — «маятник Фуко»
1859 р.	Ч. Дарвін (Англія) — проголошення еволюційної теорії
1865 р.	Дж. Максвелл (Англія) — розробка електромагнітної теорії світла
1866 р.	Г. Мендель (Чехія, Австрія) — формування теорії закономірностей спадковості
1871 р.	Ч. Дарвін (Англія) — проголошення теорії походження людини від мавпи

Дата	Подія
1879 р.	Л. Пастер (Франція) — розробка щеплення від холери
1882 р.	Р. Кох (Німеччина) — відкриття збудника туберкульозу
1887 р.	Г. Герц (Німеччина) — експериментальне доведення існування радіохвиль
1891 р.	Е. Дюбуа (Голландія) — відкриття пітекантропа
1895 р.	<ul style="list-style-type: none"> • В. Рентген (Німеччина) — відкриття «ікс-променів» — рентгенівських променів • Г. Лоренц (Голландія) — обґрунтування електронної теорії
1896 р.	З. Фрейд (Австрія) — формування основ психоаналізу
1898 р.	П. і М. Кюрі (Франція) — запровадження терміна «радіоактивність»

Розвиток літератури в другій половині XIX ст.

Натуралізм	<ul style="list-style-type: none"> • Непривабливий, зворотний бік людського життя, людські пристрасті, заборонені раніше теми та сюжети • Е. Золя, Г. де Мопассан, Е. Гонкур, А. Доде, Ж. Мореас, К. Бальмонт, Ф. Сологуб, Д. Мережковський
Символізм	<ul style="list-style-type: none"> • Узагальнені символи людських почуттів, вічна жіночість — символ вищої досконалості, мистецтво заради мистецтва • А. Рембо, О. Блок, В. Брюсов, В. Соловйов, А. Білий, П. Верден, Ш. Бодлер, П. Валері, С. Малларме
Реалізм	<ul style="list-style-type: none"> • Критичний реалізм • Справжні проблеми суспільства, сприяння прогресивному розвитку суспільства • Ч. Діккенс, О. де Бальзак, В. Гюго, П. Меріме, Г. Флобер, Л. Толстой, Ф. Достоевський, Т. Драйзер, Дж. Лондон

Розвиток мистецтва в другій половині XIX ст.

Імпресіонізм	<ul style="list-style-type: none"> • Відтворення суб'єктивних вражень, незвичайне, неправдоподібне поєднання фарб, тіней, світла • К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, К. Піссаро, Е. Дега, А. Сіслей
Постімпресіонізм	<ul style="list-style-type: none"> • Повернення цілісності та завершення композиції, особливості живописної техніки • П. Сезан, В. Ван Гог, П. Гоген, А. де Тулуз-Лотрек
Неоімпресіонізм	<ul style="list-style-type: none"> • Відповідно до наукових висновків світлопередачі та кольорів, точний характер розкладання кольорів • Ж. Сера, П. Сіньяк
Модерн	<ul style="list-style-type: none"> • Символізм, декоративність, стилізовані рослинні орнаменти • М. Врубель, Г. Клімт, Ф. Ходлер

• Масова культура

Розвиток масової культури	
Передумови та база	Промислова революція та індустріалізація. Урбанізація. Поширення демократії. Охоплення освітою всіх верств населення
Ознаки	Орієнтованість на гомогенну аудиторію. Опора на емоційне, ірраціональне, колективне, несвідоме. Ескейпізм (втеча від дійсності, втрата реальності). Швидко доступність. Швидко забувається. Традиційність і консерватизм. Оперування середньою мовною семіотичною нормою. Цікавість
Прояви	Кінематограф. Музика. Література. Інше

Масова культура		
Кіч-культура	Мід-культура	Арт-культура
<ul style="list-style-type: none"> • Спрощена подача проблематики • Опора на стереотипні образи, ідеї, сюжети • Орієнтованість на обивателя, чие життя протікає нудно й одноманітно 	<ul style="list-style-type: none"> • Має риси як традиційної, так і масової культури • Є стандартом для масової культури 	<ul style="list-style-type: none"> • Розрахована на найбільш освічений та вимогливий рівень • Намагається наблизити масову культуру до традиційної

• Побутове життя

Побутове життя в XIX ст.	
Місто	<ul style="list-style-type: none"> • Урбанізація — зростання кількості міського населення • Збільшення території міст — ущільнення забудови, планування забудов, зростання міста «вгору» — поява хмарочосів, специфікація кварталів, ансамблева забудова • Каналізація, освітлення вулиць (гасове, електричне), газопостачання, опалення, вуличне покриття (бруківка), телефонний зв'язок • Пожежна служба, громадський транспорт (конка, трамвай, автобус, метро), медичне обслуговування • Місця розважання — театр, кінотеатр, ярмарки, фестивалі тощо • Поширення реклами • Продовження розшарування міського населення — трущоби, робітничі квартали • Покращення міського житла — ліфт, ванні кімнати, бібліотеки, кабінети тощо • Спортивні споруди — стадіони, спортивні зали
Село	<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення кількості населення • Покращення житла • Громадські будівлі — школи, лікарні, пошта • Нові матеріали для будівництва • Поява покриття вулиць (бруківка, асфальт тощо) • Розшарування населення • Спеціалізація районів • Зміни відбувалися повільніше, ніж у місті

СЕРІЯ РЯТІВНИК 2.0

Вирушаючи у плавання океаном знань, згадай про довідники цієї серії. Посібники користуються постійним підвищеним попитом і витримали понад десять видань. Вони розроблені таким чином, щоб можна було повторити вивчене, систематизувати й узагальнити знання з будь-якого предмета шкільного курсу.

- Алгебра і початки аналізу
- Англійська мова
- Біологія
- **Всесвітня історія**
- Географія
- Геометрія
- Економіка
- Інформатика
- Історія України
- Німецька мова
- Правознавство
- Російська мова
- Українська мова
- Фізика
- Французька мова
- Хімія

ISBN 978-617-09-5947-8

9 786170 959478

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА
УСІ КНИГИ ТУТ!

- 🌐 ranok.com.ua
- ✉ e-ranok.com.ua
- ✉ pochta@ranok.com.ua
- ☎ (057) 727-70-90

8

9

2.0

РЯТІВНИК